

Lunds Universitet
Historiska institutionen
HisP01
Handledare: Harald Gustafsson
Seminarieledare: Hanne Sanders

”Förtrollade skottdagar”

De nordiska studentmötena och skapandet av den skandinaviska nationen

Henrik A. Ullstad
900822-1013

Innehållsförteckning

<u>Inledning</u>	1
<u>Syfte</u>	1
<u>Avgränsningar</u>	2
<u>Forskningsläge</u>	4
<u>Perspektiv på nationalismen</u>	4
<u>Det svenska nationella projektet</u>	6
<u>Skandinavismen</u>	8
<u>Teoretiska ramar</u>	12
<u>Föreställd gemenskap</u>	12
<u>Performativitet</u>	13
<u>Operationalisering och frågeställningar</u>	16
<u>Material och källkritiska anmärkningar</u>	18
<u>Historisk bakgrund</u>	21
<u>Avhandling</u>	23
<u>Studentmötenas föremål</u>	23
<u>Studentmötenas arenor</u>	30
<u>Studentmötenas processioner och eruptioner</u>	36
<u>Studentmötena och krisen</u>	42
<u>Studentmötenas effektivitet och underhållningsvärde</u>	48
<u>Studentmötena och performativitetens nystan</u>	55
<u>Studentmötena som aktualisering</u>	61
<u>Resultat</u>	65
<u>Avslutande kommentarer</u>	71
<u>Litteratur- och källförteckning</u>	74
<u>Litteratur</u>	74
<u>Källor</u>	75

Inledning

Syfte

”Dagar, som vi i sanning kunne förlikna vid ’förtrollade skottdagar, inskjutna i den hvardagliga verklighetens år’, inom hvilkas kora rymd så mycket lif i det närvarande, så mycket framtidsaning och framtidshopp trängde sig tillsammans”. Så beskrev studenterna i efterordet till den tryckta mötesberättelsen för studentmötet 1845 det möte de året innan deltagit i.¹ Framtidsaning och framtidshopp som ”trängde sig tillsammans” gällde Skandinaviens framtid. Några år senare ställde sig den svenske diktaren Johan Nybom den retoriska frågan ”Hvad är de skandinavers land?” i en av sina dikter.² Nu för tiden är svaret på denna fråga relativt okomplicerat; med Skandinavien åsyftas de tre länderna Sverige, Norge och Danmark. När Nybom skrev sin dikt och studentmötet 1845 avhölls var begreppet Skandinavien inte bara mycket mer mångtydigt och svårfångat. Frågan om vad Skandinavien egentligen var blev föremål för debatt och politiskt handlande; fanns det en ”skandinavisk” nation? Var det önskvärt att förena Skandinavien till ett land? Var gick Skandinaviens gränser?

Den skandinaviska frågan kom så småningom att kristalliseras till ett nationellt projekt – skandinavismen – ofta syftandes till att ena Skandinavien till ett land. Den skandinaviska rörelsen omfamnades av en stor del av tidens kulturelit, var direkt involverat i två storkrig, var föremål för debatt inom Sverige och kom att om inte diktera så i alla fall kraftigt påverka den svenska utrikespolitiken under perioden, visavi både Ryssland och Tyskland. Många maktens män och medlemmar i det som traditionellt ses som det svenska nationsbyggets fäder var även aktiva inom den skandinavistiska rörelsen, och skandinavismen i sig kan inte alltid separeras från det svenska nationella projektet. Under artonhundratalet var frågan ”Hvad är de skandinavers land?” med andra ord högaktuell.

Med detta i baktanken är det underligt att den skandinaviska frågan och skandinavismen under artonhundratalet är så pass dåligt utforskad som den faktiskt är. Många hyllmeter har skrivits om det svenska nationsbygget och den svenska nationella rörelsen, men få forskare har intresserat sig för den andra huvudsakliga nationella strömningen under artonhundratalets Sverige. Skandinavismen förblir ett svart hål i vårt historiemedvetande. Varför? Antagligen

---

¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, Uppsala: Wahlström & C., 1846, s. 219.

² Johan Nybom, *Samlade dikter af Johan Nybom. Fjerde upplagan. Första delen*, Stockholm: Fr. Skoglund, 1880, s. 204, <http://runeberg.org/diktnybom/1/0218.html>, hämtad 2012-01-09.

får vi åter igen konstatera det sorgliga faktum att det är vinnarna som skriver historien; skandinavismen uppnådde inte sitt mål att ena Skandinavien till ett land och därför är skandinavismen som rörelse inte lika intressant som de mera lyckade försöken att skapa en svensk, dansk eller norsk nation.

Det är min förhoppning att denna uppsats kommer att stimulera till mer forskning inom skandinavismens område, ett forskningsfält som – som sagt – inte är särskilt väl utforskat. Ibland kan vi stirra oss blinda på vad som *blivit* och teleologiskt försöka finna dess orsaker. I sig är inte detta något problem; det svenska nationsbygget har också en historia väl värd att dokumentera, men när forskningen enbart ser det svenska nationsbygget och ignorerar det nästan lika framgångsrika – eller i vart fall nästan lika inflytelserika – skandinaviska nationsbygget begår man ett misstag. För att förstå det förflutna måste man studera alla de fenomen som påverkade samtiden, inte bara de som påverkar oss idag. Man kan till och med fråga sig om skandinavismen över huvud taget misslyckades helt ut; de spontana sorgeyttringarna Skandinavien över i samband med terrorattentaten i Norge år 2011 visade att vi i Skandinavien befinner oss i ett speciellt förhållande till Danmark och Norge, för att inte tala om Finland. Kanske började denna samhörighet i artonhundratalets Skandinavien när intellektuella samlades i tron på ett ”stort, treenigt land, så långt norräna tunga går”, som Nybom skaldade.

Avgränsningar

Efter att således ha konstaterat att skandinavismen är ett ämne väl värt att undersökas av den historiska vetenskapen, med implikationer för förståelsen av både dagens samhälle och artonhundratalets historia, kommer vi till frågan om hur man konkret går till väga i en sådan undersökning. Hur når man skandinavismens *kärna*? Det säger sig självt att man som historiker måste finna ett källmaterial som direkt berör ens ämne, samtidigt som det är så pass begränsat att det inte blir ett sisyfosarbete att söka igenom detsamma. Men var hitta ett material som både är representativt för skandinavismen och som kan undersökas inom ramarna för detta arbete? Det vore en omöjlighet att undersöka allt som skrivits under artonhundratalet på jakt efter skandinavism, och även om en tidningsstudie kanske skulle vara en intressant ingångsvinkel kan man inte utesluta att de främst skriver *om* skandinavismen, men kanske inte alltid *i* densamma. Det gäller alltså att finna ett studieobjekt som väsentligen handlar om skandinavismen och som är i grunden skandinavistiskt till sin tendens.

Härvidlag länder sig de skandinavistiska studentmötena väl till pass. Dessa möten där studenter från de olika skandinaviska länderna samlades för att manifesteras sin tro på ett enat

Skandinavien – eller i vart fall Skandinaviens enighet – utgör inte bara ett tydligt exempel på utövandet av skandinavism under artonhundratalet, de producerade dessutom en stor mängd källmaterial, vilket således får sägas vara skapat i skandinavismen – eller i vart fall den studentskandinavistiska ideologin. Studentmötena kan således anses vara representativa för den skandinavistiska ideologin. Källmaterialet är dessutom utpräglat skandinavistiskt, och man behöver således inte gräva särskilt djupt för att finna det skandinavistiska; att behöva leta efter skandinavism i material från studentskandinavismen vore underligt.

Nåväl, men vad skall jag studera under dessa möten? I mitt tidigare verk (se nedan) studerade jag främst hur den skandinaviska nationen skapades i skrift. Det verkar därför naturligt att fortsätta med att studera hur den skandinaviska ideologin omsätts i handling och framför allt hur dessa handlingar bidrar till skapandet av den skandinaviska nationen. Således är det handlandet, och framför allt handlandet som ett medel för att skapa och kommunicera den skandinavistiska ideologin och den skandinaviska nationen, som står i fokus.

Samtidigt står det klart att jag inte kan studera källmaterialet från alla de studentmöten som avhölls under artonhundratalet. Naturligtvis vore en sådan undersökning tekniskt sett möjlig; endast tids- och utrymmesbrist hindrar mig från en undersökning omfattande alla artonhundratalets studentmöten, varför jag får nöja mig med ett urval. Jag har redan i ett tidigare verk studerat studentmötena 1842, 1843 och 1845 (se nedan), varför det är en självklarhet att studera dessa även i denna undersökning. Oturligt nog har jag inte lyckats lokalisera någon redogörelse för 1842 års studentmöte, varför denna får falla bort i undersökningen. För att sedan få lite ytterligare spridning på källmaterialet har jag valt att även studera studentmötena 1851, 1852, 1856 och 1862, varigenom jag, utan att ge mig i kast med ett alldeles för stort källmaterial, kan jämföra med mina tidigare resultat (1843 och 1845) samt får en överblicksbild över möten under den andra delen av skandinavismens glansperiod fram till kriget 1864.

Forskningsläge

Perspektiv på nationalismen

Då jag ser skandinavismen främst som en nationell rörelse kan det vara intressant att för in olika teoribildningar gällande nationalismen i detta arbete. Detta skall absolut inte ses som att jag tillskriver mig dessa riktningar slaviskt; något sådant vore omöjligt med en sådan eklektisk blandning av nationalismteorier som presenteras nedan, men de tjänar ändå ett syfte såtillvida att de visar på de olika linjer som kan skönjas inom forskningen om nationalismen och därmed vad jag tar avstamp från, men också i det att de, även om jag inte accepterar dem fullt ut, ändå kan ge uppslag i vad som är värt att studera inom nationalismen.

Ernest Gellner presenterar i sin ”Nationalism and Modernization” en syn på nationalismen som en konsekvens av moderniseringsprocessen, varvid vissa områden utvecklas snabbare än andra.³ Då moderniseringen innebar att även medelklassen var tvungen att vara litterat blev det nödvändigt att utbilda människor på deras folkspråk, eller i vart fall en standardiserad version av detsamma.⁴ Detta innebar i sin tur att det skapades avgränsade områden inom vilka en person kunde verka, vilka i sin tur definierades av vilket folkspråk subjektet var läs- och skrivkundig inom.⁵ Moderniseringens ojämna framfart ledde enligt Gellner även till en skillnad i levnadsstandard olika områden med olika moderniseringsgrad emellan, vilket resulterade i en animositet mellan dessa områden.⁶ Såtillvida att de ”ickemoderniserade” kunde åtskiljas från de moderniserade blev dessa att utestängda från moderniseringens fördelar och kanske – i form av ett till städerna migrerande proletariat – endast ta del av dess nackdelar.⁷ Detta gemensamma lidande kunde sedan kanaliseras av den likaledes från maktcentrat utestängda medelklassen och omstöpas i nationella termer.⁸

Den brittiske historikern Eric Hobsbawm ser nationen som byggandes på vad han kallar ”uppfunna traditioner” (”invented traditions”).⁹ Enligt Hobsbawm kom det huvudsakliga skapandet av nationen och nationalkänslan *efter* det att landet enats till en nationalstat.¹⁰ Härvidlag ses alltså ”nationen” som något som i högsta grad är skapat uppifrån och med ett

---

³ Ernest Gellner, ”Nationalism and Modernization”, John Hutchinson och Anthony D. Smith (Red.), *Nationalism*, Oxford: Oxford university press, 1994, s. 61.

⁴ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 55f.

⁵ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 56.

⁶ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 61f.

⁷ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 61f.

⁸ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 62.

⁹ Eric Hobsbawm, ”The Nation as Invented Tradition”, John Hutchinson och Anthony D. Smith (Red.), *Nationalism*, Oxford: Oxford university press, 1994, s. 76.

¹⁰ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 77.

tydligt förfalskningssyfte. Det främsta sättet på vilket staten genomför detta, enligt Hobsbawm, är genom så kallade ”monument” och ”ceremonier”.¹¹ Dessa tjänar till att skapa en länk mellan nuet och det förflutna och på så sätt länka den mer eller mindre artificiella nationalstaten till det förflutna och de värderingar som den ser sig vara en fortsättning på.¹² I Tyskland tog det sig uttryck i stora monument där Wilhelm I stod sida vid sida med Arminius eller helt enkelt i resandet av en stor Wilhelm I-staty på Kyffhäuserberget – Fredrik Barbarossas mytiska viloplats.¹³ De tyska ceremonierna fokuserade främst på återupplivandet av det fransk-preussiska kriget 1871, med stora firanden exempelvis på årsdagen för det krigsavgörande slaget vid Sedan.¹⁴

Anthony D. Smith ser nationalismen som sprungen ur kampen mellan det sekulära och det religiösa.¹⁵ Ur denna kamp finns det tre kungsvägar till etnisk nationalism, nämligen neotraditionalism, reformism och assimilationism.¹⁶ Härvidlag äger teorin mest relevans i de fall där nationalismen *importeras* och *adapteras* till lokala förhållanden. Smith menar härvidlag att neotraditionalisten använder nationella metoder för ett i grunden traditionalistiskt syfte.¹⁷ Assimilationisten har omfamnat moderniteten, men blir desillusionerad av att hans moderna förebilder inte alltid accepterar honom såsom kommande från ett underutvecklat område och lägger därför all sin energi på att införa moderniteten i sitt eget samhälle.¹⁸ Detta samhälle definieras emellertid alltid nationellt.¹⁹ Reformisten försöker, å andra sidan, att kombinera det sekulära moderna och det traditionella, men stöter på patrull i form av etablissemanget.²⁰ Lösningen för reformisten blir att kombinera det sekulära och det traditionalistiska till det sekulära fördel, men genom att definiera sig historiskt definierar han sina reformer nationellt.²¹

Som vi sett är nationalismforskningen ett vitt område med många olika synsätt på nationalismens ursprung och karakteristika. Likväl anser jag att de olika perspektiv som jag fört fram här ovan kan bidra med intressanta frågeställningar och perspektiv för min

---

¹¹ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 77f.

¹² Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 79.

¹³ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 80.

¹⁴ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 81f.

¹⁵ Anthony D. Smith, “The crisis of dual legitimation”, John Hutchinson och Anthony D. Smith (Red.), *Nationalism*, Oxford: Oxford university press, 1994, s. 113-116.

¹⁶ Smith i Hutchinson & Smith, s. 116, 121.

¹⁷ Smith i Hutchinson & Smith, s. 117.

¹⁸ Smith i Hutchinson & Smith, s. 118f.

¹⁹ Smith i Hutchinson & Smith, s. 119.

²⁰ Smith i Hutchinsin & Smith, s. 120.

²¹ Smith i Hutchinson & Smith, s. 120f.

undersöknings vidkommande. Som vi kommer att få se definierade sig skandinavismen i hög grad historiskt, även vad gäller deras ritualer. Således kan det, i hobsbawmsk anda, vara intressant att studera exakt vilka historiska händelser skandinavismen anknöt till genom sina ritualer. Det kan därefter vara intressant att applicera Anthony D. Smiths resonemang på dessa – syftade ritualerna till reaktionära eller moderna syften – eller rent av något däremellan? Slutligen kan det även vara intressant att, i enlighet med Ernest Gellner, studera skandinavismen ur ett klassperspektiv – var skandinavismen främst en angelägenhet för medelklassen som i sin tur mobiliserade arbetarklassen, eller var båda sidor involverade i skapandet av nationen?

Det svenska nationella projektet

Torkel Jansson presenterar i *Adertonhundratalets associationer* en intressant tolkning av den svenska nationens framväxt, här i form av de frivilliga välgörenhets-, reform- och självhjälpsassociationer som växte upp i tiden mellan skråväsendets fall och massrörelsernas uppkomst.²² Enligt Jansson kan detta ”gap” mellan två samhällssystem i grunden sägas ha varat ungefär från sekelskiftet 1800 fram till kanske 1870;²³ som alla övergångar är även denna något diffus till sin avgränsning. Inom denna identifierar han sedan, enligt min tolkning av hans resultat, två huvudsakliga perioder. Under den första av dessa som sträcker sig fram till ungefär 1850 var associationerna främst en över- och medelklassangelägenhet och syftade främst till disciplinering av underklassen genom mission, nykterhetspropaganda och undervisning.²⁴ Efter 1850 och ungefär fram till 1870 tog sig associationerna fortfarande karaktären av ett disciplineringsperspektiv uppifrån och ner, men som samtidigt fokuserade dessa mer på målgruppens deltagande – underklassen tog aktivt del i dessa,²⁵ snarare än subjekt som endast avlade nykterhetslöfte eller mottog ”små gudeliga skrifter”.²⁶ Exempelvis deltog underklassen mer aktivt i allhanda bildningscirklar, reformsällskap, arbetarföreningar, Kooperationer, sjukkassor och inte minst skarpskyttet, vilka nu blev de huvudsakliga associationsformerna.²⁷

---

²² Torkel Jansson, *Adertonhundratalets associationer – Forskning och problem kring ett sprängfyllt tomrum eller Sammanslutningsprinciper och föreningsformer mellan två samhällsformationer c:a 1800-1870*, Uppsala: Studia historica Upsaliensia, 1985, s. 12-17.

²³ Jansson, se titeln.

²⁴ Jansson, s. 118-182.

²⁵ Jansson, s. 186-225.

²⁶ Jansson, s. 123f, 149, 183, 189f, 214.

²⁷ Jansson, s. 189f, 197, 203-213.

Henrik Edgren studerar i sin *Publicitet för medborgsmannavett – Det nationellt svenska i stockholmstidningar 1810-1831* – som titeln antyder – synen på det nationella i den svenska offentliga tidningsdebatten under det tidiga artonhundratalet. Enligt Edgren var de svenska tidningarna – eller i alla fall de i Stockholm – huvudsakligen delade i två läger, vilka han valt att kalla radikalreformistiska respektive korporationsbevarande, en dikotomi som blev kraftigare ju längre fram i undersökningsperioden han kommer.²⁸ Det var de radikalreformistiskas mål att upplösa alla gamla korporationer och skapa en ”djup horisontell broderskap”²⁹, både ekonomiskt, socialt och politiskt inom nationen.³⁰ De korporationsbevarande, å andra sidan, skred till ståndsriksdagens och skrånas försvar.³¹

Anne Berg tar i sin avhandling *Kampen om befolkningen – Den svenska nationsformeringens utveckling och sociopolitiska förutsättningar ca 1780-1860* i mångt och mycket avstamp i Edgrens tidigare forskning, även om Berg rör sig utanför tidningsdiskursens ramar. I likhet med Edgren ser Berg två huvudsakliga riktningar inom denna kamp, närmare bestämt vad hon kallar de statsnationalistiska och nationalliberala riktningarna, vilka i mångt och mycket överensstämmer med Edgrens korporationsbevarande och radikalreformistiska läger.³²

Det stora metodologiska avstampet från Edgren kommer genom appliceringen av ett hegemonitänkande; en av dessa riktningar ses som dominerande i samhället och åtnjuter dess stöd, medan den andra motarbetas.³³ Inledningsvis är det den statsnationalistiska riktningen som har övertaget i kampen mot den nationalliberala rörelsen, vilket efter 1840 utvecklas till en borgerlig hegemoni i kamp mot underklassens trevande nationaliseringsförsök.³⁴ Väl värt att nämna i detta sammanhang är att Berg i princip har samma indelning dessa rörelser emellan som Edgren; statsnationalismen förespråkar en organisk stat med folket i historiskt betingat förbund med konung och land, medan nationalliberalismen tillskriver sig en konstitutionell och protodemokratisk ideologi.³⁵

Som vi kan se här karaktäriseras den svenska nationalismforskningen av dikotomier – välgörenhetsassociationer och självhjälpsassociationer, statsnationalister och nationalliberaler,

---

²⁸ Henrik Edgren, *Publicitet för medborgsmannavett – Det nationellt svenska i Stockholmstidningar 1810-1831*, Uppsala: Studia Historica Upsaliensia, 2005, s. 32-36, 229.

²⁹ Anderson, s. 7.

³⁰ Edgren, s. 193-195.

³¹ Edgren, s. 186, 195

³² Anne Berg, *Kampen om befolkningen – Den svenska nationsformeringens utveckling och sociopolitiska förutsättningar ca 1780-1860*, Uppsala: Studia Historica Upsaliensia, 2011, s. 113-120, 155-160.

³³ Berg, s. 23-31.

³⁴ Berg, s. 113-191, 201-204, 227-265.

³⁵ Berg, s. 126-144, 165-177.

korporationsbevarande och radikalreformister. Naturligtvis rör dessa texter sig främst kring debatten om det nationella i artonhundratalets Sverige, snarare än om skandinavismens ritualer, men man kan likväl anta att skandinavismen också hamnade mitt i debatten om ständsriksdagens och skråväsendets vara eller inte vara. Det kan därför vara intressant att, på basis av studenternas handlingar, försöka placera in skandinavismen i ett av ovannämnda läger. Var skandinavismen en ”självhjälpsrörelse”, eller försökte den nå ut till bredare lager? Hur ställde den sig i striden mellan det korporationsbevarande och det radikalreformistiska?

Skandinavismen

Den svenska skandinavismforskningens ”grand old man” är förmodligen Åke Holmberg, vars doktorsavhandling *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt (1843-1863)* räknas till skandinavismforskningens huvudverk. Holmberg intresserar sig här främst för skandinavismens politiska historia, såsom uttryckt i tidens dagspress, diplomatisk korrespondens och övriga offentliga handlingar. Detta är kanske inte ett särskilt förvånande perspektiv – Holmberg skrev trots allt sin avhandling på 1940-talet och var weibullskt influerad – och tillhandahåller en god källa för skandinavismens politiska utveckling under dess huvudsakliga ”glansperiod”.

Han följer skandinavismen från en rörelse med politisk radikalitet och liberalism som sina ledstjärnor, till perioden efter 1845 då skandinavismen blev en allmänt accepterad ideologi, använd av båda sidor av det politiska spektrat.³⁶ Holmberg undersöker också hur inrikes- och utrikespolitiken påverkade den skandinavistiska ideologins utveckling, i synnerhet Rysslands ställning, men även Sveriges och Danmarks kungars inställningar, till denna ideologi.³⁷ Likaså studerar han skandinavismens inblandning i den svenska konstitutionsfrågan och Slesvigkrigen.³⁸

Henrik Becker-Christensen presenterar i *Skandinaviske Skandinaviske drømme og politiske realitete - Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850* en dansk syn på den tidiga skandinavistiska rörelsen. Becker-Christensen är, i likhet med Åke Holmberg, främst en politisk historiker; det är skandinavisternas försök att vinna anhängare i den offentliga debatten, samt det diplomatiska spelet kring skandinavismen, som intresserar honom. Härvidlag intresserar han sig särskilt för hur den internationella diplomatin – såsom Rysslands

---

³⁶ Åke Holmberg, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt*, Göteborg: Elanders boktryckeri aktiebolag, 1946, s. 313-328.

³⁷ Holmbergs, s. 76-87, 99-107.

³⁸ Holmberg, s. 115-122.

syn på Skandinavismen – och inrikespolitiska förhållanden – exempelvis censuren och enväldet i Danmark – kom att påverka den skandinavistiska rörelsen.³⁹ Enligt Christensen utgjorde den skandinavistiska rörelsen i Danmark inledningsvis en rent konstitutionell strävan; man ville bryta ner det danska enväldet och skapa ett liberalt Skandinavien,⁴⁰ även om den efter 1843 blev mer nationellt inriktad med syfte att stärka det danska språkets ställning i Slesvig och lägga den danska sydgränsen vid Ejdern.⁴¹

Etnologen Fredrik Nilsson ger i sin avhandling *I rörelse – politisk handling under 1800-talets första hälft* ett för mig synnerligen intressant perspektiv på hur skandinavismen manifesterade sig i just handling. Enligt Nilsson karaktäriserades studentskandinavismens offentliga framträdanden främst av disciplinerade marscher, sång, hurrarop, tal, handslag, fanor och framför allt ångbåtar, ett sätt att visa skandinavismen såsom modern och pålitlig.⁴² Nilsson tycks emellertid mest vara intresserad av studentmötenas koreografering i termer av politisk legitimitet, snarare än av ritualen som ett sätt att skapa den skandinaviska nationen inom och utanför studenternas led. Det handlar hela tiden om att ”lura” åskådarna att skandinavismen är disciplinerad och understödd i folkets djupa lager, snarast än om att skapa samhörighet och föra fram ett genuint budskap.⁴³ På så vis närmar sig Nilsson Hobsbawms resonemang gällande ritualer och monument⁴⁴ – studentmötena utgör en envägskommunikation i syfte att skapa en ”påhittad tradition” hos åskådarna. Det är också viktigt att lägga märke till att åskådarna hos Nilsson är just åskådare. De är separerade från de agerande studenterna och även, tycks det, väsensskiljda från dem. För Nilsson är det alltså självklart att studenterna är en sändare av ett budskap, och ”civilbefolkningen” mottagare av densamma. Att det kan vara tvärt om, eller kanske till och med så att sändaren och mottagaren är densamma faller honom inte in.

Litteraturvetaren Kari Haarder Ekman analyserar i »*Mitt hems gränser vidgades*« - *En studie i den kulturella skandinavien under 1800-talet* skandinavismens litterära och politiska aspekter under artonhundratalet. Ekman förkastar här den gängse synen på skandinavismen som en enbart politisk rörelse under en begränsad del av artonhundratalet och menar istället att skandinavismen fortsatte vara en angelägenhet även efter det danska nederlaget 1864, om

---

³⁹ Henrik Becker-Christensen, *Skandinaviske drømme og politiske realiteter - Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Århus: Arusia, 1981, s. 85-91, 103-117.

⁴⁰ Becker-Christensen, s. 57-85.

⁴¹ Becker-Christensen, s. 93-103, 264.

⁴² Fredrik Nilsson, *I rörelse – Politisk handling under 1800-talets första hälft*, Lund: Nordic Academic Press, 2000, s. 83-99, 117-131.

⁴³ Nilsson, s. 124-129, 149.

⁴⁴ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 77f.

än utifrån andra och mer kulturella betingelser,⁴⁵ exempelvis var det moderna genombrottet i Georg Brandes skepnad en skandinavisk angelägenhet, snarare än en utpräglad dansk sådan.⁴⁶

För Ekman är det ”litterära rummet” viktigt för skapandet av det kulturella Skandinavien; en författare strävar efter att nå ut till så stor målgrupp som möjligt, varför en kulturell förening av Skandinavien enligt artonhundratalets författare vore önskvärd.⁴⁷ Följaktligen implicerar hon även att den politiska skandinavismen fokuserade mycket på språket och möjligheten att nå ut till svenskar, danskar och norrmän utan något behov av översättningar. Härvidlag är det intressant att C.V.A Strandbergs svenskspråkiga dikter och C.J.L Almqvists likaledes svenskspråkiga föredrag uppskattades även av danskar.⁴⁸

Det kan även vara läge att dra mitt eget lilla strå till stacken i detta forskningsläge. Henrik Ullstads⁴⁹ kandidatuppsats *”Vad är de skandinavers land? – Studentmötena 1842, 1843 och 1845 och föreställandet av den skandinaviska nationen* är en undersökning av tre skandinavistiska studentmöten utifrån de sånger och dikter som sjöngs respektive reciterades där. Ullstad kommer härvidlag fram till ett antal viktiga slutsatser, särskilt vad gäller den tänkta skandinaviska nationens syn på historien, folken, de geografiska gränserna och fienden. Enligt Ullstad definierade sig skandinavismen historiskt främst genom det fornnordiska. Studenterna jämförde sig själva med vikingar och deras färder med vikingatåg, samtidigt som dikterna är fulla av fornnordiskt bildspråk.⁵⁰ Skandinavismen försökte härvidlag, enligt Ullstad, anknyta till en tid då Norden var ett och inga söndrande länder ännu uppkommit.⁵¹ Även Karl XII hyllades friskt av studenterna som en symbol för kampen mot Ryssland, en symbol som blev möjlig att använda då den svenska historien, enligt Ullstad, gjorts skandinavisk.⁵² En norрман eller dansk kunde således också hylla Karl XII, då han var en del av den skandinaviska, snarare än enbart den svenska, historien.

Vad gäller folken och de geografiska gränserna koncentrerar sig Ullstad mest på den finska frågan. Han kommer fram till att det fanns en minoritet inom studentmötena som faktiskt aktivt sysselsatte sig med Finlands ställning gentemot Skandinavien, men att de inte fanns

---

⁴⁵ Kari Haarder Ekman, »Mitt hems gränser vidgades« - *En studie i den kulturella skandinavismen under 1800-talet*, Göteborg & Stockholm: Makadam förlag, 2010, s. 9-13.

⁴⁶ Haarder Ekman, s. 9f, 224-227.

⁴⁷ Haarder Ekman, s. 25f, 116f, 233-235.

⁴⁸ Haarder Ekman, 74f, 97-104, 116f.

⁴⁹ Av konsekvensskäl benämner jag alla författare i andra- eller tredje person.

⁵⁰ Henrik Ullstad, *Vad är de skandinavers land? – Studentmötena 1842, 1843 och 1845 och föreställandet av den skandinaviska nationen*, Lund: Historiska institutionen vid Lunds universitet, 2011, s. 19.

⁵¹ Ullstad, s. 20.

⁵² Ullstad, s. 22f, 26.

någon större entusiasm för Finland inom skandinavismen.⁵³ I den mån det fanns rum för Finland var det som en del av det svenska folket.⁵⁴ Folken och språken sågs som ”treeniga”, det vill säga separata men ändå ett,⁵⁵ och häri fanns det inte plats för Finland annat än som en del av den svenska delen av treenigheten.

Som vi kan konstatera av skandinavismens forskningsläge så spänner sig skandinavismforskningen över många fält och tidsperioder. Becker-Christensen och Holmberg har kanske inte jättestora användningsområden för denna uppsats vidkommande, annat än som historiska referensverk – vad som skedde politiskt samtidigt som studentmötena kan vara intressant att ha reda på. Mer intressant för denna uppsats vidkommande är då Ullstad och Nilssons verk. Först och främst kan en jämförelse mellan Ullstads slutsatser om skandinavismen såsom uttryckt i text och skandinavismen såsom uttryckt i handling vara fruktbar. Nilsson, som tycks vara den ende som studerat skandinavismen ur ett handlingsperspektiv tycks mena att skandinavismens handlande i grunden tjänade till att få rörelsen att verka mäktigare än vad den faktiskt var. Samtidigt studerar han inte hur dessa ritualer kunde bidra till skapandet av den skandinaviska nationen, och ej heller hur ritualerna kom att verka inåt, på studenterna själva. Han karaktäriserar dessutom studentmötena främst som ”lustfärder”, men var det verkligen så? Kari Haarder Ekman studerar också den politiska skandinavismens diskurs, om än kortfattat, och bidrar på så vis också till förståelsen för de teman skandinavismen för fram.

---

⁵³ Ullstad, s. 37f, 44-46.

⁵⁴ Ullstad, s. 38.

⁵⁵ Ullstad, s. 27-30.

Teoretiska ramar

Föreställd gemenskap

Som tidigare sagts är mitt främsta syfte med denna uppsats att studera hur den skandinaviska nationen skapas genom handlingarna under studentmötena. Enligt min mening räcker det emellertid inte med att se nationen som något i grunden falskt, som Eric Hobsbawm menar, och ej heller som en direkt konsekvens av klasssystemet, som Gellner hävdar. Det går inte heller att se ritualerna enbart som ett sätt att få skandinavismen att verka mäktigare än vad den faktiskt var, som Fredrik Nilsson påstår. Jag menar snarast att studentmötena syftade till att skapa den skandinaviska nationen, en gemenskap som inte är falsk som bygger på en gemenskapskänsla med människor som man inte känner och som samtidigt kan ”skapas”.

Härvidlag länder sig Benedict Andersons arbete *Imagined communities – reflections on the origins and spread of nationalism* väl till hands. Anderson presenterar här en intressant tolkning av nationsbegreppet, varvid han lanserar en pragmatisk förklaringsmodell som i mitt tycke lyckas bra med att medla mellan de två annars förhärskande skolorna inom nationalismforskning – primordialism (enligt vilket nationen är evig) och konstruktivism (där nationen är en mer eller mindre medvetet konstruerad gemenskap) – och lanserar begreppet ”föreställd gemenskap” som en medelväg mellan dessa två ytterligheter. Anderson ser knappast nationen som evig, och oföränderlig, men han anser inte heller att den är en gemenskap byggd på falska premisser. Anderson menar att nationen är ”föreställd” såtillvida att alla medlemmar av den inte kan lära känna alla medlemmar; snarast kommer varje individuell nationsmedlem högs att möta ett hundratal av medlemmarna i nationen.⁵⁶ Detta gör emellertid inte nationen ”falsk” utan snarast är den varken mer eller mindre sann. Den föreställda gemenskapen i nationen bygger på samma premisser som alla andra gemenskaper utom kanske de mest intima – en föreställd men likväl sann och existerande samhörighet med människor subjektet aldrig träffat.⁵⁷

Anderson menar att nationen främst föreställs genom språkets medium. I och med tidningens uppkomst under sjuttonhundratalet – och litteraturen på folkspråket i övrigt – kunde människor plötsligt läsa om människor som diskursivt var en del av *deras* område och språkgrupp.⁵⁸ På så vis kunde de föreställa sig som en del av en större språkligt definierat

---

⁵⁶ Benedict Anderson, *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London & New York: Verso, 1991, s. 6.

⁵⁷ Anderson, s. 6f.

⁵⁸ Anderson, s. 37-40, 61-64.

helhet – plötsligt kunde gemenskap byggas endast genom skriftens medium, snarare än genom personliga vänskaps- och äktenskapsband.⁵⁹ Detta gjorde även denna gemenskap *finit* i det att språket, nationens bas, bara talades av en begränsad mängd av världens befolkning.⁶⁰

Anderson menar även att nationalismen, när den väl formulerats med början i Amerika – var fri att ”piratkopiera”.⁶¹ De europeiska språkligt föreställda gemenskaperna fick alltså ett nationellt formspråk genom påverkan utifrån.⁶² Detta innebar också ett legitimeringsproblem för européerna – hur kunde nationalismen ses som relevant om den nyss importerats? – varför den europeiska nationalismen fick en mer historiskt inriktad prägel än den amerikanska; nationalismen kunde alltså i Europa framställas som en ny rörelse, men bara ny såtillvida att den väckte en ”slumrande” nation till självmedvetande.⁶³ Detta innebar ett förnyat intresse för språkvetenskap och folkloristik i försöken att återfinna nationens rötter.⁶⁴ Även historien omtolkades i nationella termer; plötsligt agerade historiska personer i nationens intressen och även sådant som kunde tala emot nationens evighet, såsom bartolomeimassakern 1523, bortförklarades genom ”the reassurance of fratricide” – även om fransmän mördat fransmän kunde man ha förtröstan i att det just var fransmän – medlemmar av samma nation – som dödade varandra.⁶⁵ Trots interna stridigheter var nationen fortfarande en.

Performativitet

Jag har redan nämnt att jag ser Fredrik Nilssons och Eric Hobsbawms syn på nationalismens ritualer som något för snäva. Hobsbawms förfalskningsperspektiv innebär att även om han också menar att ritualerna syftade till att skapa nationen och nationalkänslan missar han möjligheten att se interaktionen mellan sändare och mottagare i ritualerna, ett ovanifrånperspektiv som även delas av Anthony D. Smith. Fredrik Nilssons syn på skandinavismens ritualer är, som sagt, att dessa syftade till att ge skandinavismen en aura av disciplin och få den att verka som en större rörelse än i verkligheten. Hans studie berör alltså inte möjligheten att den skandinaviska nationen skapades genom ritualerna.

För att kunna studera studentmötenas handlingar ur ett interaktions- och gemenskapsskapande perspektiv har jag valt att vända mig till begreppet ”performativitet”, såsom det formulerats av teaterforskaren Richard Schechner. Schechner sysslar

---

⁵⁹ Anderson, s. 76f.

⁶⁰ Anderson, s. 12-19.

⁶¹ Anderson, s. 67, 81.

⁶² Anderson, s. 195.

⁶³ Anderson, s. 192-199.

⁶⁴ Anderson, s. 67-75.

⁶⁵ Anderson, s. 199-203.

huvudsakligen med hur ritualer – eller kanske snarare uppträdanden (performances) – skapas och påverkar människor i känslomässig riktning, något som innebär att i princip alla mänskliga aktiviteter kan anses såsom performativa till sin natur i det att de förmedlar mening till människor omkring oss. Särskilt intresse lägger Schechner härvidlag vid förhållandet mellan ritual och teater och var uppträdandet slutar och ”den verkliga världen” tar vid, om det nu över huvud taget finns någon sådan brytpunkt.

Enligt Schechner karaktäriseras ett uppträdande av att det har ett särskilt förhållande till tid, föremål, produktivitet, regler och arenor.⁶⁶ Av dessa är främst kategorierna ”föremål” och ”arenor” av intresse för min undersökning. Arenor handlar helt enkelt om att en ritual ofta sker på en särskild plats,⁶⁷ medan uppträdandet i egenskap av uppträdande ger olika för uppträdandet nödvändiga föremål ett särskilt värde vilket inte alltid överensstämmer med föremålets objektiva värde.⁶⁸ Exempelvis är bollen på en fotbollsmatch mycket mer värdefull än en samling läder och fyllnadsmaterial, och en studentmössa skulle för en skandinavist ha ett större värde än vad den köptes för.

Enligt Schechner handlar ritualer oftast om möten mellan grupper av människor; människor samlas, agerar och skingras igen.⁶⁹ Detta är något som kan ske i så vitt skilda miljöer som Nya Guineas bergstrakter – där olika stammar möts och genomför dessa möten rituellt – till den moderna storstadens gator där människor samlas kring en olycka för att förstå och återskapa densamma (exempelvis genom att ställa frågan ”vad har hänt här?”).⁷⁰ När dessa händelser uppstår spontant, snarare än organiserat, kallar Schechner dem för ”eruptioner”.⁷¹

Eruptioner befinner sig i motsatsförhållande – och i intim samverkan med – den andra sortens teatraliska händelser, nämligen ”processioner”.⁷² En procession har, till skillnad mot en eruption, en bestämd utgångspunkt och en lika bestämd slutpunkt. Dessutom är processionen, till skillnad mot eruptionen, planerad.⁷³ Längs processionens färdväg kan eruptioner ske, och eruptioner inträffar dessutom ofta när två processioner möts (såsom exempelvis när två jagande och samlande stammar träffas under sina årliga vandringar).⁷⁴

---

⁶⁶ Richard Schechner, *Performance Theory*, London & New York: Routledge, 1988, s. 8.

⁶⁷ Schechner, s. 8.

⁶⁸ Schechner, s. 11.

⁶⁹ Schechner, s. 170-176.

⁷⁰ Schechner, s. 175f.

⁷¹ Schechner, s. 176f.

⁷² Schechner, s. 177f.

⁷³ Schechner, s. 178.

⁷⁴ Schechner, s. 173, 178f.

Schechner anser att dessa möten i grunden kan sägas gå till på samma sätt; två processioner samlas till en eruption där den normala ordningen av någon anledning (exempelvis mötet i sig) sätts ur spel (så kallad ”breach”), denna drivs till sin spets (”crisis”), den normala ordningen återställs, exempelvis genom ”effektiva” uppträdanden (”redressive action”) och allt återgår till det normala (”reintegration”).⁷⁵ Schechners kris bygger alltså snarast på ”förvandling” och ”ändring av status”, till skillnad från hans kollega Turners – som var den som lanserade krismodellen⁷⁶ – som snarast bygger på konfliktlösning.⁷⁷

Den springande punkten i Schechners resonemang är, som vi tidigare antytt och som den skarpsynte säkert redan har upptäckt, att det inte finns någon direkt gräns mellan teater och ritual.⁷⁸ Detta skall inte tolkas som att Schechner anser att dessa två fenomen är exakt samma sak, men han ställer sig i motsatsställning till de teoretiker som vill se teatern som en ”vidareutveckling” och ”högre form” av ritual.⁷⁹ Snarast menar han att teater rymmer rituella element och att ritual rymmer teatraliska element, något som han fångar genom begreppen underhållning (”entertainment”) och effektivitet (”efficiency”).⁸⁰ En ritual kan således ha en hög effektivitet i det att den syftar till att förändra ett tillstånd, men kan också ha ett underhållningsvärde i sig själv.⁸¹ Teater syftar till att underhålla, men också – särskilt i modern tid – till att påverka publiken.⁸² En ritual som förlorar sin essens och görs i underhållningssyfte glider över till teater, medan viss modern teater snarast håller på att falla över i det rituella facket.⁸³

Schechner menar också att det i uppträdandet finns ett förhållande mellan det planerade och det oplanerade, vilket han illustrerar genom en serie koncentriska cirklar där den innersta är ”drama”, den mest fasta och oföränderliga delen av uppträdandet, nästa är ”manus” (saker och idéer som kan flyttas från plats till plats), därefter kommer ”teater” (det som utageras av deltagarna) och slutligen själva ”uppträdandet”, vilket involverar de flesta handlingar runt själva dramat, såsom förberedelser och undanröjning.⁸⁴ Dessa olika nivåer är i ständig samverkan med varandra – exempelvis innehåller uppträdanden oftast något sorts drama,

---

⁷⁵ Schechner, s. 186-193.

⁷⁶ Schechner, s. 187.

⁷⁷ Schechner, s. 191.

⁷⁸ Schechner, s. 129-136.

⁷⁹ Schechner, s. 161-163.

⁸⁰ Schechner, s. 129f.

⁸¹ Schechner, s. 130, 157-159

⁸² Schechner, s. 160f.

⁸³ Schechner, s. 136-157.

⁸⁴ Schechner, s. 71, 94.

manus och teater, men detta är inte alltid nödvändigt.⁸⁵ Som antytts innebär detta att teatern blir mer och mer ”fri” ju längre ut i detta – vi kan kalla det performativitetens nystan – man kommer, eller snarast att de ”fria” delarna av en teaterföreställning återfinns länge ut i performativitetens nystan.⁸⁶

Begreppet ”aktualisering” är också viktigt för Schechner. En aktualisering är, enligt honom, ett uppträdande där text, aktörer, regissörer, tid, rum och publik alla agerar tillsammans för att förändra verkligheten och människorna som deltar i aktualiteten, bitvis återskapande av det förflutna.⁸⁷ De ovannämnda faktorerna interagerar med varandra och skapar en ny verklighet, kanske för att återställa balansen inom naturen eller samhället⁸⁸ – såsom i de mer eller mindre ritualiserade strider inför publik som äger rum i de nordaustraliansiska otrohetsritualerna eller i de långa förberedelserna och mycket kortare maskdanserna på Nya Guinea – eller också för att skapa en politisk poäng, såsom i en blodig allegori över Vietnamkriget på en teater i sjuttioalets New York.⁸⁹

Operationalisering och frågeställningar

Det står klart att teori och frågeställning aldrig kan stå för sig själv i en historisk uppsats, snarast måste de operationaliseras, alltså omvandlas till frågeställningar och ett fruktbart angreppssätt för att besvara dessa. För denna min uppsats vidkommande kommer jag först och främst att utgå från de två huvudteorier såsom de formulerades i kapitlet teori. Dessa kommer sedan att kompletteras med forskningsläget, vilket tjänstgör som en sorts ”sekundär teoretisk ram”, med vilken mina resultat befinner sig i ständig dialog.

Som tidigare nämndes i kapitlet ”avgränsningar” är det denna uppsats syfte att studera vad som skedde på de skandinavistiska studentmötena samt hur dessa handlingar bidrog till skapandet av den skandinaviska nationen. Läsaren har säkert redan gissat att min syn på nationalismen i mångt och mycket överensstämmer med Benedict Anderssons syn, varför jag i denna uppsats kommer att studera hur den skandinaviska nationen kommer att föreställas hos de som medverkar i studentmötena – oavsett om de aktivt deltar eller utgör publiken.

Detta konstaterande leder oss osökt in på frågan om vilka metoder som användes under studentmötena för att få de medverkande att känna gemenskap med andra människor på andra platser som de medverkande aldrig träffat? Det enkla svaret på denna fråga blir ”genom

---

⁸⁵ Schechner, s. 70. 93.

⁸⁶ Schechner, s. 71, 94.

⁸⁷ Schechner, s. 37, 49, 54-56, 58, 62.

⁸⁸ Schechner, s. 128.

⁸⁹ Schechner, s. 26f, 37-44, 50f.

performativt handlande”, vilket i sin tur innebär att skandinavisternas handlande och interagering med publiken på studentmötena kommer att undersökas genom Richard Schechners performativitetsteori. Naturligtvis kan det verka något förnumstigt att använda en teori som främst syftar till studier av antropologisk och teatervetenskaplig natur på nationalism, men frågan är om man egentligen kan se studentmötena som något annat än just rituellt handlande – de har ju ett klart uttalat syfte och nyttjar teatraliska metoder.

Således anser jag det vara fruktbart att studera studentmötena utifrån Schechners olika analysinstrument; föremål, arenor, kriser, processioner och eruptioner, effektivitet och underhållningsvärde, performativitetsnystanet samt aktualisering – det är även utifrån dessa moment som uppsatsen är disponerad. Uppsatsen är följaktligen tematiskt disponerad, snarare än kronologisk, och det kommer inte att ske några försök till att jämföra de olika mötena mot varandra, snarast kommer de alla att betraktas som ett gemensamt korpus.

Så långt är allt klart, men exakt *vad* är det som förmedlas? Vad är det skandinavisterna ger uttryck för genom sitt rituella handlande? Naturligtvis skulle man kunna svara ”skandinavism” på denna fråga och lämna den därhän, men jag anser att detta vore en alldeles för enkel lösning på ett alldeles för stort problem – skandinavismen var en eklektisk ideologi i vilken många olika synsätt kunde rymmas, som Becker-Christensen och Ullstad konstaterar.⁹⁰ Edgren och Berg beskriver i längd striden mellan korporationsbevarande och radikalreformistiska krafter i Sverige under studentmötenas tidsålder. Att se hur skandinavismen ställde sig i förhållande till dessa och kampen mellan modernitet och reaktionism i stort vore intressant, likaså att se hur de förhåller sig till Torkel Janssons två modeller för associationer i artonhundratalets Sverige; var studentmötena en ”välgörenhetsrörelse” med ett uppifrånperspektiv, eller var de en mer horisontell ”självhjälpsrörelse” med en målgrupp som aktivt deltog? Detta anknyter naturligtvis till Frederik Nilssons resonemang; var åskådarna främst ett verktyg för skandinavismen att visa upp en ”fasad” som massrörelse, eller var folket aktivt delaktigt i ritualerna? Och hur förhöll sig studentmötena till åskådarna som *klass* – handlade det om att, som Gellner menar, mobilisera arbetarklassen för skandinavismens räkning, eller var dessa också delaktiga i att skapa nationen?

Eric Hobsbawm resonerar kring ritualernas roll i nationsbyggandet och menar att de främst tjänar till att vilja koppla ihop nationalismen med de historiska händelser och ideal som den ser som viktigast. Det kan därför vara intressant att undersöka vad studentmötena anknyter till

---

⁹⁰ Becker-Christensen, s. 170 ; Ullstad, s. 27-33, 38-47.

i sina handlingar – vad är viktigt att utstråla och agera ut? Överensstämmer dessa resultat med de som jag redan kommit fram till i *Vad är de skandinaviska land?* Man kan naturligtvis även fråga sig, i enlighet med Anthony D. Smiths resonemang, om ritualerna syftade till neotraditionalistiska (reaktionära), assimilationistiska (moderna) eller reformistiska ("halvmoderna") syften?

Det är emellertid viktigt att komma ihåg att jag analyserar skandinavismens *handlingar*, snarare än dess faktiska *texter*. Detta innebär att jag gör det mycket medvetna valet att inte analysera exempelvis talens och sångernas innehåll – detta har dessutom redan gjorts i *Vad är de skandinaviska land?*. Måhända kan detta komma att utelämnas en del information om vad det var som fördes fram, men jag anser detta vara mindre viktigt än själva framförandet av den skandinavistiska ideologin. Dock kommer, som sagt, resultaten häri att ställas mot den ideologi som uttrycks genom själva performativiteten.

På basis av detta resonemang har jag formulerat följande frågeställningar:

- Vad skedde på studentmötena?
- Hur föreställdes den skandinaviska nationen genom dessa handlingar?
- Vilka olika teman kom fram i dessa handlingar?

Material och källkritiska anmärkningar

Materialet för denna undersökning utgörs främst av de tryckta redogörelser för studentmötena vilka utkom i anslutning till mötena för att på så sätt göra händelserna där tillgängliga även för människor som inte närvarat. Texterna i sig är oftast några hundra sidor långa och uppenbarligen tryckta om inte i massupplagor så i alla fall i många exemplar. De består delvis av en redogörelse för vad som skedde strax innan, under och efter studentmötet i fråga och delvis av tryckta transkriptioner av de tal som hölls och de sånger som sjöngs. Oftast gavs de ut av de studentkommittéer som anordnade mötena. Allt källmaterial i denna studie är lånat från Akademiska Föreningens i Lund arkiv.

I källkritiskt hänseende tycks mitt källmaterial ha det väl förspänt. Vad gäller närhetskriteriet är detta stort sagt en ickefråga; de gavs alla ut inom ett år efter att studentmötet ifråga avhållits och händelserna kan därmed fortfarande anses vara färska i författarnas minne. Naturligtvis kan jag inte utesluta att någon av författarna glömt att inkludera någon händelse i sin redogörelse för det skedd och det finns tyvärr inte så mycket att göra åt detta annat än att konstatera att texterna har så pass god närhet till händelsen att risken för omedveten glömska från författarnas sida är minimal.

Vad gäller den medvetna glömskan från författarnas sida – tendensen – är situationen kanske inte lika ljus. Frederik Nilsson beskriver själv hur just dessa redogörelser utsattes för viss skönmålning innan tryckandet⁹¹ och förmodligen är det också så. Studentmötenas fester framställs som lugna och stadgade tillställningar där alla hurrar och lyssnar uppmärksamt på talen, även runt klockan tolv på natten och i festliga sammanhang. Alla som någon gång övervarat en studentfest vet hur osannolik denna bild visar sig, åtminstone vad gäller det stadgade festandet.

Detta innebär emellertid *inte* att redogörelserna förlorar sitt källvärde – författarna har ingen anledning att ljuga om vilka officiella ritualer som genomfördes – endast att de i vissa situationer kan ha skönmålats. Alla var kanske inte övertygande skandinaver, vissa studenter närvarande kanske bara för festandet, alla hurrade kanske inte alltid och ibland var berusningsnivån kanske så hög att bara de närmast talarstolen brydde sig om att lyssna, men detta hindrar inte det faktum att studenterna förmodligen inte var berusade *jämt*, att talen – oavsett om de lyssnades på eller inte – fyllde en performativ funktion samt det faktum att även berusning och festande – som vi skall få se – kan ha en performativ funktion och fungera sammansvetsande.

En annan intressant detalj att hålla i minnet är censuren. Detta torde i sig inte vara något problem i Sverige där tryckfrihet rådde, men vad gäller de danska redogörelserna måste dessa behandlas extra varsamt. En dansk utgåva är exempelvis censurerad såtillvida att Carl Plougs berömda ”kalmartal” är bortsaxat och ersatt med två tomma sidor varpå läsaren själv förväntades skriva talet utifrån redogörelser i svenska tidningar. Vi kan inte anta att allt som skrivs i de danska – eller svenska, för den delen – redogörelserna speglar arrangörernas verkliga åsikter. Delar kan ha blivit bortklippta för att passera censuren eller för att undvika att etablissemanget krossade utgivarna.

Berättelserna är som bekant utgivna av de respektive studenttågens styrelser och även om själva författarskapet är oklart är steget inte långt att anta att berättelserna är skrivna i kommitté eller i vart fall av en enskild medlem av styrelsen. Där så inte är fallet – Arvid August Afzelius tryckta dagboksanteckningar och Herman Bjurstens redogörelse för studentmötet 1852 – är de ändå författade av personer som medverkade på mötet. Detta gör att beroendeförhållandet också är gott; berättelserna utgör förstahandskällor. Naturligtvis kan vi, vad gäller de officiella redogörelserna, inte vara helt och hållet säkra på att författaren närvarat vid mötena, men det är i vart fall en rimlig gissning – man kan fråga sig varför

---

⁹¹ Nilsson, s. 103-106.

bildade män som faktiskt närvarat vid mötet skulle välja att ta in någon utomstående att skriva en skrift som ändå får anses som ett sätt för dem att föra fram sitt budskap. Det går inte heller att utesluta att de olika berättelserna använde samtida tidningar eller andra andrahandsuppgifter som sitt källmaterial och att de således inte utgör förstahandskällor. Detta innebär emellertid inte att händelsernas förlopp förvanskas på ett för mig skadligt sätt – vad gör det om en händelse hamnar på fel dag eller i fel följd, så länge det står att den *inträffat*? Det som kan vara ett problem är om händelser på grund av detta ”fallit bort”, men här kan vi bara – som i fallet med närhetskriteriet – konstatera att materialet har alla förutsättningar för att så inte skall vara fallet.

Slutligen måste man hålla i baktanke att man inte utifrån källmaterialet kan konstatera att ritualerna hade någon egentlig effekt. Det finns inget som säger att studenterna inte kom dit, deltog och åkte hem utan att ha förändrats på något sätt och utan att känna sig mer som skandinav än innan mötet. Man kan också tänka sig skandinavismen som en tillfällig identitet som man inklädde sig under själva studentmötet för att efteråt återgå till det normala. Härvidlag måste jag tyvärr konstatera att jag inte kan råda någon bot på detta – jag får nöja mig med att konstatera att forskningsläget inte på något sätt skulle tyda på att detta var fallet, och även om så skulle vara fallet är det *metoderna* som studeras, snarare än *effekterna*. Således gör det denna undersökning detsamma huruvida studentmötena faktiskt skapade ”skandinaver” eller inte; det är *metoderna* genom vilka man *försökte* skapa skandinaver som är det viktiga.

Historisk bakgrund

Den skandinavistiska rörelsen var en nationalistisk rörelse under artonhundratalets mitt som i sin mest politiska form strävade till att förena den skandinaviska nationen – det vill säga Sverige, Norge och Danmark – till ett land, ett enat Skandinavien.⁹² Skandinavismen kom att ta sitt största uttryck inom studentkretsar, även om det naturligtvis är vanskligt att avfärda hela rörelsen som en exklusiv studentrörelse.⁹³ Studenterna manifesterade sitt stöd för den skandinavistiska rörelsen genom att samlas till så kallade studentmöten – stora massmanifestationer där de tillsammans visade sin tro på ett enat Skandinavien.⁹⁴

Skandinavismens uppdykande under främst 1830-talet – det första studentmötet hölls 1839⁹⁵ – får förmodligen sättas i en alleuropeisk kontext. Artonhundratalets första hälft var en period av stigande socialt missnöje i napoleonkrigens spår.⁹⁶ Wienkongressen hade försökt vrida tillbaka klockan till innan franska revolutionen, men liberalismen och nationalismen kunde inte undertryckas. Tvärt om var den i full färd med att ”piratkopieras”, för att använda Benedict Andersons ord.⁹⁷ Det är alltså föga förvånande att skandinavismen också inledde sin bana som en i grunden liberal och radikal rörelse.⁹⁸ År 1848 brast sedan detta revolutionära tryck i en serie blodiga revolutioner Europa över.⁹⁹ Skandinavismens öde kom emellertid att bli något annorlunda än de andra revolutionära rörelserna, detta genom att det danska enväldets oblodiga fall genom Fredrik VII:s trontillträde år 1848 förde ledande skandinavier och liberaler till makten i Danmark, varför revolution undveks.¹⁰⁰

Skandinavismen hade sedan tidigare också varit involverad i den snåriga frågan om Danmarks sydgräns, där hertigdömena Slesvig och Holsten sedan medeltiden varit i personalunion med Danmark, och som enligt ett avtal från 1460 skulle vara ”op ewig ungedeelt”, alltså för evigt odelade.¹⁰¹ Detta krockade naturligtvis med skandinavismens och liberala krafternas inom den danska monarkin försök att avskilja Slesvig från Holsten och inkorporera Slesvig med dess övervägande danska befolkning helt i Danmark, därmed

---

⁹² Harald Gustafsson, *Nordens historia – En europeisk region under 1200 år*, Studentlitteratur, 2009, s.194.

⁹³ Becker-Christensen, s. 267f ; Holmberg, s. 93f.

⁹⁴ Haarder Ekman, s. 63 ; Nilsson, s. 15.

⁹⁵ Nilsson, s. 84.

⁹⁶ John P. McKay m.fl., *A History of World Societies*, Boston och New York: Bedford/St. Martin's, 2009, s. 683-687.

⁹⁷ McKay m.fl, s. 683-687 ; Anderson, s. 67, 81.

⁹⁸ Holmberg, s. 68-73 ; Becker-Christensen, s. 42-51.

⁹⁹ McKay m.fl, s. 684-687.

¹⁰⁰ Becker-Christensen, s. 186-196.

¹⁰¹ Gustafsson, s. 78.

läggandes Danmarks sydgräns vid floden Ejder.¹⁰² De tysknationella krafterna skred emellertid till den omfattande tyska minoritetens i Slesvig försvar och hänvisade till avtalet från 1460 som ju uttryckligen förbjöd det danska ejderprogrammet. Härvidlag hoppades de danska skandinavisterna att få svensk hjälp och att ett enat Skandinavien lättare skulle kunna stå emot de tyska framstötarna. Hoppet var att det danska kungahuset, som visade alla tecken på att dö ut, skulle ersättas med huset Bernadotte och att Danmark således skulle dynastiskt anslutas till Sverige, kanske genom att Fredrik VII adopterade Oscar I eller dennes son Carl (XV).¹⁰³

När liberala skandinavistiska krafter så kom till makten i Danmark år 1848 och försökte införa en ny liberal grundlag som gällde både Danmark och Slesvig men inte Holsten bröt uppror ut i hertigdömena, vilket snabbt understöddes av preussiska trupper.¹⁰⁴ Sverige skickade så en hjälpkår till Fyn i händelse av att preussiska trupper bröt in i Jylland, vilket tillät kriget att utkämpas endast i Slesvig och Holsten.¹⁰⁵ Detta krig slutade efter stormakternas medling oavgjort efter tre år, en lösning som inte tillfredställde någon sida; Danmark hade inte lyckats sätta sin sydgräns vid Ejdern, samtidigt som Slesvig och Holsten inte hade lyckats bryta sig fria från danska kronan.¹⁰⁶ Det vacklande svenska stödet bidrog dessutom till att skandinavismen fick en tillfällig nedgång, men den återupplivades åter när den tysk-danska språkstriden i Slesvig fick förnyad aktualitet under 1850-talet.¹⁰⁷ Ett nytt krig över Slesvig bröt ut mellan Danmark och det Tyska förbundet år 1864, men den här gången uteblev det svenska stödet, något som resulterade i att Danmark förlorade både Slesvig och Holsten.¹⁰⁸ Detta kom sedermera att bli dödsstöten för den politiska skandinavismen, även om det nordiska samarbetet naturligtvis levde vidare på andra sätt och nivåer.¹⁰⁹

---

¹⁰² Gustafsson, s. 189, 196.

¹⁰³ Holmberg, s. 188-195.

¹⁰⁴ Becker-Christensen, s. 196 ; Holmberg, s. 122-127.

¹⁰⁵ Becker-Christensen, s. 218-230 ; Holmberg, s. 172f .

¹⁰⁶ Gustafsson, s. 189f.

¹⁰⁷ Becker-Christensen, s. 257.

¹⁰⁸ Gustafsson, s. 190.

¹⁰⁹ Becker-Christensen, s. 266, 270 ; Haarder Ekman, bärande tes i hela boken.

Avhandling

Studentmötenas föremål

Vid aktiviteterna under studentmötena brukades ett stort antal föremål av studenterna, både för att skapa gemenskap och för att uttrycka skandinavistiska idéer. Av dessa var förmodligen studentmössan det som, för gemene man, främst symboliserade att bäraren av densamme var skandinavistisk student. Dessa mössor skiljde sig åtskilligt åt mellan de olika lärosätena; exempelvis var uppsalamössorna vita, lundamössorna mörkblåa och de norska svarta.¹¹⁰ Mössorna tjänade härvidlag först och främst som ett igenkänningstecken studenterna emellan – uppsaliensarna kunde således omedelbart se att norrmännen anlant till mötet 1845 innan dem genom det faktum att ett antal män i svarta mössor med tofs stod församlade i Malmö hamn.¹¹¹ Således gavs mössorna en förenande funktion; en studentskandinav kunde omedelbart känna igen en annan studentskandinav på densammes huvudbonad. En föreställd gemenskap skapades således mellan dem redan genom huvudbonaden.

Intressant nog var mössorna emellertid, som ovan berörts, inbördes olika. Det gick således inte att förväxla en uppsalastudent med en christianiastudent, även om dessa genom bärandet av studentmössan – som en kollektiv benämning på besläktade huvudbonader – identifierades som skandinaver. Åbringandet av kokarder i nationalfärgerna på mössorna tjänade dessutom ytterligare till att differentiera studenterna från varandra. Henrik Ullstad har tidigare diskuterat skandinavismens treenighetstanke, där Sverige, Norge och Danmark sågs som separata ”underavdelningar” till ett större, treenigt, Skandinavien.¹¹² Studentmössorna blir således ett ypperligt uttryck även för denna treenighetstanke (även om skillnaden mellan Lund och Uppsala naturligtvis sticker ut); studentmössorna (likt de tre delländerna) må vara olika, men de delar de grundläggande dragen och är alla delar av ett helt. Studentmössorna kan på så sätt sägas vara skandinavismens nationstanke såsom den kunde formulerats av herrmodister.

Studentmössan tjänstgjorde dessutom som ett synligt tecken *utåt* – för en åskådare vid studentmötena var det således självklart att den som bar studentmössa också var skandinav. Detta tjänade i sig ett dubbelt syfte – för det första kunde ”civilbefolkningen” vara säker på att personen de mötte på gatan var skandinavistisk student och således även en representant för alla andra studenter som bar samma eller likartade mössor. Detta skapade i sin tur en

---

¹¹⁰ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 9, 43 ; *Studentertog til Christiania 1851 fra Lund og Kjöbenhavn*, Köpenhamn: S. Trier, 1853, s. 1.

¹¹¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 43.

¹¹² Ullstad, s. 27-33.

föreställd gemenskap även mellan civilbefolkningen och de mössbeklädda studenterna i det att en enskild mössbeklädd students uppträdande även symboliserade de andra studenterna. För det andra gav mössan en känsla av uniformitet; när studenterna uppträdde gemensamt får de sägas förenas ytterligare genom bärandet av det särskilda igenkänningstecken som studentmössan faktiskt utgör; de utstrålade både en militärisk känsla av disciplin – som Frederik Nilsson menar¹¹³ – och en känsla av uniformitet och likhet, en del av en centraliserad högkultur, för att tala med Ernest Gellner.¹¹⁴

Samma princip gäller för de igenkänningstecken, ofta i form av medaljonger eller band att bäras i knapphålet, som delades ut till de besökande studenterna.¹¹⁵ Också här kunde man känna igen en student på hans särskilda, för festen unika, igenkänningstecken även om detta förmodligen får antas vara mindre uppseendeväckande än en studentmössa; säkerligen gav de inte heller samma uniformitetskänsla och igenkänningsfaktor hos åskådarna. Märket var också *exklusivt* – de deltagande studenterna fick detta märke av arrangörerna och kunde således endast bäras av dem; vem som helst kunde – teoretiskt sett – låta sy upp en studentmössa, men alla kunde inte få igenkänningstecknet.

Tecknen som sådana kom också att förmedla den skandinavistiska ideologin; vid uppsaliensarnas besök i Christiania 1852 fick de en metallmedaljong med ordet SIF i runskrift, ett fornnordiskt ord som uttolkades som ”frändskap”,¹¹⁶ och i Uppsala 1856 stod det ”Ynglingathing at Upsalum” på densamma.¹¹⁷ I detta kan man skönja en tydlig symbol för Skandinavien förenig, men också en koppling till det fornnordiska, en tid skandinavisterna gärna ville associera sig med.¹¹⁸ Studenterna i Christiania 1851 fick som igenkänningstecken färgade band vars färg berodde på ens ursprungsland;¹¹⁹ således kunde det gemensamma Skandinavien kännas igen på banden, men vilken del av treenigheten man tillhörde bestämdes av bandets färg.

---

¹¹³ Nilsson, s. 124-129.

¹¹⁴ Gellner i Hutchinson & Smith, s. 65.

¹¹⁵ *Studentertoget til Upsala 1843*, s. 27 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 45, 66 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 30 ; *Studenttåg till Christiania 1852 från Upsala*, Uppsala: C.A. Leffler , 1854, s. 25, 44 ; Herman Bjursten, *Stockholm, Köpenhamn och Christiania – skildring från studentfärden 1852*, Stockholm: J.L. Brudin, 1852, s. 21, 89 ; *Studentertog til Upsala 1856 fra Christiania, Köbenhavn og Lund*, Christiania: P.F. Steensballe, 1858-1859, s. 18 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1856, s. 34.

¹¹⁶ *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 44.

¹¹⁷ *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18 ; *Det skandinaviska studenttåget 1856*, s. 34. I den senare står det ”Ynglingathing ad Upsalum”.

¹¹⁸ Ullstad, s. 19-22.

¹¹⁹ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 30.

Vad gäller dessa två symboler – studentmössan och igenkänningstecknet – är det emellertid viktigt att komma ihåg att samtidigt som studenterna gjorde sig själva till en enhet genom bärandet av dessa så distanserade de sig från åskådarna. Det torde ha skett en symbolisk uppdelning i de som bar studentmössa och igenkänningstecken och de som inte bar det. Naturligtvis är det omöjligt att spekulera i hur detta upplevdes av åskådarna – kunde dessa se sig som skandinavister eller gjorde dessa yttre attribut Skandinavien till en angelägenhet endast för de mössbeklädda och medaljbehängda? Kanske visade skandinavisterna att utomstående inte behövde göra sig besvär, precis som i Torkel Janssons självhjälpsassociationer.¹²⁰

Vid studentmötena genomfördes, som vi nedan skall få se, ofta en stor mängd parader, vilka oftast leddes av fanor eller standar av olika slag. Vid besöken i Lund och Uppsala tågade man ofta bakom eller mitt ibland studentnationernas fanor, och annars var det vanligt att särskilda skandinaviska standar eller fanor användes.¹²¹ Även svenska, norska och danska fanor och flaggor användes ibland som dekorationer i festlokaler, placerade gemensamt men åtskiljt, och vid studentmötet 1856 hopknutna i nederkant, symboliserandes de tre skandinaviska ländernas förening.¹²²

Användandet av studentnationernas fanor är intressant, särskilt då nationerna kan anses vara en rest av det gamla korporativa skråtänkandet. Kan man därav dra slutsatsen att studenterna ställde sig på de korporationsbevarandes sida i Edgrensk och Bergsk anda? Måhända, men förmodligen gjordes just detta utan större eftertanke; kanske ansåg studenterna även korporationsfrågan som skiljd från studentnationernas vara eller inte vara. Särskilt skandinavistiska till sitt uttryck kan nationsfanornas närvaro emellertid inte anses vara. Av desto större intresse för vårt vidkommande är de standar, under skandinavismens tid totalt åtta stycken, som överlämnades till de fyra deltagande universitetens studenter. De första av dessa, från studentmötena 1851 (då Lund och Köpenhamn mottog sina), 1852 (då Uppsala fick sitt)

---

¹²⁰ Jansson, s. 191-213.

¹²¹ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, Köpenhamn: Den Wahlske Boghandels Forlag, 1844, s. 40 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 44, 68, 157f ; Arvid August Afzelius, *Blad ur en dagbok under studentfärden till Köpenhamn i juni månad 1845*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1846, s. 29, 31 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 26, 95, 124, 129, *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 29, 50, 89, 104 ; Bjursten, s. 161 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18, 22, 26 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 28, 35f, 41, 47, 91, 150f, 181, 189 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, Uppsala: W. Schultz, 1863, s. 11, 23, 37, 53, 56, 82, 96.

¹²² *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 145 f , 191; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 31 ; Bjursten, s. 58, 135, 158 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 89 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 168 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 40, 97f, 146f, 163f, 226.

och 1856 (då Christiania fick sitt)¹²³ bestod av respektive mottagarlands flagga, med en apollolyra och en nordstjärna på. Även treklövermotivet är framträdande på standaren.¹²⁴

Återigen är treenighetssymboliken framstående; studenterna samlas bakom standaret som ett gemensamt ramverk, men bevarar ändå åtskillnad i färgerna, samtidigt som de dessutom samlas kring treklövermotivet, själva sinnebilden för treenigheten.

Den andra omgången standar överlämnades år 1862,¹²⁵ och även här är motivet intressant, då de föreställde fyra fornnordiska gudar.^{126 127} Här syftar standaren alltså till att, i Hobsbawmsk anda, koppla det förflutna till det moderna. Genom att ha fornnordiska motiv på sina standar vill alltså studenterna både för sig själva och för åskådarna visa sin koppling till det fornnordiska. Studentmötena försökte även koppla sig till det fornnordiska genom sina festdekorationer; exempelvis var Christianias frimurarloge – där en studentfest avhölls – vid studentmötet 1851 dekorerad som ett nordiskt tempel, komplett med en bautasten med namn på berömda skandinaver,¹²⁸ och vid studentmötena i Uppsala 1843 och 1856 dracks det mjöd ur horn på Gamla Uppsala högar.¹²⁹ Studentmötena legitimerade sig således, enligt Ullstad, historiskt genom lyfta fram vad de såg som nationens glansålder, men också genom att visa att deras idéer var äldre, och därmed giltigare, än den nuvarande ”onaturliga” splittringen inom Skandinavien.¹³⁰

En framträdande detalj i redogörelserna för studentmötena är blommornas betydelse. I sina marscher genom städerna befann sig studenterna insvärjda i vad som närmast kan beskrivas som ett veritabelt regn av blommor.¹³¹ Det första som slår en är att blomsterregnet och blommornas betydelse är en koppling till naturen. En sådan, om än svag, återfinns även i Ullstads text, men tycks ändå stämma in dåligt; den nordiska naturen, enligt Ullstad, är karg

---

¹²³ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 95 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 89 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 26.

¹²⁴ Se exempelvis inledningsillustrationerna till berättelserna om studentmötena 1851, 1852 och 1856.

¹²⁵ *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 82.

¹²⁶ *Mindeblade om det femte nordiske Studentermøte i Lund og Kjøbenhavn juni 1862*, http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009073003004, s. 10, hämtad 2011-12-19.

¹²⁷ Av dessa åtta standar är det, av allt att döma, endast Lund som har kvar sina. Dessa två standar - ”Stora standaret” respektive ”Lilla standaret” kallade - används fortfarande, exempelvis vid rektorsuppvakningen första maj.

¹²⁸ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 31.

¹²⁹ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 43 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 58.

¹³⁰ Ullstad, s. 19-22.

¹³¹ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s.26 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 70, 158 ; Afzelius, s. 34-35 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 124 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 46, 104f ; Bjursten, s. 80, 179 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18, 29, 69 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 28, 31, 36, 78, 151 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 22, 51, 53, 99, 140, 156, 163, 172, 206.

och skogig, snarare än blomsterrik.¹³² Vad som emellertid kan sägas är att blomsterregnet oftast beskrivs såsom emanerande från kvinnan – det var ofta kvinnor som kastade blombuketter över de förbipasserande studenterna.¹³³ Detta är en tolkning som även Frederik Nilsson är inne på; han menar att kvinnornas politiska handlingsutrymme var så beskuret att de tvingades ta till symboliska åtgärder för att visa sitt stöd¹³⁴ – i sammanhanget kan nämnas att de tidigare nämnda standaren inte överlämnades av studenterna i värdstaden, utan snarast av stadens *kvinnor*.¹³⁵ Blommorna och standaren kan således sägas vara en manifestation av stöd för studenterna från kvinnornas sida – genom att slänga blommor och överrätta standar känner sig kvinnorna delaktiga i den skandinavistiska rörelsen, samtidigt som männen anser sig ha kvinnornas – och därmed hälften av folkets – stöd i sina strävanden.

Intressant är även skandinavisternas användning av byster, föreställande berömda skandinaver samt de två nordiska kungarna, som festdekorationer.¹³⁶ Bysterna av de berömda skandinaverna är naturligtvis ett självklart sätt att skapa skandinavisk enighet; genom att placera dessa byster – även namnfriser användes för detta ändamål¹³⁷ – tillsammans görs de personer vilka bysterna föreställer implicit till skandinaver. De är alla byster eller namntexter och det finns ingen direkt skillnad dem emellan; de är skandinaver. Genom användandet av byster och namnfriser lägger således skandinavismen beslag på den danska, svenska och norska historien – manifesterad genom sådana namn som Peter Tordenskjöld, Jöns Jakob Berzelius, Ludvig Holberg och Carl Michael Bellman¹³⁸ – och gör den till skandinavisk.

Frågan om konungarnas byster är naturligtvis något mer komplicerad. Naturligtvis är det ett sätt att lägga beslag även på kungarna för skandinavismens räkning och på så sätt stärka skandinavisterna i sin tro, och det är även ett försök att visa på enheten mellan Sverige, Norge och Danmark, men betyder detta att skandinavismen ställer sig bakom monarkin som styrelseskick och sällar sig till det korporationsbevarande lägret? Ullstads undersökning av de tidiga studentmötena ger vid handen att skandinavismens förhållande till monarkin kanske

---

¹³² Ullstad, s. 48.

¹³³ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 69f, 158 ; Afzelius, s. 34-35 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 104f ; Bjursten, s. 80, 179 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18, 29 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 28, 31, 36, 78, 151 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 22, 51, 53, 99, 156, 163, p206.

¹³⁴ Nilsson, s. 132-136.

¹³⁵ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 95 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 89 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 26 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 82.

¹³⁶ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 31 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 108, 147, 192, 226

¹³⁷ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 31 ; *Studenttåget till Christiania 1852*, s. 52 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 88.

¹³⁸ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 31 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 88f.

inte var så komplicerad som man gärna vill tro; endast ett fåtal yttringar i republikansk anda lät höra sig under de första studentmötena, även om monarkistiska yttringar också lyser med sin frånvaro.¹³⁹ I ärlighetens namn skall det tillfogas att dessa byster främst börjar dyka upp på repertoaren under de senare studentmötena, och alltså under den tid som skandinavismen, enligt Åke Holmberg, blivit rumsren och även åtnjöt visst stöd från Skandinaviens bägge konungar.¹⁴⁰ Likväl behöver detta inte betyda att skandinavismen ställde sig på den korporationsbevarande sidan i den svenska debatten; en konstitutionell monarki var de Edgrenskt radikalreformistiska inte främmande,¹⁴¹ och det fanns ju, som tidigare nämnts, förhoppningar om en dynastisk union som en naturlig lösning på den skandinaviska frågan.¹⁴²

En annan intressant detalj vad gäller studentmötenas föremål är att de till viss del tjänar till att definiera Skandinaviens geografiska gränser. Svenska, danska och norska fanor vajade som sagts över festerna, svenskar, danskar och norrmän mottog standar och svenska, danska och norska män prydde namnfriser och byster. Således var det självklart att Sverige, Norge och Danmark hörde till Skandinavien, men ingenstans finns Finland eller Island representerat. Att finländarna och islänningarna inte mottog några standar må vara hänt – deras närvaro vid studentmötena var ändå försumbar¹⁴³ – men just det faktum att det inte finns några fanor som symboliserar Finland eller Island, och att inga byster eller namn på kända finländare eller islänningar finns som en del av dekorationerna tyder på att Finland och Island inte räknas till Skandinavien. Detta är kanske inte så konstigt; Edgren menar att Finland i grunden inte förekom i den svenska tidningsdebatten under artonhundratalet¹⁴⁴ och Ullstad konstaterar att skandinavismens syn på Finland var något ambivalent; i den mån Finland över huvud taget förekom i skandinavismens texter – vilket inte var särskilt ofta – sågs det som en del av Sverige, snarare än en självständig del av Skandinavien,¹⁴⁵ något som kan betyda att Finland och Island var inkluderat, men som delar av de tre delarna i den skandinaviska treenigheten. Vad som stärker denna syn är de yttringar om Finland som faktiskt förekommer i skandinavismens ritualer; exempelvis hände det att särskilda skålar utbringades för Helsingfors universitet, C.V.A Strandberg föredrog till allmänt jubel sin ryssfientliga dikt

---

¹³⁹ Ullstad, s. 43.

¹⁴⁰ Holmberg, s. 95-98. Inga kungabyster tycks ha använts innan studentmötet 1851.

¹⁴¹ Edgren, s. 261-264.

¹⁴² Becker-Christensen, s. 77 ; Holmberg, s. 188-195.

¹⁴³ *Beretning om studentertog til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 111 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 225-235 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. ; 131-143 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 179-192, i synnerhet s. 185 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, Förteckning över deltagarna i studenttåget.

¹⁴⁴ Edgren, s. 223-225

¹⁴⁵ Ullstad, s. 44-46.

Vaticinium, och det fanns tillfällen då finska studenter talade.¹⁴⁶ Det hände också att skålar utbringades för Island.¹⁴⁷ Finland och Island kunde alltså inkluderas i Skandinavien, men inte som en del av ”treenigheten” på samma sätt som Sverige, Norge och Danmark.

Slutligen kanske det kan vara läge att nämna några ord om ångbåtens betydelse. Som Frederik Nilsson skriver utgjorde ångbåten en rollmodell för det liberala samhället, och tjänade dessutom till att ge studenterna en aura av punktlighet och modernitet.¹⁴⁸ Enligt min mening var detta emellertid inte ångbåtens enda betydelse under studentmötena. Livet ombord på ångbåten torde ha haft en sammansvetsande effekt de resande studenterna emellan, och det faktum att ångbåtsresan på sätt och vis lyfte ut studenterna ur vardagen gav dem en arena för reflektion över det förflutna och kommande. Ångbåten blev således, som vi ska få se, en viktig del i performativitetens nystan.

Det faktum att ångbåtarna dessutom – främst under artonhundrafemtioalet och senare – lånades ut av studenternas respektive hemstater symboliserade ångfartyget, eller kanske snarare resan som sådan, understöd från vem det nu var som möjliggjorde den.¹⁴⁹ Att danskarna anlände på ett fartyg tillhörande den danska poststyrelsen eller att uppsalastudenterna fick statliga erbjudanden om att låna fartyg gav studentmötena en officiell aura, för att inte tala om att studenterna själva kände att de fick offentligt erkännande från stat och regering. Naturligtvis skall man komma ihåg att de svenska, norska och danska staterna inte började ställa ångfartyg till studenternas förfogande förrän på 1850-talet – och att denna slutsats därför endast äger giltighet för de tillfällen staten faktiskt ställde ångfartyg till studenternas förfogande, vilket som sagt inte var alltid.

Sammanfattningsvis syftade de skandinaviska studentmötenas föremål till skapandet av en kollektiv skandinavisk rörelse och en gemenskap mellan de individuella lärosätenas studenter och studenterna som kollektiv. Ofta var den yttre formen – studentmössan och standaret – lika, men med vissa skillnader mellan de individuella lärosätenas varianter, något som förmodligen var en konsekvens av skandinavismens treenighetstänkande, såsom uttryckt av Ullstad. Föremålen tjänade dessutom till att definiera nationen geografiskt; bristen på finska och isländska fanor, standar och vapensköldar är påtaglig. Nyttjandet av föremål tjänade dessutom till att definiera skandinavismen historiskt; standaren, bysterna och namnfriserna gav alla uttryck för historiska händelser eller perioder som skandinavismen ville

---

¹⁴⁶ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 38, 62, 68 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 53.

¹⁴⁷ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 99.

¹⁴⁸ Nilsson, s. 92-98.

¹⁴⁹ *Studentertog til Christiania 1851*, s. VIII ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 9f.

göra till sina. Samtidigt tjänade kungabyster och ångbåtar skänkta av staten till att ge studentmötena en officiell aura utåt, på samma gång som det skenbara statliga stödet gav de skandinaviska studenterna en inre legitimering – om staten stod bakom dem, vem kunde då stoppa den skandinaviska rörelsen?

Studentmötenas arenor

En annan intressant faktor, enligt Schechner, är de lokaler i vilka uppträdanden äger rum. Även studentmötena tycks här ha varit noggranna i vilka ”arenor” de valde för att på så sätt kunna föra fram sitt budskap. En sådan lokal är den ”naturliga” lokalen, det vill säga ute i parker eller bara i den fria naturen. Fester utomhus tycks, för studentmötenas vidkommande, ha varit legio; i Uppsala hade man fest i Odinslund eller vid Gamla Uppsala, i Lund i Lundagård, i Köpenhamn i Tivoli, Dyrehaven eller på landet på norra Själland, och i Christiania ägde många sociala tillställningar rum i ”Studenterlund”, eller i fria naturen, såsom i Ringerike. Även vid andra tillfällen, såsom i Karlskrona, nyttjades parker till studentfester.¹⁵⁰

Frågan är naturligtvis varför studenterna valde att förlägga så många av sina möten utomhus och i naturen. Ett möjligt svar är att det helt enkelt var sommar och att det därvidlag passar sig bra att sitta utomhus, samt att man gärna ville se mer än själva universitetsstaden man gästade. Ett annat sätt är, som Frederik Nilsson, att se på naturen som en ”genuinitetsgivande” faktor – naturen var ”sann” och ”genuin”, och de saker som försiggick där blev därför också ”sannare” och ”naturligare”.¹⁵¹ Det kan säkerligen vara så – särskilt i frågan om parkerna – men frågan är huruvida man var tvungen att resa hela vägen till Ringerike, Gamla Uppsala eller norra Själland för att vara ”genuin”? Ullstad diskuterar utförligt naturens roll inom studentmötena, och menar att dessa främst såg den skandinaviska naturen som ”något av ett norrlandslandskap”.¹⁵² Härvidlag är utflykten till det bergliga, branta och skogiga Ringerike självklart – man vill visa studenterna det ”riktiga” Skandinavien, och kanske är detta även syftet med utflykterna utanför även Uppsala och Köpenhamn – studenterna skall känna att det de åser är en del av en gemensam skandinavisk natur.

---

¹⁵⁰ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 40-43 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 46-59 ; Afzelius, s. 25f ; *Studentertog til Christiania 1851*, s.70-94 ; Bjursten, s. 96-121 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 26, 58-69 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 78-91 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 24-35, 56-75, 139-155.

¹⁵¹ Nilsson, s. 130f.

¹⁵² Ullstad, s. 48f.

Fokuset på naturen innebar emellertid inte att studenterna endast förlade sina arrangemang till naturen, snarast kan man säga att det är tvärt om. Förvisso utspelades många fester i parker, men dessa parker låg alltid så pass nära staden – i Lundagårds fall mitt i staden – att åskådare kunde närvara. Studentmötenas främsta skådeplatser var således inte ute i naturen, utan snarast i staden och dess omnejd. Det var härifrån man reste ut till naturen och det var hit man återkom. Det var också hit som fartygen bar studenterna och det var härifrån desamma avseglade. De flesta processioner och fester tycks dessutom ha skett här eller i städernas omedelbara omnejd. Exempelvis firade man i Carolina Rediviva i Uppsala, Lundagård och AF-borgen i Lund, Christiansborgs ridhus och Tivoli i Köpenhamn, Djurgården i Stockholm samt på Studenterlunden, frimurarloger och Klingenberg i Oslo.¹⁵³ En procession genom stadens gator var dessutom legio när studenterna besökte en stad.¹⁵⁴

Naturligtvis kan man hävda att detta val föranleddes av praktiska skäl – ett fartyg kan inte lägga till var som helst och var annars än i en stad skall man inkvartera omkring tusen studenter? Likväl är det tydligt att staden inte bara tjänar att inkvarterings- och transportsyfte för studentmötena. Fredrik Nilsson konstaterar att studenterna konsekvent valde att genomföra sina manifestationer på arenor som var tillgängliga för folket, för att på så sätt lättare kunna nå ut med sin ideologi.¹⁵⁵ Studenterna befann sig naturligtvis i städerna för att nå ut till folket, men frågan är inte om också det motsatta kunde vara sant, det vill säga att folket nådde ut till studenterna. Man kan föreställa sig studenternas reaktion om de landsteg i en folktom stad – faktum är att detta, till deras stora förfäran, skedde i Karlskrona år 1845, då folket samlat sig en bit inåt från stranden för att överraska studenterna.¹⁵⁶ Självklart fanns det i arenaalet en vilja att nå ut till folket och visa sig starka inför makthavarna, men det finns också, i förläggandet till staden, en vilja att visa studenterna själva att de åtnjöt brett folkligt stöd. Kommunikationen skedde alltså på två håll.

Staden tillät dessutom, på ett helt annat sätt än naturen, skandinavisterna att komma i kontakt med det vanliga folket, både på gatan och i privata hem – oftast var det på detta sätt

---

¹⁵³ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 31-44 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 45-57, 79-112, 144-155 ; Afzelius, s. 25-27, 48f. ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 31-68, 94-106 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 51-81, 88-95 ; Bjursten, s. 37-43, 96-127 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 69-71 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 91-100 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 55-75, 191-204 .

¹⁵⁴ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 30; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 44f, 70 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 12, 27, 30 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 48 ; Bjursten, s. 89 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 36f ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 40, 53, 78.

¹⁵⁵ Nilsson, s. 149.

¹⁵⁶ Afzelius, s. 80f.

som inkvarteringsfrågan löstes.¹⁵⁷ Att naturen var enighetsskapande har redan antytts, men än mer enighetsskapande måste vara mötet med de andra skandinaviska folkens vardagsliv, och vice versa. August Arvid Afzelius skriver exempelvis i sin skildring av studentmötet 1845 att hans upplevelser som inkvarterad i en dansk familj övertygade honom om att vardagslivet i Danmark var svenskt och vice versa, ja, rentav *skandinaviskt*.¹⁵⁸ Beslutet att förlägga studentmötena till just städer och inkvartera studenterna i privata hem bidrog således till närmare bekantskap mellan skandinaverna och därmed också en känsla av samhörighet i det att man kunde upptäcka de stora likheterna mellan folken. Afzelii ordval visar dessutom redan på att det faktum att han bodde hemma hos en dansk familj skapade en föreställd gemenskap mellan honom och danskarna; på basis av en upplevelse i ett enda hem drar han vittgående slutsatser om likheten mellan danskt och svenskt – han känner med andra ord en samhörighet med andra människor han aldrig träffat och om vars hemförhållanden han inte känner till.

Studenterna hade dessutom en viss förkärlek för att förlägga sina handlingar till historiska platser, eller i vart fall platser som minde om historien. Det första exemplet härpå är ruinerna av Nikolauskyrkan i Visby, ett givet mål för uppsalastudenter och andra på väg till studentmötena. Här anordnades allt som oftast fester under de raserade valven, där studenterna och Visbys borgerskap träffades.¹⁵⁹ Så försummade studenterna inte heller att förlägga tillställningar vid byggnader som minde om den gemensamma skandinaviska historien; ett exempel på detta är de tidigare nämnda Uppsala högar (Gamla Uppsala), ett annat är besluten att besöka Roskilde och drottning Margrethe Is grav, och ett tredje är besöken på Kalmar slott, med dess unionssal.¹⁶⁰

Naturligtvis skulle detta endast kunna vara ett uttryck för romantikens form- och bildspråk – att romantiken var synnerligen intresserad av ruiner och kyrkor kan väl knappast ha gått någon förbi – men mer troligt är nog att studenterna här, liksom i frågan med föremålen, kopplar sig till det förflutna enligt Hobsbawmska principer.¹⁶¹ Genom att förlägga

---

¹⁵⁷ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 27-30 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 45f ; ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 27 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 50 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 81.

¹⁵⁸ Afzelius, s. 42f.

¹⁵⁹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 19 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 4 ; Bjursten, s. 23-31 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 129-136 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 15-22.

¹⁶⁰ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 16-24, 40-46 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 191-202 ; Afzelius, s. 89 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 107 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 7-16, 58-71 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 78-91, 157-165 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 98.

¹⁶¹ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 81f.

tillställningar vid Gamla Uppsala, drottning Margrethes grav och Unionssalen i Kalmar kopplar skandinavismen till den tid de ser som sitt ideal, närmare bestämt vikingatiden och Kalmarunionen. Att fokusera på Kalmarunionen kan tyckas vara något förvirrande – bara några år tidigare, år 1845, öste Afzelius ut sin galla över Kalmarunionen vid ett besök i just Kalmar.¹⁶² Intressant nog återkommer inte heller fokuset på Kalmarunionen i Ullstads undersökning av skandinavismens historiesyn, medan Karl XII och vikingatiden däremot får en framträdande roll.¹⁶³ Varför denna diskrepans? Naturligtvis skulle det hela kunna vara tidsbundet – besöket i Roskilde ägde rum 1862,¹⁶⁴ under skandinavismens mer kungavänliga period, och Ullstad studerar endast den mer radikala perioden 1842-1845. Det är fullt möjligt att det under skandinavismens senare period blivit möjligt att hylla drottning Margrethe och Kalmarunionen, som kanske inte mer sågs som ”onaturlig” utan snarast som en förebild för skandinavismen.

Det kan naturligtvis också vara det omvända – Afzelius ryggade tillbaka över Kalmarunionens ”förräderi mot såväl det Danska som det Svenska folkets ära och sällhet” under just ett besök i Kalmar. Kanske var besöken i Roskilde och Kalmar försök att visa vad den skandinaviska idén *inte* var. Det är självklart också möjligt att svaret ryms inom bägge fälten – under skandinavismens tidigare år var besöken i Kalmar slott varnande symboler, medan de senare – i och med en förändrad syn på kungamakten och Kalmarunionen – fick en ny och mer Hobsbawmsk betydelse. Härifrån är steget inte heller långt till Benedict Andersons tankar om ”the reassurance of fratricide”;¹⁶⁵ även om Kalmarunionen var ickenationell och ”onaturlig” kunde skandinavisterna ändå använda den som en symbol för ett ”övergrepp” på den skandinaviska nationen – de historiska fall där nationalitetstanken motsades kunde således få en nationell innebörd förutsatt att det som söndrade nationen var ”onaturligt”.

Ett annat tydligare platsval på vilket skandinavismen kopplade sig till det förflutna var monument och statyer. Studenterna samlades härvidlag ofta kring tidigare existerande statyer för ritualer och firanden. Exempel på detta är det faktum att de besökande studenterna ofta samlades kring Bellmanstatyn på Hasselbacken eller Gustav II Adolfsstatyn i Stockholm, eller det ofta förekommande tåget till Gustav II Adolfs obelisk i Odinslund i Uppsala.¹⁶⁶ Även

---

¹⁶² Afzelius, s. 90.

¹⁶³ Ullstad, s. 19-23.

¹⁶⁴ *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 98.

¹⁶⁵ Anderson, s. 199-203.

¹⁶⁶ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 26, 30, 68 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 22-24, 122f ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s.123 .

Christian August-monumentet i Christiania och Oehlenschlägerstatyn i Köpenhamn användes, liksom Tegnérspplatsen i Lund med dess staty av Esaias Tegnér.¹⁶⁷ I jämförelse med besöken i Roskilde och Kalmar finns det här inga tvivel om vad studenterna gör genom att förlägga aktiviteter till dessa monument – det handlar om att associera sig med personerna som monumenten föreställer och på så sätt skapa en koppling till det förflutna i Hobsbawmsk anda. Det handlar även att, genom närvaro vid dessa monument göra om personerna de föreställer till skandinaviska; Tegnér och Oehlenschlägers koppling till den skandinavistiska rörelsen är förvisso obestridlig och Oden och det fornnordiskas roll som legitimerande historia inom skandinavismen kan knappast ha gått någon förbi, men Gustav II Adolfs, Christian Augusts och i synnerhet Bellmans närvaro bland studenternas skandinavismmonument är kanske mer svårförklarliga.

Samtidigt är det kanske inte så konstigt, när allt kommer omkring? Fokusen kring Christian Augusts staty kan förklaras med att han var svensk kronprins samtidigt som han från början var dansk – en tydlig symbol för skandinaviskt samarbete, med andra ord. En annan förklaring kan också vara att monumentet restes av Christian Frederik, Norges kung under ett fåtal månader år 1814 och sedermera kung Christian VIII av Danmark.¹⁶⁸ Denne gav Norge en för sin tid synnerligen modern konstitution i Eidsvoll, en konstitution som enligt Edgren och Becker-Christensen sågs som en förebild för konstitutionella strävanden i Sverige och Danmark.¹⁶⁹ Monumentet symboliserade därför både skandinavistiska och konstitutionella strävanden på samma gång. Detta är självklart inte särskilt konstigt; Åke Holmberg och Becker-Christensen har tydligt visat att det fanns en stor överlappning mellan skandinavismen och den konstitutionella rörelsen i Sverige och Danmark.¹⁷⁰

Vad gäller Gustav II Adolf och Bellman kan det närmast förklaras på samma sätt som Ullstad förklarar hur även danskar kunde hurra för Karl XII; då den skandinaviska nationen var evig var den svenska historien även dansk och vice versa – Karl XII blev en del av en gemensam skandinavisk historia.¹⁷¹ Därifrån är steget naturligtvis inte långt till att se Bellman som en skandinavisk poet och Gustav II Adolf som en nordisk kung. I enlighet med Hobsbawms teorier anknöt således skandinavisterna till det förflutna genom monument och

---

¹⁶⁷ *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 81 ; Bjursten, s. 129 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 53, 139.

¹⁶⁸ Bjursten, s. 128f ; *Nordisk familjebok*, Ugglesupplagan, band 14, Stockholm: Nordisk familjeboks förlags aktieföretag, 1911, s. 1378-1380, <http://runeberg.org/nfbn/0722.html>, hämtad 2012-01-09.

¹⁶⁹ Edgren, s. 220-223, 297-301 ; Becker-Christensen, s. 56.

¹⁷⁰ Holmberg, s. 68-73 ; Becker-Christensen, s. 56-92.

¹⁷¹ Ullstad, s. 26.

definierade sig således historiskt.¹⁷² Det finns även vissa anknytningar här till Anthony D. Smiths kategorisering av nationalismen i tre olika ”läger” – här använder skandinavismen historiska monument som dessutom i vissa delar anspelar på konstitutionella strävanden. Således kan man sortera in skandinavismen i det reformistiska facket – skandinavismen försöker finna en medelväg mellan det historiska arvet och moderniteten.¹⁷³

Slutligen bör det nämnas att studentmötena ofta anordnade aktiviteter i lokaler som ställts till deras förfogande av offentliga organisationer och staten. Som exempel kan nämnas att danska regeringen ställde ridhuset på Christiansborg till studenternas förfogande, och hur de sedermera även bjöds in till Oscarshall i Christiania och Fredensborgs slott, samt att Tivoli i Köpenhamn och Knutssalen i Malmö blev föremål för skandinavistiska firanden.¹⁷⁴ Likt de tillfällen då staten ställde ångbåtar till studenternas förfogande tjänade även detta till att ge studenterna inre legitimitet och övertyga dem själva om att deras skandinaviska idéer inte bara delades av dem själva, utan även av stat, regering och civilbefolkning, vilka visade sitt stöd genom att ställa festlokaler till förfogande. Naturligtvis kan man inte utifrån detta säga att skandinavismen understöddes av den danska monarkin så tidigt som 1845 då festen i ridhuset hölls – Fredrik Nilsson går så långt som att mena att enda anledningen till att Ridhuset faktiskt uppläts åt studenterna var att kungen ville ha bort dem från gatorna och isolera dem i en byggnad dit allmänheten inte hade tillträde.¹⁷⁵ Hur det än må vara med detta är det tydligare att i de fall där lokaler upplåtits av mer eller mindre offentliga intressen, särskilt på vägen till eller från mötena, har det existerat en vilja att bli associerad med studentmötena – exempelvis hade Karlskrona år 1843 förberett sig för att ta emot studenterna på väg hem från Uppsala, men detta kunde inte genomföras.¹⁷⁶ Det faktum att studenterna fick stöd på detta sätt arbetade naturligtvis på två håll, som sagt för att ge studenterna ökad självkänsla, men också för att sända signaler utåt om att skandinavismen åtnjöt statligt stöd. Vid dessa tillfällen mötte människor utanför studentskandinavisternas krets studentskandinavismen, och interaktionen stärkte båda sidors skandinavistiska övertygelse.

Sammanfattningsvis förlade skandinavisterna sina aktiviteter till platser som symboliserade för skandinavismen viktiga teman. Att förlägga aktiviteter till den genuina naturen, för att tala med Fredrik Nilsson, var ett sätt på vilket skandinavismen presenterade sig som just genuin,

---

¹⁷² Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 80-83.

¹⁷³ Smith i Hutchinson & Smith, s. 120.

¹⁷⁴ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 60, 79-112, 144-155 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 82 ; *Bjursten*, s. 132 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 155-162, 191-203.

¹⁷⁵ Nilsson, s. 129.

¹⁷⁶ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 85f.

samtidigt som skandinavismens starka koppling till staden – delvis driven av nödvändigheten – gav möjlighet till umgänge mellan de skandinaviska folken och tillät föreställandet av en skandinavisk gemenskap. Även ruiner, historiska platser och monument användes inom skandinavismen, här främst för att definiera rörelsen historiskt, dra kraft från det förflutna och göra den tidigare svenska, danska eller norska historien skandinavisk. Slutligen förlades en hel del aktiviteter till byggnader upplåtna av offentliga eller privata krafter; på detta sätt fick skandinavismen både statlig legitimitet utåt, men övertygade också skandinavisterna om att de hade stöd i folkets breda lager.

Studentmötenas processioner och eruptioner

Richard Schechner menar att en procession är en sorts rörlig teaterföreställning med ett bestämt mål. Processionen är emellertid mer än en transport från punkt A till punkt B; den befinner sig hela tiden i ett visst förhållande till åskådarna, för vilka den ”uppträder”.¹⁷⁷ För studentmötenas vidkommande var processionen nästan legio; när studenterna skulle ta sig någonstans gick de så gott som alltid i procession med klingande spel, fanor, standar och körsång, omgivna av hurrande och blomsterkastande åskådare.¹⁷⁸ Jag vill härvidlag ställa mig i motsatsställning till Fredrik Nilsson, som främst hävdar att studentmötenas processioner hade till uppgift att framställa skandinavismen som disciplinerad, ordentlig och även som smått hotande.¹⁷⁹ En sådan instrumentell tolkning av processionens betydelse är, enligt min mening, alldeles för snäv, även om den inte är utan sina meriter – studentmötena försökte säkerligen framställa sig som disciplinerade genom sina marscher. Dock menar jag att man måste se på processionerna som mer än bara båg och förställning – studentmötenas processioner uppfyllde, enligt min mening, ett mycket större syfte än så.

Den första, och också viktigaste, slutsatsen man kan dra av studentmötenas processioner är att de består av en gemensam massa av svenska, norska och danska studenter. Vid 1843 års studentmöte beskrivs det hur de danska studenterna ”arm i arm” med sina värdar tågar upp från Fyrisån till Odinslund med sångföreningen i spetsen.¹⁸⁰ Samma sak inträffade i Lund vid

---

¹⁷⁷ Schechner, s. 177f.

¹⁷⁸ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 24, 40 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 27, 44f., 70, 157f, 191, 202, 208 ; Afzelius, s. 30, 98 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 12, 26f, 30, 81, 124 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 8, 48, 50, 107 ; Bjursten, s. 89, 149, 174 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 4f, 7, 18, 21, 29, 58, 69, 78, 80, 124, 151 ; *Det skandinaviska studenttåget 1856*, s. 28, 36f, 151, 181, 189 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 12, 15, 22f, 37, 40, 51, 53, 75, 78, 82, 98, 102, 139f, 204, 206.

¹⁷⁹ Nilsson, s. 124-126.

¹⁸⁰ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 30.

studentmötet 1845,¹⁸¹ och man får väl även anta att samma sak skedde vid andra tillfällen även om det inte uttryckligen nämns i redogörelserna för marscherna. Med andra ord marscherar studenterna gemensamt och kanske även huller om buller. Folkmassan som egentligen består av tre olika folk förenar sig till en massa av ”skandinaver”, anförd av sångföreningen som säkerligen genom sin sång förkunnade att det bakom dem marscherade skandinaver, vikingar och bröder. Den gemensamma marschen verkade därför inåt. Genom att bli en del av en enda stor massa kunde studenterna alltså känna en gemenskap med alla som gick med i tåget; från att ha varit svenskar, danskar och norrmän blev studenterna en enda massa av skandinaver.

Processionerna definierade också skandinavismen genom de olika platser som besöktes och de föremål som bars med i processionen. Vi har redan tidigare diskuterat arenornas och föremålets betydelse för att definiera vad Skandinavismen eftersträvade och definierade sig som. Därför kommer jag inte heller att gå närmare in på arenorna, standaren, fanorna och sången, annat än att konstatera att de gjorde processionen till uttryckligen skandinavisk; fanorna och standaren visade att det här kom svenskar, norrmän och danskar förenade i treenighet, och sången tjänade, som Ullstad visat, till att uttrycka skandinaviska idéer.¹⁸²

Något som vi emellertid inte tagit upp är det faktum att studenterna oftast beslöt att låta sina processioner passera eller sluta hos för dem viktiga personer, såsom Geijer, Oehlenschläger, N.F.S. Grundtvig och Oscar I.¹⁸³ Studenternas beslut att hylla dessa herrar tjänar delvis till att associera studentmötet med berömda människor – att ge studenterna kunglig legitimering verkade som bekant både inåt och utåt – och att för åskådarna framställa dessa som skandinaver. Samtidigt visar också hyllningarna för alla närvarande hur studenterna ställer sig politiskt och definierar rörelsens ideologi och mål även för de deltagande; genom att alla studenter deltar i dessa hyllningar tvingas de också inordna sig i skandinavismens ideologi och kan också göras till skandinaver.

Hyllningen till Oscar I visar på en ny syn på kungamakten inom skandinavismen, från att det innan 1845 inte funnits några tankar på ett besök hos konungen till att man 1845 övervägde en sådan handling¹⁸⁴ till 1856 års kungahyllning¹⁸⁵ har förmodligen en förändring skett inom den skandinavistiska rörelsens syn på kungamakten. Kanske hänger detta ihop med

---

¹⁸¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 70.

¹⁸² Ullstad, se avhandlingsdelen.

¹⁸³ *Beretning om studentertog til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 47, 90 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 141, 144; Afzelius, 68f ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18f ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 28f.

¹⁸⁴ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 207.

¹⁸⁵ *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18f ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 28f.

att skandinavismen efter 1845 blev ”rumsren”, för att använda Åke Holmbergs ord,¹⁸⁶ och att det således var möjligt med en mer förstående attityd gentemot kungahuset. Studenterna antar, med Anthony D. Smiths ord, en mer reformistisk syn vad gäller monarkin och förenandet av det nya med det gamla.¹⁸⁷

Vad gäller Geijer, Oehlenschläger och Grundtvig, de romantiska diktarna och gamla förkämparna för den skandinaviska saken, definieras skandinavismen först och främst som fornnordisk genom dessas litterära produktion. I Carl Plougs tal vid hyllningen av Geijer sägs det uttryckligen att han hyllas i egenskap av ”udmärket historieskriver”,¹⁸⁸ Oehlenschläger beskrivs som ”skaldernas patriark i Norden”¹⁸⁹ och Grundtvig framställs som en ”nordisk bard”.¹⁹⁰ Således vill studenterna anknyta till deras diktning, främst då den fornnordiska. Naturligtvis kan man hävda att studenterna enbart hyllar dessa diktare för att det är personer som skaldat om ämnen de finner viktiga, men är då inte just hyllningen ett bevis på att tågets arrangörer vill visa för alla närvarande att det är just dessa diktare som är viktiga för skandinavismen och att skandinavismen således drar legitimitet från det fornnordiska?

Vi har tidigare flyktigt berört åskådarnas roll som just publik vid studenternas arrangemang. Detta för oss naturligtvis in på vad Schechner kallar för eruptioner, något som han definierar som en sorts spontan teater utan någon större regissering där åskådare kommer och går. Det allmänna målet hos åskådarna är härvidlag att komma fram till svaret på frågan ”vad är det som hänt?”. Förvisso menar Schechner att en eruption alltid är spontan och oplanerad, men jag vill hävda att man även kan se studentmötenas händelser som eruptioner, såtillvida att åskådarna samlas kring händelsen och försöker förstå den.

Det första vi kan konstatera är att även om processionerna var välkoreograferade så var åskådarna det inte. Precis som Schechner beskriver en eruption omgav de spontant en händelse, observerade den och försökte säkerligen även förstå den. Hur skulle de tolka denna långa pampiga procession som slingrade sig fram genom stadens gator? Jag misstänker att den första tolkning de gjorde, eller i vart fall den första tolkning som studenterna ville att de skulle göra, var samma sak som slog studenterna som marscherade arm i arm; här kommer norrmän, svenskar och danskar tågande, men tillsammans är de skandinaver. Svaret på frågan ”vad har skett här?” blev således ”här har Skandinavien blivit ett”. Befolkningen skulle övertygas om att skandinavismen var en ideologi som fungerade. En annan typ av eruption

---

¹⁸⁶ Holmgren, s. 97f.

¹⁸⁷ Smith i Hutchinson & Smith, s. 120.

¹⁸⁸ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 47.

¹⁸⁹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 142.

¹⁹⁰ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 144.

kring vilken folket samlades under studentmötena var studenternas fester. Även här utgjordes kärnan av en händelse, kring vilken ortsbefolkningen samlades för att se och höra. Dessa eruptioner fyllde förmodligen, även för folkets vidkommande, samma effekt som processionerna: svenskar, danskar och norrmän – skandinaver – har fest tillsammans.

Viktigt är också att åskådarna inte bara är passiva *mottagare* av de signaler studenterna sänder ut. Genom att hylla studenterna med hurrarop och blomsterregn¹⁹¹ interagerade åskådarna med studenttåget och blev således delaktiga i detsamma. Studentmötet blir således inte bara en angelägenhet för de förbimarscherande studenterna, utan även för åskådarna. Denna delaktighet gjorde det möjligt för studenterna att se de blomkastande och hurrande åskådarna som medskandinaver – genom interaktion föreställdes den skandinaviska gemenskapen och åskådarna blev skandinaver, kanske inte i sina egna ögon, men väl i studenternas.

Samma sak kan sägas om ångbåtsresorna till och från studentmötena. Under studentfärderna lade båtarna ofta till i olika hamnar under resans gång,¹⁹² där studenterna hyllades av stadens borgerskap och befolkning. I mötet mellan studenterna och befolkningen kom de att göras till skandinaver genom det pampiga mottagandet; befolkningen visade studenterna sitt stöd, och studenterna mottog deras hyllningar. Således styrktes studenterna i sin egen övertygelse genom att de tycktes ha brett folkligt stöd, samtidigt som stadsborna i sin hyllning av studenterna ville göra sig till en del av studentmötet och således också ”bli” skandinaver. Att man gärna ville associeras med de besökande studenterna märktes exempelvis vid studentmötet 1843, då de danska och lundensiska studenterna på hemresan inte kunde lägga till i Karlskrona, till ortsbefolkningens stora sorg. Istället firade man utan studenterna.¹⁹³

Åskådarnas närvaro bidrog också till skapandet av den föreställda gemenskapen; genom att visa upp sig för de besökande studenterna och hurra för dem får skandinavisterna en känsla av att den skandinavistiska ideologin delas i breda folklager, och torde ha fått skandinavisterna att se även åskådarna och stadens befolkning som skandinaver, oavsett om de personligen kände dem eller inte. Konkreta exempel på detta är de norska arbetarnas hyllning av de

---

¹⁹¹ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s.26, 57 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 67, 70, 158 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 11, 27, 124 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 25, 42, 46, 104f ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 15, 18, 29, 69 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 28, 31f, 36, 78, 151f ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 22, 51, 53, 77, 82, 99, 140f, 156, 163,172, 205f.

¹⁹² Exv. *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 13, 27, 32.

¹⁹³ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 86f.

svenska studenterna vid studentmötet 1852¹⁹⁴ och Helsingörs hantverkarförenings körs närvaro vid studentmötet 1862.¹⁹⁵ I berättelsen om 1845 års studentmöte frågas det retoriskt om folkmassan närvarade endast för att ”nyfiket beskåda ett antal främmande, helt och hållet okända studenter, som komma på besök till andra studenter?”, och svaret blir att ”det endast var i egenskap av den Skandinaviska Idéens tjänare och såsom representanter för tillfället af tvänne släktfolk; de der hafva ett och samma framtida mål, som vi rönt en sådan ärobevisning.”¹⁹⁶ Naturligtvis kan vi inte säga något om huruvida folket besåg studenterna enbart av nyfikenhet eller om det faktiskt fanns en genuin fascination för den skandinaviska rörelsen bland stadens invånare, men det viktiga är att studenterna av allt att döma *uppfattade* folkets närvaro som legitimerande och fick dem att anse att folket var skandinaver.

En viktig fråga är i exakt hur stor utsträckning folket var närvarande i skandinavismens ritualer. Att de fanns med som åskådare och som frambärare av hyllningar har redan etablerats, men var de delaktiga på samma villkor som studenterna? Källmaterialet tycks härvidlag vara klucket; år 1845 fick befolkningen exempelvis snällt hålla sig utanför Lundagård och Christiansborgs ridhus och därmed på avstånd bese studenternas firande.¹⁹⁷ Samma sak inträffade även vid mötet 1852, där folket höll sig utanför de blomsterbarriärer som skiljde de festande studenterna från allmänheten.¹⁹⁸ Samtidigt fanns det även tillfällen där festen var gemensam för både studenter och befolkningen; år 1862 bevistades en fest i Karlskrona av ”alla klasser af stadens innevånare”¹⁹⁹ och år 1852 påstås det att ”[i]cke blott studenter, utan medborgare af alla stånd bevistade [festen]”.²⁰⁰ Intressant nog är detta i beskrivningen av samma fest som ovan där folket snällt höll sig utanför blomsterbarriärerna.

Man kan därmed ställa ifråga exakt vilka som var ”folket” som skandinavisterna släppte in på sina fester. Att ”en bonde från Tellemarken i nationaldräkt” väckte stor uppmärksamhet bland de som faktiskt släpptes in torde ge en fingervisning om att det kanske inte var ur samhällets djupaste lager som de medverkande hämtades.²⁰¹ Man kan således anta att studenterna gärna ville hålla befolkningen på armlängds avstånd; när den norska arbetarföreningen hade hyllat studenterna vid studentmötet 1852 fick endast deras styrelse

---

¹⁹⁴ *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 48, 73 ; Bjursten, s. 89, 117.

¹⁹⁵ *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 163.

¹⁹⁶ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 77.

¹⁹⁷ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 105f.

¹⁹⁸ Bjursten, s. 103f.

¹⁹⁹ *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 24.

²⁰⁰ *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 52.

²⁰¹ *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 52.

medverka i den efterföljande festen.²⁰² Studentmötena var således kraftigt klassbundna och interagerade gärna med arbetarklassen, men föredrog att hålla den på armlängds avstånd. Detta är en intressant parallell till Anne Bergs resultat, där arbetarklassen främst finns till för att inordnas i det svenska nationella projektet,²⁰³ även om jag hoppas att jag tidigare i detta kapitel gjort klart att jag inte ser kommunikationen mellan studenter och åskådare som en envägsdisciplinering. Jämförelser kan även göras med Torkel Janssons arbeten; å ena sidan tycks studentmötenas aktiviteter främst rikta sig till dem själva och de skulle således kunna passa in på en politisk reformrörelse under den senare perioden, samtidigt som det finns en vilja att nå ut till och samtidigt distansera sig från folket, i likhet med den första tidsperiodens välgörenhetsassociationer.²⁰⁴ Skandinavismen befinner sig således mitt emellan dessa två associationsformer.

För att sammanfatta syftade processionerna till att skapa skandinaver. Inom studenternas egna led fungerade detta genom det faktum att de alla marscherade gemensamt, arm i arm. Således, genom att de svenska, norska och danska resesällskapen splittrades, blev tåget ett tåg av inte bara svenskar, norrmän och danskar, utan också av skandinaver. Samma sak får man förmoda gällde utåt – åskådarna kunde se denna blandning av studenter och därmed också märka att det här marscherade skandinaver. Studenternas processioner leddes ofta av standar, körsång, fanor med mera och stannade ofta vid landmärken och platser som definierade skandinavismen historiskt och ideologiskt. Skandinavisterna stannade också ofta sina processioner för att hylla bemärkta skandinaver, bitvis för att definiera sig själva utåt men troligtvis också för att definiera sig inåt. Genom besöksurvalet ådagalades de teman som skandinavisterna själva fann viktiga, såsom det fornnordiska eller den svenska monarkin.

Vid processionerna fanns det också möjlighet för åskådarna att interagera med studenterna, exempelvis genom hurrarop och blomkastning. Genom denna interaktion blev först och främst studenterna övertygade om stödet i breda folklager, men interaktionen tillät även folket att känna sig delaktiga i studentmötet, om än på håll. Således kunde skandinaviska sympatier även väckas hos åskådarna. Likväl tycks det ha funnits en viss ovilja hos skandinavismen att helt associera sig med folket, som ofta fick stå utanför det egentliga firandet. Detta innebär emellertid inte att folket var helt utan uppgift för skandinaverna, ej heller att dessa enbart var passiva mottagare av skandinavistisk propaganda. Båda sidor tillförde varandra något och tillät de närvarande att se dem allihopa som en del i en föreställd skandinavisk nation.

---

²⁰² *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 74.

²⁰³ Berg, s. 130-144, 169-171, 205-224.

²⁰⁴ Jansson, s. 182-184, 191-195, 225-227.

Studentmötena och krisen

Richard Schechner definierar krisen som en flerstegsprocess som inträffar när två processioner – fysiska eller andliga – möts och den normala samhällsordningen luckras upp, vad Schechner kallar ”breach” och ”crisis”.²⁰⁵ Denna ordning måste sedan lösas genom en transformation av de inblandade medelst rituellt handlande, så kallad ”redressive action”, vilket följs av ”reintegration”, alltså en återgång till det normala tillståndet – den normala samhällsordningen är återställd och samhället fungerar åter.²⁰⁶

En kris startar som sagts med en ”breach”. Detta är de första synliga tecknen på att något inte stämmer och är utöver det vanliga. Det är naturligtvis svårt att säga när studenterna på studentmötena först går in i ”breach”-fasen. Kan det vara när de tågar genom hemstaden ner till hamnen för att resa iväg? När de faktiskt seglar iväg? När de landstiger i olika hamnar på vägen? När de först når en utländsk hamn? Eller rent av när de första underrättelserna om studentmötet anländer och förberedelserna inleds? Det är kanske inte så fruktbart att söka efter var studenterna först känner att den normala samhällsordningen är satt ur spel; det går inte utifrån källmaterialet att utröna någonting åt det hållet, även om man naturligtvis kan anta att den trånga, obekväma och stundtals sjösjukeframkallande ångbåtsfärden förmodligen tjänade till att ge studenterna en känsla av att allt inte var som vanligt. Att sova och äta i skift och dessutom bli sjösjuk var förmodligen inte något de associerade med det vanliga livet.²⁰⁷ Fredrik Nilsson menar också att studenterna lämnade det gamla samhället bakom sig när de reste iväg med den moderna, demokratiska och befriande ångbåten, om än på ett mer symboliskt och kanske mindre handfast plan.²⁰⁸

Viktigare är kanske då att etablera när krisen drivs till sin spets och faktiskt blir en riktig kris. Schechner menar, som jag sagt ovan, att en kris inträffar när två processioner möter varandra. Jag tolkar detta som att även ångbåtsfärderna kan betecknas som processioner och att det uppstår en kris i de fall där processionen möter andra ”processioner”, det vill säga när ångfartyget med studenterna lägger till i en mellandestination eller slutstationen. Härvidlag är det inte svårt att föreställa sig vad som sker; för de svenska studenterna från Uppsala på vägen till och från studentmötena innebar ankrandet i en av mellandestinationerna ett möte med en stad de inte kände med en befolkning som de inte heller kände till. De var två främmande ”processioner” som möttes. Oron för det främmande och lurande fientliga i destinationen man

---

²⁰⁵ Schechner, s. 173-176, 189.

²⁰⁶ Schechner, s. 187.

²⁰⁷ Exv. *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 15; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 24f; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 6f.; Bjursten, s. 32f;

²⁰⁸ Nilsson, s. 94f.

ankom till kan spåras i studenternas anländande till tomma kajer i Karlskrona år 1845.²⁰⁹ Var fanns folket? Skulle de inte bli mottagna ordentligt? Studenterna var främlingar på orten, och ortsbefolkningen var främlingar för studenterna.

Likväl är detta en mindre problematisk kris än den som uppstod när studenterna anlände i en utländsk stad. Under resans gång hade studenterna – eller i vart fall uppsalastudenterna – i alla fall lagt till i hamnar tillhörande det egna landet, där språket och lagarna var desamma och inga historiska minnen kunde skilja studenterna från sina värdar. De var med andra ord främlingar där, men de befann sig ändå i sitt eget land. När studenterna anlände till bestämmelseorten anlände de till de till ett helt annat land. Ett land som de verkligen inte kände och som verkligen var främmande, ett land där språket ibland var smått oförståeligt och där folket hade varit det egna landets bittra fiender bara trettio år tidigare.²¹⁰ Och med dessa skulle man umgås? Om besöken i de egna hamnarna hade varit ett möte mellan främlingar var mötet med det danska, svenska och det norska – ett möte med utländska främlingar – säkerligen en chockerande upplevelse för många. Man kan således tänka sig att studenterna här till fullo såg den gamla samhällsordningen upplöst – svenskar och norrmän på vänligt besök hos danskar? Otänkbart! Representanter för Nordens fyra universitet samlade på ett och samma ställe? Löjligt! – och därmed blev slungade rakt in i krisen.

Frågan blir då vad slags ”redressive action” studentmötena använde sig av. Vi har redan ovan delvis berört de metoder med vilka studentmötena försökte skapa skandinaver av svenskar, norrmän och danskar, nu gäller det alltså att se på vad sätt studentmötena gjorde vänner av främlingar – alltså hur man kunde göra det möjligt att skapa skandinaver av de tre olika ländernas studenter. Naturligtvis skulle man kunna hävda att hela studentmötet och skapandet av skandinaver var en sorts ”redressive action”, ett synsätt som inte är utan sina meriter. Dessa mer allmänna aspekter har diskuterats och kommer att diskuteras i andra delar av detta arbete, varför jag här väljer att se ”redressive action” endast som ceremonierna kring studenttågens ankomst till sina destinationer.

Ett tydligt sätt på vilket ”redressive action” skedde var genom hurraropet – faktum är att det är svårt att finna ett enda tillfälle där studenterna *inte* hälsas av hurrarop när de anländer till resans slutdestination.²¹¹ Hurraropen användes vid dessa tillfällen ofta växelvis, varvid de

---

²⁰⁹ Afzelius, s. 80f.

²¹⁰ Gustafsson, s. 171f.

²¹¹ *Beretning om studentertog til Upsala i Juni Maaned 1843*, s.26, 28 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 67 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 10, 27 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 46 ; Bjursten, s. 52, *Studentertog til Upsala 1856*, s. 7, 18, 22 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 36 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 15, 40, 53, 77.

anländande studenterna besvarade folkmassornas och de tillstådsvarande studenternas hurrarop,²¹² eller så hurrade man helt enkelt gemensamt.²¹³ Således interagerade de anländande studenterna och människorna på plats genom ett identiskt ljud; genom att hurra gemensamt blev man till och med en massa, snarare än två. Fredrik Nilsson hävdar också att hurraropet hade revolutionära associationer,²¹⁴ varför man kan anta att det även kunde tjäna som ett politiskt identifieringstecken. Man kan föreställa sig att hurraropet hade den underförstådda betydelsen ”jag är skandinav” och därför var extra praktiskt just vid ankomsten – båda sidor identifierade sig som samma sak.

Hurraropets frekventa användning just vid studenternas ankomst – då även från militära garnisoner, enstaka folkmassor i hamninloppet, passerande skepp etc.²¹⁵ – tyder också på att det fanns något särskilt i det som förde tankarna till hälsning och välkomnande, även om det naturligtvis kom till användning även vid andra tillfällen. Härvidlag kan det vara praktiskt att återigen dra uppmärksamheten till vad som hände när studenterna anlände till ett folktomt Karlskrona år 1845;²¹⁶ om folkmassan *inte* hurrat utan stått knäpptysta, skulle studenterna då kunna känt sig omgivna av skandinaver?

Fredrik Nilsson vill, snarare än se det som en hälsning och ”redressive action”, se hurraropet som ett sätt att ”styra och söka legitimitet bland massorna” och dölja sin egentligen marginella position.²¹⁷ Denna ståndpunkt går förvisso att hävda – hurraropet användes vid många andra tillfällen än vid hälsning och kan således mycket väl kunna ha använts som ett sätt att få studentskaran att verka större än vad den var, men studentmötenas skildringar ger vid handen att hurraropen var spontana och oorganiserade, i vart fall vad gäller folkmassans sida. Att organisera en sådan massdemonstration vore svårligen genomförbar för en grupp ”marginella studenter” och man får anta att även om befolkningen blivit ”förvarnad” så kom den självmant till mottagandet.

---

²¹² *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 28 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 67 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 36 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 53.

²¹³ *Studentertog til Christiania 1851*, s. 30.

²¹⁴ Nilsson, s. 118.

²¹⁵ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 66 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 10 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 46 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 77.

²¹⁶ Afzelius, s. 80.

²¹⁷ Nilsson, s. 119.

Studenterna hälsades även med blomsterkastning, flaggning från båtar i hamnen och salut från fästningar och de civilister lyckliga nog att äga en salutkanon.²¹⁸ Det torde stå allom bekant att flaggning och salutskjutning är ett gammalt sätt att visa hedersbetygelse åt besökare, likväl är detta också informationsförmedlande och därmed också ”redressive action”. Det vore smått osannolikt att man skulle skjuta salut och flagga för en ovälkommen gäst, så oavsett om saluterna och flaggningen skedde spontant eller ej blev de besökande studenterna övertygade om att de var väl emotsedda. Att även kronans fästningar saluterade²¹⁹ får även antas ha gjort stort intryck på dem; de blev ju bevistade en hedersbetygelse av staten!

”Redressive action”-fasen tar emellertid inte slut där. När studenterna landsteg möttes de ofta av sina värdar, ackompanjerade av fanor och standar och iklädda studentmössor. Av särskilt intresse är här de totalt åtta standaren som delades ut till studenterna under de olika mötena, vars treenighetssymbolik redan diskuterats ovan. När dessa väl delats ut intog dessa – om än i Uppsala och Lund tillsammans med nationsfanorna – en framträdande plats i mottagningsceremonierna tillsammans med de studentmössor som gradvis infördes under de olika mötena.²²⁰ Härvidlag får standaren och studentmössorna fungera på samma sätt som det revolutionära hurraropet; det identifierade de som förde det som skandinaver och visade att man anlät hos likasinnade. Ett tydligt tecken på detta är det glädje som beskrivs hos uppsaliensarna vid ankomsten till Malmö hamn där åsynen av de svarta mössorna sade dem att de befann sig hos bröder, trots att de inte kände någon av dem.²²¹

För Fredrik Nilsson är standaret återigen ett sätt på vilken skandinavismen försöker visa sig som disciplinerad, ”blåsa upp sig” och göra sig större och mäktigare än vad dess folkliga understöd gav vid handen.²²² Självklart fanns säkert också sådana motiv bakom användandet av standaren och mössorna, men man får inte förringa effekten dessa handlingar hade på studenterna själva. Det hjälpte dem att identifiera varandra som skandinaver.

Det sjöngs även en hel del vid mottagandet, och då alltid i körform. Denna sång genomfördes alltid vid eller i nära anslutning till landstigningen. Här, liksom i fallet med hurraropen, skedde detta ofta i växelverkan, varvid de ankommande sjöng en sång och de på

---

²¹⁸ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 16, 26f, 70, ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 27, 66 ; Afzelius, s. 34-35 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 11, 27 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 46f ; Bjursten, s. 80, 84 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 7, 18 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 26-28; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 15, 22.

²¹⁹ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 26 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 27 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 18

²²⁰ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 9, 43 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 1.

²²¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 43

²²² Nilsson, s. 128f.

plats svarade med en ny sång.²²³ Även växelsång mellan fartyg, särskilt fartyg som bar på studenter från två olika länder, förekom.²²⁴ Sången får i detta avseende sägas fylla samma funktion som de tidigare uppdragna punkterna; att identifiera studenterna som skandinaver och hälsa de ankommande välkomna – man skulle knappast ha sjungit manskör för ovälkomna gäster, samtidigt som de anländande studenterna knappast skulle ha sjungit manskör om de kommit i fientliga avsikter. Naturligtvis kan det vara att hårddra det hela att tala om ”fientliga avsikter” och ”ovälkomna gäster” – säkerligen visste båda sidor att de stod på vänskaplig fot med varandra – men det hela krävde, som mycket annat som omges med ritualer, en yttre bekräftelse. För att åter ta det mycket talade uppsaliensiska mötet med norrmännen under 1845 års studentmöte som exempel. ”Nu stodo vi ansigte mot ansigte med dem; men få af oss kände enda, få hade någon bekant ibland dem. Vi kände oss dragne till alla, men till få enskilde kunde vi säga ett förtroligt: Tack för sist! och vi helsade dem derföre alla, i det fartyget lade till, med Andersens sköna sång till O. Lindblads herrliga melodi: ’Vi er eet Folk, vi kaldes Skandinaver!’”²²⁵ Även om de identifierat norrmännen som ”älskade bröder” på studentmössan var de alltså fortfarande tvungna att klä detta förhållande i rituell handling

Sången hade emellertid en stor fördel gentemot de förut nämnda metoderna för ”redressive action”, nämligen i det att den kunde kommunicera via ord, snarare än på ett rent symboliskt plan. Sången kunde således säga konkreta ord till hälsning, men också klä ankomsten i ord. Således var det inte ovanligt att särskilda hälsningssånger skrevs för tillfället för att på så sätt mer effektivt kunna uttrycka skandinavistiska teman och även hälsa välkommen.²²⁶ Man får även anta att sången, som de besökande studenterna förstod åtminstone brottstycken av, tjänade som en påminnelse att de kommit till ett land där språket och därmed också inte folket var helt olika dem själva. Det hände också att man sjöng varandras sånger; exempelvis blev de svenska studenterna år 1852 på tillfälligt besök i Köpenhamn på väg till Christiania hyllade med en svensk sång.²²⁷ Sången kunde alltså förena genom att uttrycka skandinaviska åsikter och genom språket. Detta överensstämmer till viss grad med vad Fredrik Nilsson skriver om

---

²²³ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 4.

²²⁴ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 66.

²²⁵ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 43.

²²⁶ *Beretning om studentertog til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 28 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 13 68f ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 28f ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 10, 48f; Bjursten, s. 20, 88 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 19f, 22f; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 36f ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 78f.

²²⁷ Bjursten, s. 52.

studentsångens betydelse för studentmötena. Han menar också att sången hade till syfte att sprida det skandinaviska budskapet, även om han snarare ser det som verkande utåt.²²⁸

Efter landstigningen plögade studenterna ofta företa en procession, antingen till en festlokal eller till ett lokalt monument.²²⁹ Vi har ovan dedikerat ett halvt kapitel till fenomenet ”processioner”, varför det kanske inte finns särskilt mycket mer att säga utöver vad som ovan presenterats. Den blandade processionen ”arm i arm” med svenskar, danskar och norrmän huller om buller och uppblandade med varandra var ytterligare ett sätt att lösa krisen samt, i ett senare skede, att skapa skandinaver. Processioner gav dessutom åskådarna en möjlighet att interagera med processionen genom blomkastning och förnyade hurrarop – fler välkomnande och sympatigivande handlingar.

Processionen slutade som bekant allt som oftast vid ett monument eller i en festlokal. Här hölls det obligatoriska välkomstalet (såvida det inte hållits tidigare²³⁰), där en representant för de lokala studenterna hälsade besökarna välkomna och antingen uppläste taget eller bjöd in till fest,²³¹ varvid mottagningsceremonin kan anses vara avslutad. Talet får här ses som den slutgiltiga delen av välkomstceremonin, där de besökande studenterna rent konkret och i talform blir hälsade välkomna av sina värdar. Likt sången är det också möjligt att konkret kommunicera välkommandet i talad form, samtidigt som besökarna förmodligen, genom en viss förståelse för språket, också här blir övertygade om att skillnaderna mellan dem och de som de besöker inte är så stora som de trott. Hurraropet, sången, fanorna och saluterna har alltså utgjort upptakten till denna slutceremoni där besökarna samlas kring en talare som faktiskt förklarar för dem att de är välkomna till staden de anlant till, och även är välkomna i de därvarande studenternas led. Således kan ”reintegration” sägas ha uppnåtts, såtillvida att studenterna är tillbörligen välkomnade och accepterade som en del av studentmötets gemenskap.

Sammanfattningsvis åstadkoms ”reintegration” i studentmötenas krissituation genom en kombination av saluter, ömsesidiga hurrarop och sånger, gemensamma symboler, den gemensamma marschen och slutligen även välkomstalet. Denna ”reintegration” syftade i sin

---

²²⁸ Nilsson, s. 122.

²²⁹ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 30 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 44, 70 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 30 ; *Studentttåg till Christiania 1852*, s. 10, 48-50 ; *Bjursten*, s. 36, 89-93 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 7, 18-22; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 23, 36 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s.15, 23, 40, 53, 78.

²³⁰ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 70.

²³¹ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 30 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 44, 70 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 30 ; *Studentttåg till Christiania 1852*, s. 10, 48-50 ; *Bjursten*, s. 36, 89-93 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 7, 18-22; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 23, 36 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s.15, 23, 40, 53, 78.

tur till att göra studenterna delaktiga i studentmötet och möjliggöra skapandet av en skandinavisk gemenskap studenterna emellan. Från att ha upplevt den vanliga samhällsordningen som upplöst i och med ankomsten till ett främmande land eller till en hamn i det egna landet blev studenterna genom dessa ”redressive actions” förvissade om att det egentligen inte var något konstigt i att svenskar, danskar och norrmän samlades på en plats – tvärtom var det fullt naturligt, då de alla var skandinavister och lokalbefolkningen omfamnade dem med den sympati och de hedersbetygelser som de gjorde. Det är naturligtvis också möjligt att dra hela ”redressive action”-tänkandet ett steg längre, och se hela studentmötet som ett stort fall av just ”redressive action”. Detta vore onekligen möjligt, och en sådan tolkning är inte utan visst fog – processen att skapa skandinaver kan mycket väl förstås som ett sätt att lösa motsättningen mellan svenskt, norskt och danskt i samling. Detta förminskar emellertid inte resultaten ovan, som fortfarande skulle verka på samma sätt, bara i ännu mer generaliserad form, omfamnande hela studentmötet.

Studentmötenas effektivitet och underhållningsvärde

Som sades i avslutningen i kapitlet ovan kan det vara fruktbart att se hela studentmötet och skapandet av skandinavismen som en enda stor lösning på krisen i mötet mellan svenskt, norskt och danskt. Detta skall inte förstås som att skapandet av det ”skandinaviska” var en oavsiktlig konsekvens av studentmötet, snarast menar jag att det var studentmötenas *mål*. Om man nu skall se hela studentmötets handlingar som ett försök att skapa skandinaver och lösa krisen måste man också anse att handlingarna som utfördes hade en viss *effektivitet* – det vill säga att de hade en förmåga att förändra deltagarna. Samtidigt menade många av samtidens belackare – och kanske även Fredrik Nilsson – att studentmötena endast var ursäcker för ohejdat festande.²³² Det finns alltså en motsättning mellan studentmötenas *effektivitet* och *underhållningsvärde*, en motsättning Schechner menar finns inbyggd i all performativitet. Här slås alltså två flugor i en smäll – studentmötenas händelser diskuteras både utifrån dess förmåga att ”lösa krisen” och skapa skandinaver (*effektivitet*) och dess förmåga att roa (*underhållning*).

Vi har ovan berört ångbåtsresan främst som en katalysator för krisen – ett sätt på vilket studenterna kände att de lämnade den vanliga sociala ordningen bakom sig. Frågan är emellertid om inte ångbåtsfärden hade andra konsekvenser än så. Vid studentmötet 1843 åkte

---

²³² Nilsson, s. 102-106.

lundensare och danskar ångbåt tillsammans upp till Uppsala²³³ och 1856 åkte man tillsammans med norrmännen om inte på samma fartyg så i alla fall i samma lilla fartygsflotta.²³⁴ Redan här ser vi en Schechnersk effektivitet i ångbåtsfärden – den förenar på en liten yta en stor mängd människor och skapar, i alla fall bland dem, en föreställd gemenskap om ett delat öde som sammanfaller med fartygets. Denna gemenskap kan även sägas vara ”redressive”, i det att den skapar en gemenskap även mellan svenskar, danskar och norrmän ombord på samma fartyg eller seglande i samma flotta. Kanske tjänar även den lilla flottan det ännu högre syftet att uttrycka den skandinaviska idén som uttryckt av Ullstad; här kommer Skandinavien i form av en flotta med tre skepp. Tredelad i treenighet.²³⁵

Så långt ångbåtsfärden som *sådan*. Vad som skedde ombord på ångbåten var emellertid minst lika viktigt som det faktum att man enbart befann sig där. Enligt Afzelii tryckta dagboksanteckningar från studentmötet 1845 försökte styrelsen sysselsätta de ombordvarande studenterna med föreläsningar,²³⁶ något som även bekräftas av den officiella berättelsen.²³⁷ Enligt Afzelius handlade föreläsningen om ”orsakerna till nationalhatet”, alltså varför det fanns ett hat svenskar, danskar och norrmän emellan (det enkla svaret var ”kungarnas lögner”), medan den officiella berättelsen menade att det snarast handlade om hur historien inte kunnat upphäva kärleken länderna emellan – en intressant och säkerligen politiskt motiverad skönskrift. Hur det än må vara med detta fanns det alltså en vilja att bilda studenterna under resans gång, en bildning som genom sin tematik – att förklara varför folken lurats att ogilla varandra – blir ”redressive”, och dessutom anknyter till Benedict Andersons tankar om ”The reassurance of fratricide”.²³⁸

Samtidigt skall man inte förneka att man även roade sig på fartyget. Från 1845 års studentmöte rapporteras bland annat sång och poesiläsning ombord.²³⁹ Vad som slår oss här är att även det som ”roade” år 1845 hade ett skandinavistiskt eller i vart fall nationalistiskt innehåll – fornnordiska dikter, Bellmansånger och folkvisor (om det sistnämndas vikt inom nationalismen har jag hittills inte vittnat, men väl Ernest Gellner och Benedict Anderson²⁴⁰).²⁴¹ Detta är kanske en försköning av vad man egentligen roade sig med ombord

---

²³³ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 13f.

²³⁴ *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 7-12.

²³⁵ Ullstad, s. 29f.

²³⁶ Afzelius, s. 13-15.

²³⁷ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 25f.

²³⁸ Anderson, s. 199-203.

²³⁹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 25.

²⁴⁰ Anderson, s. 67-82 ; Gellner i Hutchinson & Smith, s. 66-68.

²⁴¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 25.

– andra redogörelser talar om midsommarfiranden på havet med midsommarstänger av torkade blommor och (förhoppningsvis lika torkade) näsdukar, småelaka nidvisor byggandes på Tegnérsdikter, musikspelande, punsch, dans och även körsång.²⁴² Alla dessa element syftade snarast till att göra resan roligare och mer angenäm och kan således, möjligen med undantag av körsångens innehåll, inte sägas föra fram någon direkt skandinavistisk ideologi. I jämförelse med ångbåtsresans rent effektiva punkter är med andra ord de underhållande något fler. Förvisso kan man, som Schechner skulle mena, se även dessa punkter som reintegrerande i de fall där studenterna seglade tillsammans, och så är säkert också fallet – att dansa, sjunga och roa sig tillsammans är säkerligen förenande. Likväl hörde den gemensamma resan, som ovan antytts till, ovanligheterna och det är därför kanske inte särskilt förvånande att vi inte finner så pass stora mängder effektiva ritualer förrän vi ankommer till torra land. Här var möjligheterna till, men framför allt behovet av, dessa större då det är här som tåget första gången möter en främmande hamn, antingen inhemsk eller utländsk.

Vi har redan gått igenom processionens och mottagningens effektivitet i kapitlet ovan. Genom den gemensamma marschen, flaggningen, saluten och hurraropet skapades en gemenskap, både emellan de marscherande studenterna själva och mellan de marscherande och den interagerande publiken som kastade blommor och hurrade för de ankommande. Vad vi inte utförligt diskuterade i ovanstående kapitel är att dessa handlingar också hade en rent underhållande effekt. För det första kommer nog de flesta läsare att hålla med om att det är kul att se på parader, eller i vart fall att parader syftar till att vara roliga att titta på. Säkerligen kan vi även konstatera att ingen i publiken under studentmötena, oavsett hur viktig de tyckte skandinavismen var, hade stått kvar där om de tyckt att studenternas marscher var tråkiga. Tvärtom gav de ju all luft åt åsikten att processionen var allt annat än tråkig, för vem hurrar för och kastar blommor åt en tråkig parad? Processionen måste helt enkelt ha ett underhållningsvärde bredvid effektiviteten – hade den saknat underhållningsvärde hade publiken uteblivit och en stor del av effektiviteten med publikinteraktionen hade försvunnit.

Således har vi kunnat konstatera att processionerna hade ett underhållningsvärde för åskådarna, men kan man säga att detsamma gällde för ”skådespelarna”, alltså studenterna? Naturligtvis kan vi inte veta huruvida de deltagande studenterna var glada eller ej – kanske led de under standarens tyngd, kände stärkkragen strama eller tyckte illa om att trampa mer eller mindre taktfast genom en hel stad. Kanske tyckte de att allting med processionen bara var dumheter, och längtade efter punschen. Vad man kan säga är att processionerna tycks ha gjort

---

²⁴² Bjursten, s. 31, 75-77; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 14, 35.

stort intryck på de besökande studenterna, med människor enligt uppgift sittandes på taken, hängandes ur fönstren och genom massans blotta tyngd flyttandes uppställda fordon.²⁴³ Att det inte fanns ett underhållningsvärde i att vara en del av något pampigt som i sig utgjorde en underhållning för så många människor finner jag svårt att tro. Med andra ord är det inte svårt att tänka sig att studenterna fann ett underhållningsvärde i sin procession, även om detta kanske inte är lika starkt som effektiviteten i densamma.

Studentmötena beskylldes ofta av sin samtid för att vara föga mer än ursäkter för att supa och ha roligt,²⁴⁴ en åsikt som vid första anblicken också kan synas stämma; redogörelserna för mötena tycks inte bestå av annat än beskrivningar av fest efter fest efter fest²⁴⁵ och vi får något lakoniskt konstatera att det nog ändå är studenter vi har att göra med. Fast det duger inte att konstatera endast att studenterna festade; vi måste även veta vad de gjorde under dessa fester.

Det mest framträdande under redogörelserna över festerna är talen, vilka i sanning är många, för att inte säga otaliga. Dessa tal uttrycker naturligtvis alla mer eller mindre skandinavistiska åsikter, vilket gör dem till ett typexempel på talens och festernas skandinavistiska effektivitet – de samlar åhörare till att lyssna på ett tal som för dem definierar vad skandinavismen betydde och stod för. Talen syftar till yttermera visso till att övertyga, att göra åhörarna mer skandinavistiskt sinnade än vad de redan var.

Detta var emellertid inte det enda talen stod för. De sysslade även med den för nationalismen viktiga språkfrågan; det är nämligen tydligt att alla talare talade på sitt eget språk, och det tycks inte ha skett något försök av talaren att byta språk för att lättare förstås av sin publik. Danskar talar på danska, norrmän på norska och svenskar på svenska.²⁴⁶ Detta kan naturligtvis vara en lösning av praktisk natur, men jag menar att det också finns en djupare betydelse i detta; Kari Haarder Ekman beskriver exempelvis hur olika nordiska författare drev stark propaganda för att de olika ländernas intelligentsior – och även massor – skulle lära sig

---

²⁴³ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 71.

²⁴⁴ Nilsson, s. 102f

²⁴⁵ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 31-40, 47-56 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 15-20, 28-30, 46-59, 79-112, 117-132, 144-155, 179-181, 187f, 191-201, 204-207 ; Afzelius, s. 25, 33, 48f, 51-60, 91, 93, 95 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 14-25, 31-69, 76-81, 93-106, 116-124 ; *Studentttåg till Christiania 1852*, s. 4-19, 28-43, 51-80, 86-94, 96-104, 106-113 ; Bjursten, s. 23-31, 34-, 37-41, 58-64, 96-121, 134-136, 157-169, 173f ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 7-16, 20-22, 29-57, 69-78, 80-85, 88-123, 129-135, 140-143, 145-149, 152-157 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 31, 46-77, 91-100, 103-109, 113-149, 157-164, 168-175, 181-185 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 15-22, 24-34, 40-50, 56-75, 108-138, 146-155, 157-162, 164-172, 191-203, 206-224.

²⁴⁶ Exempelvis *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 83, 87, 93.

läsa och tala de olika nordiska språken.²⁴⁷ Man kan därför tänka sig att effekten av talen skulle vara att studenterna såg möjligheterna att förstå danska, norska och svenska och därmed också att det vara samma språk, det ”norræna mål” Ullstad talar om och som låg studentmötena varmt om hjärtat.²⁴⁸ På så vis skulle de bli en del av en språkligt definierad gemenskap enligt Andersons och Gellners idéer.²⁴⁹

Talen kunde också ha ett underhållningsvärde i sig själv; vissa av talen sägs ha mötts med stora skrattsalvor.²⁵⁰ Man får också anta att talen i sig fick vara om inte humoristiska så i alla fall medryckande för att talaren skulle kunna behålla sin publik. Redogörelserna berättar ofta om att tal avslutades med kraftiga hurrarop, vilka säkerligen är överdrivna i vissa fall, men förmodligen sanna i andra.²⁵¹ I några fall får man emellertid anse att talaren lyckades vara medryckande, exempelvis Orla Lehmanns tal vid studentmötet år 1845, då publiken upprepade gånger ropade ”ja!” på hans retoriska frågor och, när talet var slutat, hurrade kraftfullt till talaren och bar runt honom på sina axlar.²⁵² Vi kan således även konstatera att talen överlag var tvungna att ha ett underhållningsvärde för att kunna ha effektivitet.

Under festerna sjöngs det också en hel del.²⁵³ Vi har redan berört sångens funktion vad gäller körerna i kapitlet om studentmötenas processioner, såtillvida att de, likt talen, presenterade ett skandinavistiskt tema på det egna språket. Det står också klart att de lyder under samma regel som talen; de måste ha ett högt underhållningsvärde för att ha en hög effektivitet. Förmodligen får man också anse det mer sannolikt att en körsång kan inta ett högre underhållningsvärde än ett tal, men samtidigt finns det en risk att sången förvandlas till ett rent uppträdande utan någon effektivitet alls, det vill säga att folk lyssnar på det endast för musikens skull. Naturligtvis kan vi inte säga hur det begav sig under studentmötena, huruvida folk faktiskt lyssnade till sångernas ord och tog till sig dem eller bara njöt av den vackra

---

²⁴⁷ Ekman, s. 121-124, 202, 222-224.

²⁴⁸ Ullstad, s. 34-37.

²⁴⁹ Anderson, s. 67-83 ; Gellner i Hutchinson & Smith, s. 59f, 65.

²⁵⁰ *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 147.

²⁵¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 48f, 105, 111, 128, 151; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 60 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 19, 24, 80 ; Bjursten, s. 61, 115 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 69 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 41, 53, 115 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 21f, 53f, 79, 111, 119, 125, 133, 165, 167, 179, 181.

²⁵² *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 101-105.

²⁵³ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 16, 28, 34, 37f, 68 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 58, 65, 89, 142f, ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 3, 28, 54f, 113, 126 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 10, 47-49, 52, 57, 62f, 77, 92f, 96, 109; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 4f, 7, 19, 22, 35f, 40f, 43f, 48, 54f, 69f, 73-77, 85f, 90, 110-113, 137, 141f ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 31f, 44, 49, 59f, 69f, 74f, 84f, 99f, 111-116, 118f, 124f, 126f, 133f, 136-138, 142, 144-146, 150, 152f, 163f, 166-171, 188-190, 195f, 198f.

musiken. Vad vi kan konstatera är att repertoaren mestadels var sånger av den typ Ullstad studerat, och att sången i grunden uttryckte skandinavistiska teman – Ullstads arbete tyder på detta – och därför får anses såsom mer än en dekoration vid studentmötena och att de verkligen var ett sätt att föra fram den skandinaviska ideologin och skapa skandinaver av de närvarande.

Slutligen når vi den del av studentmötena som rönt mest kritik av sin samtid, nämligen drickandet. Och visst dracks det en hel del på studentmötena. Även om man får anta att författarna av redogörelserna, som Fredrik Nilsson menar,²⁵⁴ censurerade bort den värsta fyllan så lyser den ändå igenom på sina ställen; 1843 talas det om hur ”Efterklngen af den bacchiske Jubel” brusar genom Uppsala, med nyfunna vänner – säkerligen något vingligt – marscherandes arm i arm mellan dansande grupper och sjungande skaror,²⁵⁵ och 1845 övergick den mer allvarsbetonade stämningen under talen till ”ett förtroligt pokulerande, man och man emellan” efter att talen var slutade.²⁵⁶ Herman Bjursten rapporterar från studentmötet 1852 att han efter en officiell skandinavistisk fest plötsligt fann sig på ett värdshus tillsammans med övriga studenter, där han kunde märka att ”uti att dricka voro vi Svenskar våra värdar Öfverlägsna, om också icke uti att tacka för skålen. Det dröjde icke länge, innan hela samlingen befann sig temligen lyftad.” Tillställningen slutade med att studenterna tog sig i vad Bjursten betecknar som ”procession” ner för trappan, ivrigt sjungandes den danska beväringssången ”Den tapre landsoldat”.²⁵⁷

Så nog festades det till rejält vid studentfesterna, men frågan är om det hela enbart var frågan om underhållning? Naturligtvis kan man inte förneka att festandet har ett underhållningsvärde i sig – konstigt vore det ju annars – men frågan är om de som skyller studentmötena för att vara rena lustfärder – Fredrik Nilsson bland dem – tänkt över frågan i termer av underhållningsvärde och effektivitet. Först och främst innebar festandets gemensamma karaktär att hundratals eller rent av tusentals²⁵⁸ människor samlades under ett och samma tak för en gemensam fest i skandinavismens tecken. Härvidlag misstänker jag att den festande studenten någon gång under kvällens lopp, medvetet eller omedvetet, ställde sig

---

²⁵⁴ Nilsson, s. 103-106.

²⁵⁵ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 40 ;

²⁵⁶ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 58.

²⁵⁷ Bjursten s. 64.

²⁵⁸ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 108-112 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 80, 235 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 131-143 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 116-125 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 179-192 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, förteckning över deltagarna i slutet.

den av Benedict Anderson framlagda frågan ”Varför är vi här tillsammans?”²⁵⁹ och finna att det enda rimliga svaret var ”För att vi är skandinaver”. Precis som att en ångbåtsfärd kan skapa en föreställd gemenskap mellan medpassagerarna kan också en gemensam fest skapa en föreställd gemenskap mellan studenterna. Därvidlag har festandet också en hög effektivitet. Ibland gjordes detta ännu tydligare, exempelvis när man drack mjöd med horn på Uppsala högar²⁶⁰ – här får man naturligtvis anta att det fanns en spänning i ceremonin som själv var underhållande, men effektiviteten är ännu viktigare; genom att anknyta till det fornnordiska visas på en tid då svenskar, norrmän och danskar var ett. ”Redressive action” som närmast liknar Eric Hobsbawms ritualer, med andra ord.²⁶¹

Det är också viktigt att komma ihåg att detta kan fungera även på ett större plan; studenterna såg sig, enligt Holmberg, som representanter för sina respektive folk,²⁶² och att som dansk student i svenska och norska studenter finna trevliga dryckesbröder och känna gemenskap med dessa innebär även att man kunde generalisera vad gäller hela den svenska och norska studentkåren och slutligen också hela de svenska och norska folken. Pokulerandet blir således effektivt både i att man helt enkelt i drickandet känner en gemenskap med de utländska studenterna, som plötsligt inte längre är utländska studenter utan medskandinaver, men också att man – genom att se studenterna som representanter för sina respektive folk – kan känna gemenskap även med alla andra danskar, norrmän och svenskar.

En annan sak som skedde relativt frekvent under studentmötena var själva turistandet, vilket är ungefär vad det låter som; studenterna utforskade på egen hand utan någon direkt central styrning staden de befann sig i. Särskilt intressanta tycks här museer ha varit, men också kyrkor och andra större byggnadsverk.²⁶³ Det finns här ett självklart underhållningsvärde i turistandet i sig – det är helt enkelt njutbart att bese en ny stad. Ävebn härvidlag fanns det emellertid en effektivitet; likt inkvarteringen i enskilda hem kunde studenterna dra slutsatsen att staden de kommit och dess folk till inte alls var särskilt olik hemmet, och gör därmed kanske även staden och dess historiska minnen till skandinaviska och sina.

---

²⁵⁹ Anderson, s. 56.

²⁶⁰ *Beretning om studentertog til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 43 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 58 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 78f.

²⁶¹ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 77f.

²⁶² Holmberg, s. 59-67.

²⁶³ *Beretning om studentertog til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 46, 58 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 15, 27f, 137 ; *Studenttåg till Christania 1852*, s. 19, 27, 50 ; Bjursten, s. 21, 54, 94, 132 ; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 7, 79, 129 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 39, 100f ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 15, 23, 55, 82, 90, 146, 162, 206.

Sammanfattningsvis uppvisar studentmötena en intressant blandning mellan effektivitet och underhållningsvärde, varvid effektiviteten ofta är beroende av underhållningsvärdet. Exempelvis kunde inte paraderna ha haft den effektivitet de hade, både utåt och inåt, utan ett underhållningsvärde som drog dit åskådare, talen och sångerna hade inte kunnat föra fram sitt budskap och förena språkligen utan att folk tyckte att dessa var värda att lyssna på. Andra sakers direkta effektivitet är svårare att komma åt, såsom turistandet, där det medvetna förmodligen inte var annat än att roa sig. Kan även detta ses som ”effektiv” redressive action? Måhända, men vi vet inte om turistandet hade den effekten på studenterna, och då turistandet var ett personligt initiativ från studentens egen sida kan vi inte ens säga att det fanns ett centralt syfte att skapa skandinaver med den. Samtidigt fanns det även rent effektiva komponenter i studentmötenas ritualer; den gemensamma marschen samt tal och sång på det – nästan – gemensamma språket är exempel på detta. Vi kan även konstatera att det i festandet – den komponent studentmötena rönt mest kritik för – kunde finnas en effektiv komponent; då svenskar, norskar och danskar festade gemensamt skapades det en gemenskap och samhörighet mellan dem, och det var inte svårt att i sammanhanget se sig själv, de övriga gästerna, samt folken de ansågs representera, som skandinaver. Samtidigt skall vi inte förneka att det i de effektiva komponenterna ofta fanns ett underhållningsvärde. Fast frågan är om detta egentligen var ett problem? Hade festerna verkligen kunnat vara effektiva om de var *tråkiga*? Förmodligen får svaret på denna fråga bli ett nej.

Studentmötena och performativitetens nystan

Det är inte svårt att föreställa sig att det knappast var som så att allting som skedde under studentmötena var planerat in i minsta detalj av arrangörerna. Detta är, märk väl, inte samma sak som att säga att arrangörerna inte alls planerade *något* av mötet, snarast menar jag att det fanns en balans mellan det planerade och det icke planerade. Richard Schechner menar härvidlag att ett uppträdande alltid har olika lager av planering över sig, från ”drama”, den mest planerade delen som kan flyttas från plats till plats, till ”manus” (”script”), också information som kan flyttas, men som måste läras ut av den som förflyttar det, till ”teater”, det som ageras ut och slutligen ut till ”uppträdande” (”performance”), vilket utgör allt som sker runt tillställningen.²⁶⁴ Schechner illustrerar deras förhållande genom att placera dem i koncentriska cirklar i varandra, ett arrangemang som jag valt att kalla för ett ”nystan”. Ju längre ut i nystan vi kommer, desto mer spontana är handlingarna.

---

²⁶⁴ Schechner, s. 71.

Om vi börjar med att studera vad som rimligtvis kan vara studentmötenas ”drama” inser vi att det finns stora delar av studentmötet som utgörs av välkoreograferade ceremonier – mottagandet vid 1856 års studentmöte i Uppsala kan tjäna till exempel på detta. Här bildade studentbeväringen fyrkant med nationsfanorna och ett studentstandar i sina led, lämnades en öppen plats mot Fyrisån i vilken de ankommande kunde landstiga. Dessa hälsades med salut och körsång, varpå uppropet inleddes. När detta var avslutat samlades studenterna till ett stort tåg med de olika studentstandaren i spetsen och marscherade upp till Odinslund där hälsningssång avsjöngs och hälsningstalet hölls.²⁶⁵ Det torde stå allom klart att en sådan uppvisning måste ha en dramakomponent, detta då det vore omöjligt att sätta ihop det hela utan noggrann planering och koordinering av många disparata element, såsom studentbeväring, salutpersonal och manskör. Även att ordna alla deltagarna i studentmötet till en procession torde ha krävt vissa förberedelser. Kort sagt behövdes ett drama, en generalplan som kunde överföras och sättas i verket av vem som helst. Samma sak gällde säkerligen festerna, där – även om redogörelserna inte nämner något om dem – man får anta att det var noggrant planerat vem som fick tala och när, samt när sångerna skulle avsjungas.

Mer intressant blir det när vi rör oss ett steg utåt i performativitetens nystan och studerar manus, det vill säga sådana färdigheter som inte bara kan föras över av ickeinitierade utan faktiskt måste läras ut. Tolkar vi detta lite slarvigt som alla de individuella händelserna – processioner, sånger, tal och hurrarop – under studentmötena ser vi att manusen är flyttbara, inte bara i tid och rum, utan även i inbördes ordning. De manusbaserade händelserna kan alltså sättas ihop för att tillsammans bilda ett drama, exempelvis en procession eller en fest. Även här är emellertid spontaniteten låg. Man kan naturligtvis hävda – som vi kommer att se – att ett manus är spontant av den anledning att det, som exempelvis ett hurrarop, kan användas spontant. Själva innehållet i manuset är emellertid inte spontant utan snarast väldigt bestämt i vad som ska utföras när manuset väl används.

Vad gäller teaternivån – alltså de konkreta handlingarna som studenterna utför i sina ritualer – finns det tyvärr inte särskilt mycket att säga. Förvisso kan man här tänka sig att studenterna i sitt dramabundna handlande ändå valde att improvisera och agera ut olika manus i dramat. Oturligt nog går det kanske inte att säga särskilt mycket av spontaneiteten hos studenterna vad gäller just de tillfällen där de själva står som aktörer, det vill säga i marscherna, och kanske är inte detta särskilt konstigt; de officiella redogörelserna för studentmötet utgör trots allt en idealbild av marscherna – eventuell spontaneitet vad gäller

---

²⁶⁵ *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 35-38.

marscherna har förmodligen suddats bort. Det kan också vara som så att studenterna helt enkelt agerade ut vad de skulle agera ut, gripna av stundens allvar. Det lämnar oss emellertid inte med mer än att konstatera att marscherna genomfördes på det sätt som det redan redogjorts för i kapitlen om processioner och kriser.

Det är först när vi kommer ut allra ytterst, alltså i själva uppträdandet, som studenterna och då även åskådarnas spontana handlingar verkligen kommer i ljuset. Uppträdandet är den allra lösaste delen av performativitsnystanet och rymmer de flesta handlingar som sker runt det skedda, från förberedelser till diskussioner om vad som skett efteråt. Om vi börjar stort och ser hela studentmötet som ett stort uppträdande, vilket inte är omöjligt, så inleds det formellt med en inbjudan från värdlandet. Efter att denna inkommit löste studenterna frågan om deltagandet i det kommande studentmötet medelst ett allmänt möte bland de intresserade resenärerna där beslut om medverkan togs och en demokratiskt vald styrelse utsågs.²⁶⁶ Just det demokratiska får därmed sägas vara viktigt för studentmötena, både i valet av en styrelse för reseförberedelserna, men också genom att man stundtals valde även en resestyrelse ombord på ångfartyget,²⁶⁷ eller i alla fall demokratiskt enades om ordningsreglerna ombord.²⁶⁸ Genom performativa kringhändelser runt själva mötet uttrycktes alltså studentmötenas demokratiska patos. Denna demokratiska fokus är någonting som går igen i Holmbergs och Becker-Christensens beskrivningar av Skandinavismen som en åtminstone inledningsvis liberal rörelse.²⁶⁹ Studenterna visar således sig själva vara goda deltagande demokrater i utförandet av resan, och ställer sig kanske därför närmare den radikalreformistiska sidan i Edgrens och Bergs analyser.²⁷⁰ Hur som helst fokuserar Torkel Jansson starkt just på associationernas protodemokratiska effekter, och deras roll som ett forum för träning i demokrati.²⁷¹

Ångbåten gav även tillfälle till andra kringaktiviteter, såsom diskussionen före och efter studentmötet. Den gav en paus i livet för diskussion och eftertanke kring vad som skulle hända och vad som hänt.²⁷² Reflektionen, men framför allt diskussionen, om vad som skett gjorde, som det sades 1845, att ”spridda drag af Dansk välvilja och artighet hopsamlades till

---

²⁶⁶ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 11; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 1; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. I, 2; Bjursten, s. 17; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 2, 5f.

²⁶⁷ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 11.

²⁶⁸ *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 2; Bjursten, s. 17.

²⁶⁹ Becker-Christensen, s. 56-92; Holmberg, s. 68-73.

²⁷⁰ Berg, s. 169-171; Edgren, s. 264-271.

²⁷¹ Jansson, s. 227-232.

²⁷² *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 25, 188f; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 105.

ett helt af det mest intagande slag.”²⁷³ Diskussionen efteråt tillät således ytterligare förestäld gemenskap med de deltagande genom att de personliga upplevelserna generaliserades. Man får även anta att studenterna på orten och även delar av ortsbefolkningen genomgick en liknande process när mer data om andra människors positiva bilder av studenterna nådde fram till deras öron.

Som sades ovan var studenternas ”teater” kanske inte särskilt spontan, i alla fall inte på något påvisbart sätt. Men hur är det nu ute i uppträdandets sfär? Här, och särskilt vad gäller festerna, fanns det uppenbarligen större utrymme för spontant handlande från studenternas sida. Detta tog sig oftast karaktären av hurrarop, vilka enligt redogörelserna ibland följde på de tal som hölls under festerna.²⁷⁴ Naturligtvis kan man föreställa sig att även dessa var koreograferade, men detta vore att dra koreograferingsargumentet á la Nilsson *in absurdum* – om åhörarna var tvungna att hurra för ett tal skulle talarna snart inte ha några åhörare längre. För övrigt är det inte heller alla tal som beskrivs såsom mottagna med hurrarop, snarast tvärtom; under festen i Christiansborgs ridhus vid studentmötet 1845 hurrades det exempelvis uttryckligen endast vid två tal; Orla Lehmanns och D.G. Monrads.²⁷⁵

Ett annat sätt att hylla särskilt omtyckta talare var genom att bära runt dem på studenternas axlar.²⁷⁶ Om detta var koreograferat och bestämt av styrelsen så var det förmodligen en väldigt välbevarad hemlighet, så välbevarad att även Afzelius, som utsattes för denna hyllning, inte ansåg den vara något annat än spontan.²⁷⁷ Vi kan med andra ord dra den säkra slutsatsen att även om studenternas hurrarop och kringbärande av talare inte var spontana så gav de i alla fall det intrycket. Vad betyder detta? För det första innebär hyllningarnas spontaneitet ett sanktionerande av talarens utsagor från publikens sida. I och med att talaren hyllades tillmättes denne vikt än de talare som kanske bara förstrött applåderades och till och med de som ”bara” hurrats men inte kringburits. Vi kan med andra ord här se hur publiken själv är – eller i alla fall tycks vara – kapabel att själv välja sin skandinavistiska ideologi och hylla de talare som faller dem i smaken, och låta bli att hylla de som de inte gillar. Precis som att lokalbefolkningen interagerade med de förbipasserande studenterna och således kunde

---

²⁷³ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 189.

²⁷⁴ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 48f, 105, 111, 128, 151; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 60; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 19, 24, 80; Bjursten, s. 61, 115; *Studentertog til Upsala 1856*, s. 69; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 41, 53, 115; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 21f, 79, 111, 119, 125, 133, 165, 167, 179, 181.

²⁷⁵ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 105, 111.

²⁷⁶ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 55; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 105, 131; Afzelius, s. 59.

²⁷⁷ Afzelius, s. 58f.

göra sig själva till delar av den föreställda gemenskapen interagerade studenterna med talaren och blev en del av hans budskap.

Samma sak gäller den gemensamma spontana sången. Exempelvis blev den uppsaliensiska sångarkören vid inloppet i Köpenhamns hamn 1845 så berörda av folkmassans hurranden att de bytte sång till den som låg deras känslor närmast, närmare bestämt ”Atter det Skilte Böjer sig sammen!”²⁷⁸. En liknande händelse hade skett något tidigare under mötet, då i Lund, när C.V.A. Strandberg reciterade sin dikt *Vaticinium*, som för övrigt är en krigshetsande russofobisk dikt på temat ”Finland åter”²⁷⁹ varpå alla församlade förenade sig i Tegnérss tonsatta dikt ”Kung Carl den unge hjälte”.²⁸⁰ Det spontana i denna sång förstärker emellertid den redan existerande fokusen på Finland och gör att alla som deltar, och man får anta att det var många, inkluderas i Skandinavismens – åtminstone här – tydliga uppdrag i att återerövra Finland för Skandinavien. Den finska frågan blir således en del av en Hobsbawmsk ritual och därmed en del av den skandinavistiska ideologin.²⁸¹ Vi har redan i andra sammanhang diskuterat Skandinaviens något svävande attityd i den finska frågan; Henrik Edgren menar att det i princip var tyst om Finland i den svenska dagspressen,²⁸² och Ullstad tillskriver den finska frågan en marginell roll inom Skandinavismen, främst företrädd av just C.V.A. Strandberg.²⁸³

Detta är emellertid inte det enda som skedde vid studentfesterna. Som tidigare har berörts plögade här ofta en stor folkmassa samlas utanför festlokalen, såvida de inte var inbjudna till själva festen.²⁸⁴ Att de var en del av själva uppträdandedelen av performativitetens näst är tydligt, i det att själva uppträdandet under dessa fester var talarna och sångarna – folkets uppdykande var spontant och oplanerat. Folkets närvaro gav här en tyngd åt talarna – deras närvaro visade att talet och festen i stort åtnjöt folkets stöd. Exempelvis samlades år 1845 en stor folkmassa utanför Christiansborgs ridhus för att höra på talen och sångerna och hurra för desamma.²⁸⁵ Genom detta visade folket att de delade skandinavisternas värderingar och således också kunde ses som en del av den skandinaviska nationen.

Och hur var det nu med turismen? Även denna befinner sig långt ute i performativitetens yttre kanter, om man nu, som i fallet med ångbåten, ser hela

---

²⁷⁸ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 67.

²⁷⁹ Ullstad, s. 22, 42 ; Ekman, s. 85f.

²⁸⁰ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 53f.

²⁸¹ Hobsbawm i Hutchinson & Smith, s. 77f.

²⁸² Edgren, s. 223-225.

²⁸³ Ullstad, s. 44-46.

²⁸⁴ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 58, 123; Bjursten, s. 103f.

²⁸⁵ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 105f.

studentfärden som ett enda stort evenemang. Naturligtvis finns det även här säkerligen mer eller mindre officiella guidningstillfällen, och då det ofta bara står att tiden nyttjades till att ”bese staden” kan man naturligtvis fråga sig huruvida turistandet var så pass spontant som man skulle kunna tro? Kanske var det frågan om officiellt anordnade turer i staden? Jag skulle emellertid nog vilja besvara denna fråga med ett nej, helt enkelt eftersom detta inte skrivs ut – hade guidningar anordnats hade detta säkerligen också skrivits upp som ett tecken på värdarnas tillmötesgående gentemot gästerna. Det faktum att vissa museer och andra intressanta byggnader i Stockholm höll öppet för studenterna som fick dela upp sig i mindre grupper för att besöka den som intresserade individen mest vid studentmötet 1843 tyder också på detta,²⁸⁶ även om utdelandet av ett kort över Stockholms sevärdheter vid studentmötet 1856 tyder på att det fanns även en officiell vilja att studenterna skulle bese staden de besökte.²⁸⁷

För att sammanfatta tyder detta på att även det oplanerade var viktigt för studentmötena, främst som interaktion mellan ”skådespelare” och publik i de officiella tillställningarna. Vi kan inte veta huruvida studenterna själva var spontana i sina egna föreställningar, men vi vet att det fanns element som gick utöver det planerade, eller i alla fall skulle se ut att göra det. Bland dessa kan vi räkna hurraropet, spontansången och kringbärandet av omtyckta talare på studenternas fester. Det privata och det ickeplanerade hade även andra effekter, såsom exempelvis ”sammanpratningen” efter tillställningens slut. Vi konstaterade även att det oplanerade kunde utgöras av åskådare vid studentfesterna, vilka på så sätt också de kunde inkluderas i den skandinaviska gemenskapen. Vi har även sett att det fanns en begränsad repertoar inom studentmötena – olika ”manus” – vilka kunde sättas samman till ett gemensamt drama, eller också användas rent spontant av studenterna själva.

---

²⁸⁶ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 58;

²⁸⁷ *Studentertog til Upsala 1856*, s. 79 ; *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 101f.

Studentmötena som aktualisering

Vi kommer nu in på det slutgiltiga ämnet i denna uppsats, nämligen aktualisering, ett begrepp som Schechner använder för att tolka alla ritualers sammanlagda verkan på de medverkande. I grunden ser Schechner aktualiseringen som ett sätt på vilket människors status förändras, oavsett om detta rör en övergångsrit, en ritual för att återställa samhällsordningen eller helt enkelt experimentell teater i sjuttioalets New York. Enligt Schechner definieras en aktualisering av fem element; att någonting sker här och nu, handlingar som inte kan ångras, att någonting står på spel för skådespelare och publik, en ändring i deltagarnas status, samt att rummet används konkret och organiskt.²⁸⁸

Studerar vi studentmötena ser vi att dessa fem egenskaper väl passar in på studentmötet som en aktualisering där de medverkandes status förändras från svenskar, norrmän och danskar till skandinaver. Om vi inleder med det första kriteriet, nämligen att någonting sker ”här och nu”, kan vi enkelt konstatera att så är i högsta grad fallet; när åskådarna studerade studenterna från de tre länderna i Skandinavien tillsammans tror jag snarast att det var svårt för dem att tänka att någonting *inte* pågick här och nu. De gemensamma marschererna, talen och de gemensamma festerna vilka vi gått igenom i tidigare kapitel var ett tydligt tecken på detta. Skandinavien skapades *här och nu*. Naturligtvis är det möjligt att tänka sig att studentmötenas ritualer saknade all effektivitet – ett ställningstagande jag som tidigare antytt inte är beredd att ansluta mig till – och säga att det inte skedde någonting som skulle kunna kallas en aktualisering under studentmötena, men jag vill fortfarande hävda att själva åsynen av svenskar, danskar och norrmän marscherande och festande tillsammans var ett tydligt tecken, både för åskådare och deltagare, att någonting höll på att ske. Att svenskar, danskar och norrmän, de forna fienderna, umgicks över gränserna på detta massiva vis får anses som synnerligen ovanligt, något som Ullstad visar i sin text.²⁸⁹

Studentmötena fylldes även av ickereversibla handlingar. Det går inte att backa klockan och göra en procession ogjord, särskilt inte om den föregått inför en hel stads ögon. Processionen manifesterade det gemensamma i studentmötena och gjorde detta inför allas ögon. Det fanns med andra ord inte någon i publiken som inte sett och tagit med sig vetskapen om att ungdomar från Skandinavien tre länder marscherat tillsammans som skandinaver, och det fanns förmodligen inte heller någon i själva tåget som inte besatt den vetskapen. Samma sak gällde talet och sången – tal kunde inte göras ohållna, och sånger kunde inte göras osjungna. Naturligtvis är det kanske att ta i när man kallar studentmötenas handlingar för

---

²⁸⁸ Schechner, s.46.

²⁸⁹ Ullstad, s. 23-25.

ickereversibla – de lämnade inga yttre märken eller kännetecken på personerna, och deras betydelse kunde som sagt enkelt förnekas, både av deltagare och andra. Likväl var talen, processionerna och sångerna – för att upprepa – definitiva när de väl sjungits. När man väl manifesterat sin tro på skandinavismen genom dessa handlingar kunde man inte ”avmanifestera” den.

Detta gäller naturligtvis även resan i sig, som ju kan ses som en enda stor ritual i syfte att skapa skandinaver. Inte heller denna kunde göras ogjord, även om man säkerligen kunde hävda att den var betydelslös för studenterna och inte alls bidrog till att skapa skandinaver utan snarast var föga mer än en ursäkt för festglada studenter att ha litet kul i glada vänners lag. Likväl utgjorde resan också en manifestation på den resandes skandinavistiska tro, vilken, i likhet med talet, marschen och sången kan förnekas och kanske även avsägas, men den kunde ändå inte göras ogjord. Det finns med andra ord inget sätt på vilket en skandinavist kunde göra så att han inte upplevt resan till mötesplatsen och sedan deltagit i mötena.

Man kan härvidlag hävda att det enligt dessa kriterier inte finns några reversibla handlingar över huvud taget i världen. Här har vi emellertid att göra med handlingar som är ideologiförmedlande, och det är dessa handlingar som också utgör vårt huvudfokus. Således kunde studenten kanske inte heller göra sin frukost på morgonen ogjord, men till skillnad från att marschera tillsammans med andra skandinaver och delta i skandinavistiska festligheter har frukostätningen inga direkta ideologiska konnotationer. De handlingar som gjorde studentmötena till aktualiseringar var handlingar av en ideologisk karaktär och det är också därför som det är viktigt att de inte kan göras ogjorda. Detta fick Carl Ploug bittert erfara när hans berömda kalmartal vid studentmötet 1843 beslagtogs och han ställdes inför rätta.²⁹⁰ Skandinavisternas handlingar var således irreversibla på ett mycket tydligt sätt; de var politiska och kunde ge konsekvenser för den enskilde.

Stod då någonting på spel för åskådarna och publiken? I efterordet till 1845 års redogörelse för studentmötet det året uttrycks detta mycket väl – skulle skandinavismen kunna skära igenom århundraden av ”brödrahat”? Detta låg, konstaterade efterordet, i det uppväxande släktets hand.²⁹¹ Det var således mycket som stod på spel för studenterna på mötet, närmare bestämt låg symboliskt de tre rikenas folks ömsesidiga relationer i vågskålen för studenterna, som ju enligt Holmberg utsett sig själva till folkrepresentanter på mötet.²⁹² Även Skandinavians gränser låg i vågskålen; ”Vi tro nämligen,” skrevs det i slutordet på

---

²⁹⁰ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 18-20.

²⁹¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 219.

²⁹² Holmberg s. 59-61.

redogörelsen för 1845 års studentmöte, ”att denna manliga, fosterländska kamp, som gäller icke allenast Danmark, utan hela Norden, och ha de heligaste anspråk på allas vårt deltagande, hämtat förökad eld och styrka ur det vaknande medvetandet om de Nordiska folkstammarnas enahanda världshistoriska kall och bestämmelse.”²⁹³ Således gällde det att försvara Danmarks sydgräns och hämta kraft till den ur skandinavismen – det var regionens framtid som stod på spel. Skulle svenskar, danskar och norrmän sluta sig samman och skapa historia eller skulle alla gå hem till sig och lämna allting där det varit? Härvidlag stod alltså nästan mycket mer på spel för studenterna än i många andra ritualer; skandinavismen var, eller försökte i alla fall vara, storpolitik. Om mötet syftade till att ena Skandinavien och lägga dess sydgräns vid Ejdern kunde väl knappast mycket mer hänga på mötets utgång?

Användes då utrymme konkret och organiskt? Schechner syftar härvidlag på avsaknaden av specifika, för alla ritualer konstruerade, utrymnen, och att de utrymnen som används inte är neutrala, samt att utrymme är något som kan förändras av arrangörerna.²⁹⁴ Å ena sidan ser vi i studentmötena att en stor mängd olika utrymnen användes till fest och processioner – från stadens gator till frimurarloger till nöjesparker till universitetens och studentföreningarnas egna lokaler.²⁹⁵ Dessa utrymnen får anses vara ”neutrala” i en Schechnersk bemärkning såtillvida att exempelvis Carolina Redivivas solennitetssal – som användes exempelvis vid festen år 1843²⁹⁶ – utan problem kunde användas till en disputation och Christiansborgs ridhus åter kunde intas av fyrbenta varelser dagen efter det skandinavistiska studentfirandet (även om man naturligtvis skulle vara tvungen att städa först). I just detta hänseende kan man inte säga att studentmötenas utrymnen används ”organiskt”. Utrymmet i sig är ”neutralt”, något som Schechner också menar är en utmärkande detalj för just västerländsk teater och ritual.²⁹⁷

Likväl ser vi att det fanns en vilja att göra lokalerna ickeneutrala i dekorationerna av desamma. Att dekorera en lokal med blommor, byster, namnfriser, fanor och standar var inte en *nödvändighet* för att hålla ett skandinavistiskt studentmöte – egentligen skulle man lika gärna kunnat hålla talen och sjunga sångerna ändå. Dekorationerna fyller inte en *funktion* på samma sätt som talen och sångerna – eller? Enligt min mening, vilken också uttrycks ovan i kapitlet om just skandinavismens föremål, syftade föremålen till att uttrycka det

---

²⁹³ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 222f.

²⁹⁴ Schechner, s. 58.

²⁹⁵ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 15 ; *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 70 ; *Studentertog til Christiania 1851*, s. 31 ; *Studenttåg till Christiania 1852*, s. 10 ; *Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, s. 191.

²⁹⁶ *Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*, s. 15.

²⁹⁷ Schechner, s. 58.

skandinavistiska och definiera detta för de närvarande – att skapa skandinavisk historia av svenskt, norskt och danskt, uttrycka treenighetsmotivet och det fornnordiska. Kort sagt tjänade dekorationerna till att göra utrymmet Schechnerskt ickeneutralt. Det finns alltså en organisk komponent i utrymmena ändå; dekorationerna gör dem till specifika platser, snarare än allmänna sådana.

Den stora frågan är naturligtvis huruvida studenterna faktiskt upplevde en förändring av sig själva i riktning mot att lämna mötet som ”mer” skandinaver än de var när de kom dit. Naturligtvis är detta en otroligt svårbesvarbar fråga, och säkerligen inte en som kan få ett riktigt svar – hur ska vi veta exakt vad som rörde sig i de närvarandes huvuden? Inte heller var detta en medveten ritual på samma sätt som de som Schechner undersökte – det var säkerligen inte som så att studenterna kom till studentmötena med en medveten tanke om att genom ritual förvandlas till skandinaver och vi kan därför inte heller utröna huruvida de tyckte att ritualen haft effekt.

Vad vi kan säga är att studentmötenas officiella berättelser själva ansåg att så var fallet; år 1845 skrevs det i studentmötets efterord att den skandinaviska idén ”med hvarje nytt möte tagit ett nytt steg framåt, samt förvärfvat allt flere vänner och anhängare”²⁹⁸ samt fästes uppmärksamheten på medborgarnas ”sympathi för det fostbrödraband, vi gingo att knyta”.²⁹⁹ Det sades också att ”Skandinaviens ynglingar i plötslig hänryckning vågade att lägga denna grund för kommande tider”,³⁰⁰ och att studenterna hade vidgat och stärkt ”de Skandinaviska Studenternas brödrakedja”.³⁰¹ Studenterna hade således knutit fostbrödraband med varandra – blivit skandinaver – och folket själv hade varit med i detta. Herman Bjursten menade efter studentmötet 1852 att studenterna ”gjort – om icke något stort – likväl något skönt, af vilket resultaten kunna blifva stora”,³⁰² och att studenterna rest ”Broderlighetens och enighetens banér [...] öfver Sveas och Nores ynglinga-tropp...”³⁰³, kort sagt, att studenterna blivit skandinaver. År 1856 sågs studentmötet som ett tecken på ”ett allt större närmande, allt fastare brödraförbund mellan Nordens trenne ädla folk”, och studenterna var de ”apostlar” som gjorde detta möjligt.³⁰⁴ Studenterna hade således styrkts i sin skandinavistiska tro av studentmötet och kanske inte blivit skandinaver, men väl blivit *mer* skandinaver än tidigare.

---

²⁹⁸ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 219.

²⁹⁹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 220.

³⁰⁰ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 166.

³⁰¹ *Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*, s. 166.

³⁰² Bjursten, s. 180.

³⁰³ Bjursten, s. 180.

³⁰⁴ *Det skandinaviska student-tåget 1856*, s. 191.

För att sammanfatta skapades skandinav genom att någonting stod på spel, närmare bestämt Skandinavians framtid, samtidigt som studenterna genomförde ett antal handlingar. Dessa bidrog till skapandet av skandinavismen delvis genom sin skandinavistiska laddning, som vi sett, men också genom att de till karaktären var ickereversibla. En student på studentmötet tog således synbart ställning för skandinavismen genom sin närvaro, ett ställningstagande som inte kunde göras o gjort. Det är även viktigt att dessa handlingar skedde inom en skandinavistisk kontext genom att rummet i sig genom sina dekorationer blev skandinavistiskt laddat. Först då kunde skandinavismen aktualiseras, alltså förändra deltagarna i studentmötet i skandinavistisk riktning. Således knöts också alla de element vi tidigare diskuterat i denna text, såsom arenor, föremål, processioner och eruptioner samman till en helhet. Det är viktigt härvidlag att komma ihåg att vi inte kan säga någonting om huruvida studenterna *faktiskt* blev skandinav av denna aktualisering av det skandinaviska, men att vi kan säga att redogörelserna för studentmötena själva ansåg att detta hade hänt. Vi kan således inte säga någonting om hur väl det hela fungerade, men vi kan i alla fall visa på att studentmötena själva ansåg sig ha skapat skandinav.

Resultat

Vi har nu nått vägs ände. Studentmötenas praxis ligger vidöppen inför oss och det är dags att knyta ihop trådarna. Inledningsvis ställde jag tre frågor till mitt källmaterial och nu har tiden kommit för att besvara dessa.

Det första vi kan konstatera vad gäller studentmötenas handlingar och deras förmåga att bidra till föreställandet av den skandinaviska nationen är processionens betydelse. Genom den gemensamma marschen arm i arm genom stadens gator kunde alla, både åskådare och studenterna själva, se hur enigheten och den nya vänskapen mellan nordens länder manifesterade sig hos studenterna – folkens representanter vid studentmötena. Den gemensamma marschen fungerade både inåt och utåt i det att både studenterna själva och åskådarna kom att påverkas.

Dessa marscher var emellertid bara en av två huvudsakliga aktiviteter på studentmötena – den andra var den gemensamma festen. Just festandet är något som studentmötena länge blivit kritiserade för, just genom tanken att de endast utgjorde underhållning och en ursäkt för studenterna att festa till. Jag menar emellertid att även festandet hade en betydelse utöver själva festandet – en effektivitet om man så vill. Genom den gemensamma festen och det gemensamma lyssnandet på talen och sångerna skapades en gemenskap studenterna emellan –

få saker förenar såsom ett dryckeslag och talen och sångerna tillät studenterna att föreställa sig Skandinavien som ett.

Vi har även diskuterat föremålens betydelse; studenterna marscherade ofta bakom olika standar och fanor som delades ut vid studentmötena. Förutom att vara en allmän uppvisning av pompa och ståt uttryckte även dessa en viktig samhörighet mellan studenterna i det att de marscherade bakom gemensamma standar. I och med att varje lärosäte fick sitt eget standar kunde studenterna emellertid också ställa sig bakom den gängse tanken om Skandinavien som treenigt; alla marscherade bakom standar, men standaren var i sig olika.

Två andra föremål av vikt var studentmössan och det gemensamma igenkänningstecknet; dessa tillät studenterna att omedelbart känna igen varandra, men tillät också ortsbefolkningen att veta att personen framför dem var skandinav. Mössan skapade således en föreställd gemenskap studenterna emellan; alla som bar studentmössa var skandinaver och således bröder, något som även verkade utåt – den skandinaviskt sinnade delen av ortsbefolkningen torde också ha känt mer gemenskap med en student bärandes studentmössa och mötets igenkänningstecken än en som inte gjorde det.

Både standaren och ibland igenkänningstecknen uppvisade dessutom fornnordiska motiv. Tillsammans med sången och talen samt även de dekorationer som användes vid festerna tjänade dessa till att definiera skandinavismen som fornnordisk. De återknöt således till den period i Skandinavien historia där Skandinavien – enligt skandinavismens syn – varit enat om inte i politiskt så i alla fall i kulturellt hänseende. Det var denna fornnordiska gemenskap inom Skandinavien som man ville uppväcka och återinföra genom enandet av den skandinaviska nationen.

Dekorationerna på festerna tjänade även andra funktioner. Blommorna var delvis ett sätt för skandinavismen att visa sig ”naturlig” och därmed också mer genuin, men tillät kvinnorna som kollektiv enhet att visa sig delaktiga och bidrog således till en föreställd gemenskap med hälften av folket. Byster av de svenska och danska kungarna tjänade till att visa att även dessa hade en plats inom skandinavismen och inkludera dem i gemenskapen. Historiska namnfriser och byster tjänade å andra sidan till att visa på den skandinaviska nationens storhet genom att anknyta till historiska figurer som ”gjordes skandinaviska”. Den svenska, danska och norska historien blandades således på festerna och gjordes till en gemensam skandinavisk historia. Samtidigt tjänade dekorationerna även till att definiera Skandinavien geografiskt. Dekorationstemat var genomgående svenskt, danskt och norskt, medan det finska – och varför inte isländska – inte var representerat. Kanske sågs dessa fortfarande som delar av den skandinaviska nationen, men inte som delar på samma nivå som Sverige, Norge och

Danmark, utan snarast som underordnade delar, med Finland som en del av Sverige och Island som en del av Danmark.

Vi ser alltså här tydligt hur studentskandinavismen definierade sig både historiskt och samtida genom användandet av olika symbolladdade föremål. Härifrån är steget naturligtvis inte långt till Eric Hobsbawms definition på nationalismen som en rörelse som ”uppfinner” traditioner genom användandet av historiska symboler i förening med nuet. Den stora skillnaden mot Hobsbawm här är naturligtvis att skandinavismens ”monument” hade en större spännvid vad gäller tema än den nationalism Hobsbawm undersöker – där Hobsbawm ser historien som det enda som kommer fram i ritual och monument uppvisar studentmötena en stor bredd i sitt formspråk. Naturligtvis är historien en viktig del i skandinavismens föremål, och mycket handlar om att göra historien ”skandinavisk”, men de ger också prov på sådana teman som naturen och treenigheten.

Anthony D. Smith delar som bekant upp nationalismens förhållande till historien i tre kungsvägar; neotraditionalism, assimilationism och reformism. Vi har redan ovan konstaterat att det förflutna spelade en viktig roll inom skandinavismen, särskilt vad gäller föremål och att skapa ett ”ickeneutralt rum”, men hur förhöll sig skandinavismen till Smiths treriktningsmodell? Skandinavismen hade en tydlig demokratisk, eller i vart fall liberal, tendens, något som Ullstad tydligt visat i sin text om skandinavismen som ideologi och som märks i de demokratiska valen av resestyrelser. Vi kan med andra ord utesluta att skandinavismens historiesyn hade reaktionära och neotraditionalistiska syften. Samtidigt handlar det uppenbarligen inte heller om att rycka upp det gamla med rötterna i en assimilationistisk anda; studenternas besök hos kungen och det nära förhållandet med staten, särskilt under de senare studentmötena, utesluter detta. Däremot passar skandinavismen väl in på den reformistiska sidan; det historiska arvet som skandinavismen försöker associera sig med och ”göra till skandinaver” kombineras med ett liberalt och samtidigt kungavänligt patos. Samtidigt skall man akta sig för att helt och hållet ansluta skandinavismen till en av dessa tre rörelser – associationen med kungamakten och staten blev tydlig först under de senare studentmötena, och man kan inte utesluta att skandinavismen enligt Smith skulle ha rört sig från en assimilationistisk till en reformistisk ståndpunkt.

Något som var mycket viktigt för studenterna – förutom föremålen – var även valet av arenor. Studenterna rörde sig mycket ute i naturen och i parker och förlade flertalet av sina fester hit. Detta var, liksom blomsterdekorationerna, ett sätt för skandinavismen att framställa sig som genuin, och i samklang med naturen. Skandinavismens huvudsakliga arena var dock staden, något som tillät skapandet av en föreställd gemenskap på flera sätt. Först och främst

tillät den skandinavisterna att själva se att skillnaderna mellan ländernas städer inte var särskilt stora, något som också hjälptes av att studenterna var inkvarterade hos privatpersonerna och därmed också kunde se att hemlivet inte var särskilt åtskiljt. Det var också i skandinavismens natur att interagera med folket, och folket stod huvudsakligen att finna i staden. Arenan kunde även själv sända signaler om stöd till skandinavisterna; att festa i lokaler upplåtna av staten eller andra privata intressen tillät skandinavisterna att känna sig understödda både av staten och av breda lager. Historien och det liberala spelade också in i studentmötenas val av arenor, exempelvis kopplade man till historien genom att förlägga fester till ruiner och ceremonier vid olika monument, såsom statyer eller Gamla Uppsala högar.

Studentmötena byggde också på en intressant blandning av det förbestämda och det spontana. Medan mötena i stort kanske endast bestod av ett fåtal moment – hurraropet, talet, marschen och sången – kunde dessa individuellt varieras och kombineras i ett otal kombinationer. Det spontana hurraropet och det oplanerade kringbärandet av talare vid festerna lade emellertid till ytterligare en dimension på detta, i det att studenterna – åtminstone skenbart – kunde hylla vilka de ville. Således blev de själva delaktiga i skapandet av den skandinavistiska ideologin – de kunde bestämma vilka som skulle hyllas och vilka som skulle gå mer obemärkt förbi.

Ett ämne som jag förmodligen får säga hör till de viktigaste under studentmötena, och också det som ignorerats av tidigare generationers skandinavism- och nationalismforskare är interaktionens roll och budskapets riktning under ritualen. Det är tydligt att ritualen fungerade åt många olika håll, och att åskådarnas interaktion med studentmötet hade liknande effekter. Vi har redan ovan berört att marschens betydelse inte bara signalerade sammanhållning och skandinavisk förening *utåt* till åskådarmassan, utan att den även kunde agera *inåt* på studenterna själva. Samma sak gällde naturligtvis även talen och festerna. Sången och talen var förvisso en maktdemonstration av rang, men fungerade även *inåt* som en sammanhållande faktor. Samma sak gäller även åskådarnas roll. Förvisso kan dessa ses som – och var också i viss mån – mottagare av skandinavismens budskap. Detta är en aspekt hos åskådarna som är väl utforskad och som inte heller skall förringas. Jag menar emellertid att åskådarna också hade en effekt på studenterna, som ju blev mottagna av tusentals hurrande och blomsterkastande människor. Här såg studenterna ett tydligt tecken på att deras ideologi inte endast delas av dem själva, utan även hos befolkningen i städerna de kom till – att befolkningen besåg studenterna av ren nyfikenhet är en annan fråga, men effekten på studenterna är densamma. Genom civilbefolkningens festiva bemötande kunde och i

förlängningen hela folket i vördlandet inkluderas i den föreställda skandinaviska nationen – befolkningen hade ju visat sina ”sympatier” för de besökande studenterna.

Samtidigt är själva sympatiuppvisningen också full av interaktion mellan befolkningen och de besökande studenterna, i och med kastandet av blommor och hurrandet. Detta gör åskådarna till en del av studentmötet i sig – de *deltar*, om än på avstånd. Således kan befolkningen också känna sig som en del i studenternas projekt och bli en del av den skandinaviska rörelsen och därmed också nationen. Samtidigt är det tydligt att studenterna själva gärna vill hålla folket åtminstone på armlängds avstånd; folket får gärna vara delaktig genom att sträcka sig in över gränsen till studentmötet och de får även frambära sina hyllningar till studenterna, men de får inte släppas in i tåget eller på festerna. Studenterna står således i en ambivalent ställning till folket – å ena sidan är folket med i den föreställda gemenskapen, å andra sidan är de utestängda från själva studentmötet.

Härvidlag kan det vara intressant att se hur skandinavismen ställer sig i förhållande till Torkel Janssons tankar angående associationerna under artonhundratalet. Skandinavismen intar här en intressant mellanställning mellan hans båda associationsformer – välgörenhetsassociationen och självhjälpsassociationen – där de både försöker nå ut till det ”vanliga folket” och försöker inkludera dem i rörelsen men samtidigt försöker hålla dem på armlängds avstånd. Då de första skandinavistiska studentmötena ägde rum precis i Torkel Janssons brytpunkt mellan de två formerna – 1840-talet – är detta kanske inte särskilt konstigt. Placerad i brytpunkten som den var syftade studentskandinavismen å ena sidan till att göra skandinaver enbart av studenterna och de högt uppsatta ”civilister” som fick vara med ”inne” i tillställningarna – således en ”självhjälpsrörelse” för medelklassen – samtidigt som de försökte nå ut till ett folk som ändå hölls på armlängds avstånd, och således anslöt sig i metod, om än inte i syfte, till ”välgörenhetsassociationerna”.

För att tala med Ernest Gellner var skandinavismen således en rörelse för medelklassen syftandes till att, för medelklassens syften, mobilisera befolkningen. Enligt min åsikt är Gellners synsätt emellertid alldeles för enkelspårigt för att helt förklara vad som pågick under studentmötena. Det förekom knappast någon medveten ”mobilisering” av den vanliga befolkningen från skandinavisternas sida – befolkningen dök förmodligen upp självmant och kunde inkludera sig i den skandinavistiska rörelsen, men i så fall kan detta inte beskrivas som ”mobilisering”. Om någon ”mobiliseras” under studentmötena är det snarast studenterna och medelklassen, vilka är ritualernas egentliga subjekt.

”Mobilisering” är ett begrepp som även diskuteras av Edgren och Berg i sin genomgång av den svenska nationalismen. Hur ställde sig skandinavismen här? Var den

korporationsbevarande och statsnationalistisk eller radikalreformistisk och nationalliberal? Vad vi kan säga är att skandinavismens förmodligen inte, precis som i fallet med Anthony D. Smith kan inordnas under en av dessa kategorier under hela perioden. Ullstad konstaterade redan tidigare att det fanns en stark liberal – man skulle kunna säga nationalliberal och radikalreformistisk – tendens inom den tidiga skandinavismen, men samtidigt ser vi här en ökande association med kungamakten, manifesterad genom kungabyster, besök på slottet samt ökande statligt stöd för de skandinavistiska studentmötena, särskilt vad gäller uthyrning av ångfartyg och upplåtandet av lokaler. För att tala med Edgren skulle studentskandinavismen således ha börjat i den radikalreformistiska änden av spektrumet, för att sedan långsamt driva mot den korporationsbevarande sidans ståndpunkter, i vart fall vad gäller synen på monarkin. Härvidlag länder sig kanske Anne Bergs slutsatser bättre till pass – enligt denna skulle skandinavismen ha börjat som en nationalliberal – radikalreformistisk rörelse – i mothegemoni mot den förhärskande statsnationalismen, för att sedan bli mer kungavänlig när den nationalliberala rörelsen hamnade i hegemoni under artonhundratalets andra hälft.

Till syvende och sist handlade studentmötena ändå om en förändring i deltagarnas status. Alla dessa förberedelser vi sett bidrog till skandinavismens aktualisering – ett skapande av skandinaver av svenskar, danskar och norrmän. Detta skedde genom att skandinavistiskt ställningstagande handlingar som inte kunde göras ogjorda sades här och nu i en situation där Skandinavien framtid tycktes avgöras samt på typiskt skandinavistiska arenor. Således kunde skandinavismen sägas uppstå under studentmötena och skapa skandinaver av svenskar, danskar och norrmän.

Nåväl, men vad var det för skandinaver de skandinaviska studentmötena försökte att skapa? Det första vi kan säga är att de skandinaver som kom ut ur studentmötena skulle vara historiskt, språkligt och kulturellt betingade; skandinav var skandinav genom att han delade en gemensam fornnordisk – och tidigmodern – historia med andra skandinaver, hade ett nästan gemensamt språk och dessutom en liknande kultur, såsom man kunde upptäcka i de utländska hemmen. Dessa likheter tillät skandinaverna att känna en Andersonsk föreställd gemenskap med andra skandinaver. Samtidigt skulle skandinav vara medveten om att Skandinavien bara var en ”extra kategori” lagd på hans svenska, danska eller norska identitet. Skandinavien var förvisso ett, men det var också treenigt, uttryckt genom de olika ländernas flaggor, standar och studentmössor. Skandinav var med andra ord både skandinav *och* svensk, norsk eller dansk på samma gång. Skandinav gick även ifrån studentmötet med en vetskap om vad skandinavismen strävade efter, både geografiskt och politiskt. Bland annat

fick han reda på Skandinaviens geografiska gränser, och vilka folk som kunde inkluderas i Skandinavien; Sverige, Norge och Danmark var självskrivna entiteter i den skandinaviska gemenskapen, medan Finland – och även Island – antog en mer underordnad roll.

Skandinavien blev även politiskt definierad genom studentmötet, såtillvida att han var med och hyllade konungen, samtidigt som han, om man får tro Ullstads tidigare undersökning, också ställde upp på det liberala programmet.

Avslutande kommentarer

Vi har nu gått igenom skandinavismens handlingsätt och analyserat detsamma medelst performativitetsteori. Såhär i efterhand kan man naturligtvis fråga sig vad detta skulle tjäna till; vad är fördelarna med att använda performativitetsteori för att studera nationalismen? Vilka är nackdelarna? Och vad skiljer min forskning från andra forskare inom skandinavismen och nationalismen – vad kan jag tillföra som inte redan har sagts av framför allt Fredrik Nilsson, Benedict Anderson och Eric Hobsbawm?

De stora problemen med att applicera performativitetsteorin är självklart det faktum att vi inte kan säga i vad mån ritualerna faktiskt bidrog till att skapa nationalister. Vi kan inte slå fast att studenterna vid studentmötena, eller för den del deltagarna i alla nationalistiska ritualer, faktiskt gick därifrån mer nationellt sinnade än när de kom dit. Vad vi kan få fram är endast sättet på vilket ritualerna *syftade* till att skapa nationellt sinnade personer – i detta fall skandinaver. Performativitetsteorin dras därmed med ett ovanifrånsperspektiv, trots dess försök att komma ner på deltagarnas nivå. Förmodligen får detta ses som en konsekvens av detta undersöknings källmaterial; kanske hade vi kunnat svara bättre på denna fråga om material från deltagarna, såsom dagböcker och brev, hade använts som källmaterial.

Performativitetsteorin har även det problemet att den förutsätter att ritualen som studeras faktiskt har som syfte att åstadkomma en förändring hos deltagarna. Det är självklart omöjligt att veta om arrangörerna av skandinavismens – och i förlängningen nationalismens – massmöten med dessa faktiskt försökte åstadkomma en förändring hos de deltagande. Kanske var det hela endast frågan om att underhålla? Härvidlag är det emellertid viktigt att komma ihåg vad som ovan sagts om effektivitet och underhållningsvärde. Kanske krävs det, trots att det vid första anblicken verkar så, inte en medveten tanke bakom en ritual för att denna skall vara effektiv?

Performativitetsteorins problem vägs emellertid enligt min mening till stor del upp av dess stora fördelar. Den främsta av dessa är performativitetsteoriens stora fokus på

förändring. Performativiteten ser således ritualer och handlingar som något som är ämnat att förändra deltagarna, göra dem till något annat och lösa de problem som denna transformering kan innebära. Om man, liksom Benedict Andersson ser nationen som en sann gemenskap men ändå en gemenskap som föreställs – skapas – är performativitetsforskningens värde uppenbart; ritualerna syftar till att skapa en ”sann” gemenskap inom nationen och deltagarna däri, en gemenskap som sedan, enligt Anderssons teorier, kan generaliseras från den gemenskap som finns inom själva ritualen till folket i sin helhet. Detta innebär också att fokus förskjuts från propagandan *utåt*, riktad mot åskådarna, till propagandan *inåt*, alltså till de som faktiskt deltar i ritualen och hur dessa blir medlemmar i nationen.

Performativitetsforskningen tar även ett helhetsgrepp på ritualen, där allting kan ses som performativitet. Detta öppnar i sin tur upp för att fler än de som faktiskt agerar ut ritualen kan ses som aktörer och att även de delar av ritualen som inte var planerade kan ses som meningsförmedlande och gemenskapsbyggande. Således tillåter performativitetsteorin forskaren att se även åskådarna som aktiva medverkande i ritualen, snarare än passiva mottagare av nationell propaganda. Åskådare och studenter interagerar och stärker varandra, snarare än att studenterna är de enda som sänder ut ett budskap, och åskådarna är de enda som mottar information och skandinavisk propaganda. Vi kan också delvis rikta fokus bort från nationalismens *planerade* ritualer och istället ta fasta på de händelser som inte är direkt planlagda uppifrån; deltagarna i en nationalistisk ritual kan således delvis sägas vara skapare av sin egen ”propaganda” och själva göra sig till skandinaver genom händelser som befinner sig långt ut i performativitetsnystanets utkanter. I samma ådra ligger fokuset på effektivitet och underhållningsvärde; performativitetsteorin visar oss att det inte finns någon del av ritualen som helt och hållet kan avfärdas såsom ”underhållning” – även dessa delar kan ha nationsskapande konsekvenser.

Det är också i det ovanstående som performativitetsperspektivet, i mitt tycke, kan tillföra något nytt till skandinavismforskningen i synnerhet och nationalismforskningen i allmänhet. Det synes mig att det inom denna forskning i grunden funnits ett alldeles för stort fokus på hur nationalismen ”förs ut” från en grupp av övertygade nationalisterna till ett passivt folk som antingen disciplineras – som i Bergs fall – eller i bästa fall blir mer eller mindre passiva ”mottagare” – som Nilsson menar. Samma sak gäller Hobsbawm; folket ses som passiva mottagare av nationalistisk propaganda och alldeles för litet fokus läggs på ett interaktionistiskt perspektiv där folket ses som delaktiga i nationalismens ritualer och hur kommunikationen riktas på två håll. Det finns också en stark tendens i att se nationalismen – eller i mitt fall skandinavismen – som en i grunden fix och färdig ideologi med

färdigproducerade anhängare. Det ligger alldeles för litet fokus på att även dessa anhängare påverkas genom rituellt handlande.

Det tycks även som att nationalismforskningen, och för den delen skandinavismforskningen, gärna fastnar i det skrivna ordet och ser detta som den huvudsakliga faktorn inom nationsskapandet, precis som Kari Haarder Ekmans och Ullstads studier av skandinavismens ordval och uttryck i skrift gör. Vi ignorerar det faktum att texterna förkom i en handlingsmässig kontext och att dessa texter i sig själva inte var kapabla att skapa nationell sammanhållning. Även Benedict Andersson faller i denna fälla, om än på ett annat sätt; förvisso var folkspråk, tryckpressar och tidningar ett viktigt sätt på vilka en föreställd gemenskap mellan folken skapades, men detta kan inte ha varit det enda sättet. Handlingen och ritualen ignoreras till förmån för det skrivna ordet.

Samtidigt skall man kanske akta sig för att se skandinavismens metoder som fullständigt unika; ett handlandesätt som det under studentmötena springer inte fram fixt och färdigt, utan måste bygga på något annat. Man kan tänka sig att de handlingsmönster som kommit fram ovan lånats – eller varför inte Andersonskt piratkopierats? – från andra politiska rörelser under samma tid. Det vore onekligen intressant att studera hur skandinavismens handlingsmönster förhåller sig till andra nationella och politiska uttrycksformer under denna tid. Sysslade de danska och svenska liberala rörelserna – i den mån dessa var ickeskandinavistiska – också med fester, körsång och hurrarop?

Oavsett vad anser jag att meningen med de skandinavistiska studentmötena var att göra deltagarna till skandinaver. Att ta svenskar, danskar och norrmän och förvandla dem – inte till något annat än vad de redan var, men väl att lägga till ytterligare en nivå på deras nationella identitet och göra dem till svenska, danska och norska delar av den skandinaviska treenigheten. De skandinaviska studentmötena var rituella händelser ur vilka det nya Skandinavien var menat att födas. De var ”förtrollade skottdagar, inskjutna i den vardagliga verklighetens år”, inom vilkas kora rymd så mycket lif i det närvarande, så mycket framtidsaning och framtidshopp trängde sig tillsammans.”

Litteratur- och källförteckning

Litteratur

- Benedict Anderson, *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London & New York: Verso, 1991
- Henrik Becker-Christensen, *Skandinaviske drømme og politiske realiteter - Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850*, Århus: Arusia, 1981
- Anne Berg, *Kampen om befolkningen – Den svenska nationsformeringens utveckling och sociopolitiska förutsättningar ca 1780-1860*, Uppsala: Studia Historica Upsaliensia, 2011
- Henrik Edgren, *Publicitet för medborgsmannavett – Det nationellt svenska i Stockholmstidningar 1810-1831*, Uppsala: Studia Historica Upsaliensia, 2005
- Kari Haarder Ekman, »Mitt hems gränser vidgades« - *En studie i den kulturella skandinavismen under 1800-talet*, Göteborg & Stockholm: Makadam förlag, 2010
- Harald Gustafsson, *Nordens historia – En europeisk region under 1200 år*, Studentlitteratur, 2009
- Ernest Gellner, "Nationalism and Modernization",
John Hutchinson och Anthony D. Smith (Red.), *Nationalism*,
Oxford: Oxford university press, 1994
- Eric Hobsbawm, "The Nation as Invented Tradition",
John Hutchinson och Anthony D. Smith (Red.), *Nationalism*,
Oxford: Oxford university press, 1994
- Åke Holmberg, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt*,
Göteborg: Elanders boktryckeri aktiebolag, 1946
- Torkel Jansson, *Adertonhundratalets associationer – Forskning och problem kring ett sprängfyllt tomrum eller Sammanslutningsprinciper och föreningsformer mellan två samhällsformationer c:a 1800-1870*, Uppsala: Studia historica Upsaliensia, 1985
- John P. McKay m.fl., *A History of World Societies*,
Boston och New York: Bedford/St. Martin's, 2009
- Fredrik Nilsson, *I rörelse – Politisk handling under 1800-talets första hälft*,
Lund: Nordic Academic Press, 2000
- Johan Nybom, *Samlade dikter af Johan Nybom. Fjerde upplagan. Första delen*,
Stockholm: Fr. Skoglund, 1880, <http://runeberg.org/diktnybom/1/0218.html>,
hämtad 2012-01-09
- Richard Schechner, *Performance Theory*, London & New York: Routledge, 1988
- Anthony D. Smith, "The crisis of dual legitimation",
John Hutchinson och Anthony D. Smith (Red.),
Nationalism, Oxford: Oxford university press, 1994
- Henrik Ullstad, *Vad är de skandinavens land? – Studentmötena 1842, 1843 och 1845 och föreställandet av den skandinaviska nationen*,
Lund: Historiska institutionen vid Lunds universitet, 2011

Källor

- Beretning om studentertoget til Upsala i Juni Maaned 1843*,
Köpenhamn: Den Wahlske Boghandels Forlag, 1844
- Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845*,
Uppsala: Wahlström & C., 1846
- Arvid August Afzelius, *Blad ur en dagbok under studentfärden till Köpenhamn i juni månad 1845*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1846
- Studentertog til Christiania 1851 fra Lund og Kjöbenhavn*, Köpenhamn: S. Trier, 1853
- Studentttåg till Christiania 1852 från Upsala*, Uppsala: C.A. Leffler, 1854
- Herman Bjursten, *Stockholm, Köpenhamn och Christiania – skildring från studentfärden 1852*, Stockholm: J.L. Brudin, 1852
- Studentertog til Upsala 1856 fra Christiania, Kjöbenhavn og Lund*,
Christiania: P.F. Steensballe, 1858-1859
- Det skandinaviska student-tåget 1856*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1856
- Studentmötet i Lund och Köpenhamn 1862*, Uppsala: W. Schultz, 1863
- Mindeblade om det femte nordiske Studentermøte i Lund og Kjøbenhavn juni 1862*,
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009073003004, s. 10, hämtad 2011-12-19